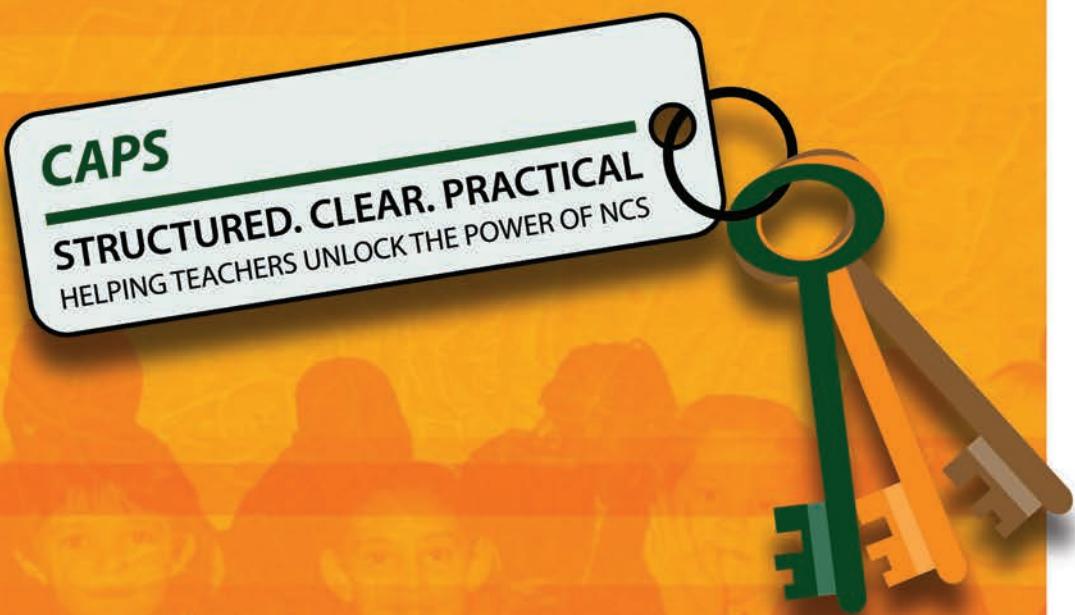

XITSONGA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGALA

*Xitatemende xa Kharikhulamu
ya Rixaka (XKR)*

*Xitatemende xa Pholisi ya
Kharikhulamu na Makambelelo*

*Xiyimo xa le Xikarhi
Tigiredi ta 4-6*

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**XITATIMENDE XA PHOLISI YA KHARIKHULAMU
NA MAKAMBELELO
TIGIREDI TA 4-6**

XITSONGA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA

DISCLAIMER

In view of the stringent time requirements encountered by the Department of Basic Education to effect the necessary editorial changes and layout to the Curriculum and Assessment Policy Statements and the supplementary policy documents, possible errors may occur in the said documents placed on the official departmental websites.

There may also be vernacular inconsistencies in the language documents at Home-, First and Second Additional Language levels which have been translated in the various African Languages. Please note that the content of the documents translated and versioned in the African Languages are correct as they are based on the English generic language documents at all three language levels to be implemented in all four school phases.

If any editorial, layout or vernacular inconsistencies are detected, the user is kindly requested to bring this to the attention of the Department of Basic Education.

E-mail: capslangcomments@dbe.gov.za or fax (012) 328 9828

Department of Basic Education

222 Struben Street

Private Bag X895

Pretoria 0001

South Africa

Tel: +27 12 357 3000

Fax: +27 12 323 0601

120 Plein Street Private Bag X9023

Cape Town 8000

South Africa

Tel: +27 21 465 1701

Fax: +27 21 461 8110

Website: <http://www.education.gov.za>

© 2011 Department of Basic Education

ISBN: 978-1-4315-0471-8

Design and Layout by: Ndabase Printing Solution

Printed by: Government Printing Works

FOREWORD BY THE MINISTER

Our national curriculum is the culmination of our efforts over a period of seventeen years to transform the curriculum bequeathed to us by apartheid. From the start of democracy we have built our curriculum on the values that inspired our Constitution (Act 108 of 1996). The Preamble to the Constitution states that the aims of the Constitution are to:

- heal the divisions of the past and establish a society based on democratic values, social justice and fundamental human rights;
- improve the quality of life of all citizens and free the potential of each person;
- lay the foundations for a democratic and open society in which government is based on the will of the people and every citizen is equally protected by law; and
- build a united and democratic South Africa able to take its rightful place as a sovereign state in the family of nations.

Education and the curriculum have an important role to play in realising these aims.

In 1997 we introduced outcomes-based education to overcome the curricular divisions of the past, but the experience of implementation prompted a review in 2000. This led to the first curriculum revision: the *Revised National Curriculum Statement Grades R-9* and the *National Curriculum Statement Grades 10-12* (2002).

Ongoing implementation challenges resulted in another review in 2009 and we revised the *Revised National Curriculum Statement* (2002) and the *National Curriculum Statement Grades 10-12* to produce this document.

From 2012 the two National Curriculum Statements, for *Grades R-9* and *Grades 10-12* respectively, are combined in a single document and will simply be known as the *National Curriculum Statement Grades R-12*. The *National Curriculum Statement for Grades R-12* builds on the previous curriculum but also updates it and aims to provide clearer specification of what is to be taught and learnt on a term-by-term basis.

The *National Curriculum Statement Grades R-12* represents a policy statement for learning and teaching in South African schools and comprises of the following:

- (a) Curriculum and Assessment Policy Statements (CAPS) for all approved subjects listed in this document;
- (b) *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12*; and
- (c) *National Protocol for Assessment Grades R-12*.

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Motsepe".

MRS ANGIE MOTSHEKGA, MP
MINISTER OF BASIC EDUCATION

VUNDZENI

XIYENGE XA 1: NTIVISO WA XITATIMENDE XA PHOLISI YA KHARIKHULAMU NA MAKAMBELELO	3
1.1 Vundzhaku	3
1.2 Nkatsakanyo wa Kharikhulamu	3
1.3 Swikongomelo swa Kharikhulamu ya Afrika-Dzonga hi ku Angarhela	4
1.4 Maavelo ya nkarhi	6
1.4.1 Xiyimo xa Masungulo	6
1.4.2 Xiyimo xa le Xikarhi	7
1.4.3 Xiyimo xa le Henhla	7
1.4.4 Tigiredi ta 10-12	8
XIYENGE XA 2: NTIVISO WA TINDZIMI.....	9
2.1 Tindzimi eka xitatimende xa pholisi ya kharikhulamu na makambelelo.....	9
2.1.1 Swiyimo (tilevhale) swa tindzimi.....	9
2.1.2 Vuswikoti bya ririm.....	10
2.1.3 Madyondziselo ya ririm.....	14
2.2 Nkarhi lowu averiweke ririm ro engetela ro sungula eka kharikhulamu.....	15
2.3 Switirhiswa swo pfuneta ku dyondza na ku dyondzisa.....	16
XIYENGE XA 3: VUNDZENI NA NKUNGUHATO WA KU DYONDZISA WA VUSWIKOTI BYA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA EKA XIYIMO XA LE XIKARHI.....	18
3.1 Nkatsakanyo wa vundzeni, vuswikoti na maqhinga	18
3.2 Maavelo ya switshuriwa eka tigiredi ta 4-6	24
3.2.1 Tafula ra vuandlalo bya switshuriwa.....	24
3.2.2 Nkomiso wa tinxaka ta switshuriwa eka xiyimo xa le xikarhi.....	27
3.2.3 Vulehi bya switshuriwa eka ririm ro engetela ro sungula (swi tsariwa/endliwa hi vadyondzi)	33
3.2.4 Vulehi bya switshuriwa eka ririm ro engetela ro sungula (swa ku tirhiwa hi vadyondzi)	33
3.2.5 Ntivomarito lowu faneleke ku tiviwa hi vadyondzi va ririm ri engetela ro sungula.....	34

3.3. Minkunguhato ya ku dyondzisa	34
3.3.1 Ndlela leyi switshuriwa swi hlanganaka hi yona eka ndzhendzeleko wa mavhiki mambirhi.....	34
3.3.2 Ndlela leyi switshuriwa/migingiriko yi longoloxiweke hi yona eka ndzhendzeleko wa mavhiki mambirhi.....	34
3.3.3 Tinxaka ta switshuriwa swa ndzawulelo na leswi bumabumeriweke	34
3.3.4 Nhlayo ya switshuriwa swa nkoka eka ndzhendzeleko wa mavhiki mambirhi.....	35
3.3.5 Ndlela leyi Swiaki na Milawu ya Matirhiselo ya Ririm i swi nga ta dyondzisiwa hi yona	35
3.4 Vundzeni na minkunguhato ya ku dyondzisa ya xitsonga ririmi ro engetela ro sungula	36
XIYENGE XA 4: MAKAMBELELO	108
4.1 Manghenelo	108
4.2 Ku kambela ka nkamafundza kumbe ka siku na siku	109
4.3 Makambelelo ya mafundza	110
4.3.1 Swilaveko swa makambelelo ya mafundza ya ririmi ro engetela ro sungula	110
4.3.2 Tinxaka ta makambelelo ya mafundza ya vundzeni bya ririmi ro engetela ro sungula	111
4.4 Nongonoko wa makambelelo.....	113
4.5 Ku rhekhoda na ku vika	124
4.6 Ndzinganiso/nxopelo/modarexini ya mintirho yo kambela.....	124
4.7 Vuangularheto	125
DLILOSARI	126

XIYENGE XA 1: NTIVISO WA XITATIMENDE XA PHOLISI YA KHARIKHULAMU NA MAKAMBELELO

1.1 VUNDZHAKU

Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta V-12 (XKR) xi hlamusela pholisi ya kharikhulamu na makambelelo eka xiyenge xa swikolo.

Ku antswisa matirhiselo ya xona Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xi antswisiwile naswona ku antswisiwa loku ku ta sungula ku tirhisiwa hi Sunguti 2012. Tsalwa rin'we leri hlanganeke ra Pholisi ya Kharikhulamu na Makambelelo ri endliwile eka dyondzo yin'wana na yin'wana ku siva Switativende swa tidyondzo, Swiletelo swa minonganoko yo dyondza na Swiletelo swa makambelelo ya dyondzo leswa khale eka Tigiredi ta V-12 .

1.2 NKATSAKANYO WA KHARIKHULAMU

- (a) Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta V-12 (Sunguti 2012) xi yimela xitatimende xa pholisi yo dyondza no dyondzisa eswikolweni swa Afrika-Dzonga naswona xi katsa leswi landzelelaka:
 - (i) *Switativende swa Pholisi ya Kharikhulamu na Makambelelo* swa dyondzo yin'wana na yin'wana ya xikolo leyi pfumeleriweke hilaha swi longoloxiweke hakona
 - (ii) Tsalwa ra *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12*; na
 - (iii) Tsalwa ra pholisi ra: *National Protocol for Assessment Grades R- 12 (January 2012)*.
- (b) Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta V-12 (Sunguti 2012) xi siva switativende swa tikharihulamu ta rixaka swimbirhi swa nkarhi wa sweswi ku nga:
 - (i) *Revised National Curriculum Statement Grades R-9, Government Gazette No. 23406 of 31 May 2002*, na
 - (ii) *National Curriculum Statement Grades 10-12 Government Gazettes, No. 25545 of 6 October 2003 and No. 27594 of 17 May 2005*
- (c) Switativende swa Kharikhulamu ya Rixaka leswi vuriweke eka ndzimantsongo ya b(i) na (ii) swi angarhela switsariwa swa pholisi leswi landzelaka leswi nga ta siviwa hi ndlela yo engetela hi switsongotsongo hi Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta V-12 (Sunguti 2012) hi malembe ya 2012 - 2014.
 - (i) Switativende swa Dyondzo, Swiletelo swa Nonganoko wo Dyondza na Swiletelo swa Makambelelo ya Dyondzo swa Tigiredi ta V-9 na Tigiredi ta 10-12,
 - (ii) Tsalwa ra pholisi ra, *National Policy on assessment and qualifications for schools in the General Education and Training Band* leri hangalasiweke eka *Government Notice No. 124* eka *Government Gazette No. 29626* ya 12 Nyenyananyi 2007;
 - (iii) Tsalwa ra pholisi ra, the *National Senior Certificate: A qualification at Level 4 on the National Qualifications Framework (NQF)*, leri hangalasiweke eka *Government Gazette No.27819* ya 20 Mawuwani 2005;

- (iv) Tsalwa ra pholisi ra, *An addendum to the policy document, the National Senior Certificate: A qualification at Level 4 on the National Qualifications Framework (NQF), mayelana na vadyondzi lava nga na swilaveko swo hlawuleka, ieri hangalasiweke eka Government Gazette, No.29466 ya 11 N'wendzamhala 2006, ri katsiwile eka tsalwa ra pholisi ra , National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12 ; na*
- (v) Tsalwa ra pholisi ra, *An addendum to the policy document, the National Senior Certificate: A qualification at Level 4 on the National Qualifications Framework (NQF), mayelana na tsalwa ra National Protocol for Assessment (Grades R-12), ieri hangalasiweke eka Government Notice No.1267 eka Government Gazette No. 29467 ya 11 N'wendzamhala 2006.*
- (d) Tsalwa ra pholisi ra *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12* xikan'we na swiyenge swa Xitativende xa Pholisi ya Kharikhulamu na Makambelelo hilaha swi longoloxiweke hakona eka Kavanyisa ka 2, 3 na 4 eka tsalwa ieri, swi vumba swipimo swa maendlelo na mimpimo ya Xitativende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigireti ta V-12 . Hikwalaho, hi ku ya hi xiyenge xa 6A xa *South African School Act 1996* (nawu wa nomboro ya 84 wa 1996) wu vumba masungulo ya ku va Holobye wa Dyondzo ya Masungulo a nyika vugimutsongo bya mimbuyelo na mimpimo, xikan'we na maendlelo yo kambela matirhelo ya vadyondzi lama nga ta tirhisiwa eka swikolo swa mfumo na leswi tiyimeleke.

1.3 SWIKONGOMELO SWA KHARIKHULAMU YA AFRIKA-DZONGA HI KU ANGARHELA

- (a) Xitativende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigireti ta V-12 xi nyika nhlamuselo ya leswi swi tekiwaka swi ri vutivi, vuswikoti na minkoka leyi faneleke ku dyondziwa eka swikolo swa le Afrika dzonga. Xikongomelo xa kharikhulamu leyi i ku tiyisisa leswaku vana va kuma no tirhisa vutivi na vuswikoti hi tindlela leti nga ta nkoka evuton'wini bya vona vini. Hikwalaho ka leswi, kharikhulamu yi kondletela mhaka yo dyondzisa vutivi lebyi simekiweke eka mbangu lowu vadyondzi va tshamaka eka wona yi ri karhi yi tekela enhlokweni mhaka yo katsa na leswi humevelaka emisaveni.
- (b) Xitativende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigireti ta V-12 xi tirha ku:
- fuwisa vadyondzi hi vutivi, vutshila na minkoka leyi nga ta endla leswaku va kota ku tienerisa, na ku va na xiave lexi vuyerisaka exikarhi ka vanhu tanihi vaakatiko va tiko ieri tshunxekeke, handle ka ku langutisa vundzhaku bya vona mayelana na swa mahanyelo na ta ikhonomi, rixaka,
 - endla leswaku va kota ku fikelela dyondzo ya le henhla;
 - olovisa ku khaluta ka vadyondzi ku suka etindhawini to dyondzela eka tona ku ya etindhawu ta mintirho; na
 - ku nyika vathori matimu yo enela ya vuswikoti bya mudyondzi.
- (c) Xitativende xa Kharikhulamu ya Rixaka ya Tigireti ta V-12 xi simekiwe eka minsinya leyi landzelaka:
- Ku hundzuluxa mahanyelo ya vanhu: ku tiyisisa leswaku ku pfumaleka ka ndzingano ka minkarhi leyi hundzeke ka lulamisiwa, na leswaku swiyenge hinkwaswo swa vanhu va laha tikweni swi nyikiwa swivandla swo ringana swo dyondza

- Ku dyondza hi ku gingirika na vuxoperi: ku kondletela ku dyondza hi ndlela yo kombisa ku gingirika na vuxoperi eku dyondzeni, ku nga ri ku tirhisa maendlelo yo bela enhlokweni na ku dyondza munhu a nga endli vuxoperi bya ntiyiso lowu nyikiweke;
- Vutivi bya le henhla na vuswikoti bya le henhla: mpimohansi wa vutivi na vuswikoti lebyi faneleke ku fikeleriwa eka giredi yin'wana na yin'wana bya kombisiwa na ku endleriwa mimpimo leyi fikelelekaka eka tidyondzo hinkwato;
- Ndlandlamuko: Leswi dyondziwaka na mbangu wa leswi dyondziwaka swa giredi yin'wana na yin'wana swi komba ndlandlamuko ku suka eka timhaka to olova ku ya eka to tika;
- Timfanelo ta vanhu, nkatsahinkwavo, vululami eka ta mbangu na ta mahanyelo ya vanhu: ku katsa minsinya na milawu ya vululami bya ximbangu na ta mahanyelo ya vanhu na ya timfanelo ta vanhu hilaha swi hlamuseriweke hakona eka Vumbiwa ra Riphabuliki ya Afrika-Dzonga. Xitatinende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta 10-12 xi tekela enhlokweni timhaka ta ku hambarahambana ka vanhu mayelana na ta vusweti, nkalandzingano, rixaka, rimbewu, ririm, malembe, vutsoniwa na swin'wana swivangelo;
- Ku vona nkoka wa vutivi bya swa ndhavuko: ku amukela leswaku ndzhaka leyo fuwa ya tiko swi na nkoka ngopfu eka ku hlayisa minkoka leyi nga endzeni ka Vumbiwa; na
- Ku khorwisa, nkoka na vuswikoti: ku nyika dyondzo leyi yelanaka na ya matiko man'wana hi nkoka, vuanami na vuenti.

(d) Xitatinende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta V-12 xi kongomisa eku humeleriseni ka vadyondzi lava nga ta kota ku :

- Iemuka na ku ololoxa swiphiqo va tlhela va teka na swiboho hi ku ehleketa na hi ndlela ya vuxoperi na vutumbuluxi;
- tirha hi mfanelo va ri voxé na loko va ri na van'wana tanihiswirho swa xipano;
- lulamisa na ku lawula vona vinyi xikan'we na migingiriko ya vona hi vutihlamuleri na hi ndlela leyi vuyerisaka;
- ku hlengeleta, xopaxopa, lulamisa, na ku hlela mahungu hi vuxoperi;
- ku vulavurisana na van'wana hi ndlela leyi vuyerisaka hi ku tirhisa swilo leswi ngo voniwa kunene, swo fanisa na/kumbe vutshila bya ririm byo hambarahambana;
- ku tirhisa sayense na thekinoloji hi ndlela leyi vuyerisaka na hi vuxoperi a komba vutihlamuleri eka mbangu na rihanyu ra van'wana; na
- ku kombisa ku twisia leswaku misava i sisiteme ya swilo leswi nga na vuxaka na ku lemuka leswaku emisaveni mhaka yahi na yahi loko yi ahluriwa a yi ahluriwi yi ri emoyeni.

- (e) Nkatsahinkwavo wu fanele ku va masunguloxidzi ya malulamiselo, makunguhatelo na madyondziselo exikolweni xin'wana na xin'wana. Leswi swi nga humelela ntsena loko vadyondzisi va ri na ntwisiso wo enta wa leswaku va nga lemekisa ku yini naswona va nga lulamisa ku yini swiphiqo swa ku dyondza, na ku kunguhatela vadyondzi vo hambanahambana.

Xilo xikulukumba eku lawuleni nkatsahinkwavo i ku vona leswaku swirhalanganyi swa paluxiwa na ku ololoxiwa hi swiyenge hinkwaswo leswi seketelaka leswi nga ka mbangu wa xikolo leswi katsaka vadyondzisi, mintlawa leyi seketelaka ya swifundza, mintlawa yo seketela eka xiymo xa xivandla, vatsvari na swikolo swa lava nga na swilaveko swo hlawuleka. Ku herisa swirhalanganyi etitilasini, vadyondzisi va fanele va tirhisa xiletelo lexi vuriwaka *Guidelines for Inclusive Teaching and Learning (2010)*.

1.4 MAAVELO YA NKARHI

1.4.1 Xiyimo xa Masungulo

- (a) Nkarhi wo dyondzisa eka Xiyimo xa Masungulo wu yime hi ndlela leyi:

DYONDZO	GIREDI YA V (TIAWARA)	TIGIREDI TA 1-2 (TIAWARA)	GIREDI YA 3 (TIAWARA)
Ririmri ra le Kaya	10	7/8	7/8
Ririmri ro Engetela ro Sungula		2/3	3/4
Matematiki	7	7	7
Ntivo swa Vutomi	6	6	7
• Vutivi bya Masungulo	(1)	(1)	(2)
• Vutshila byo Tumbuluxa	(2)	(2)	(2)
• Dyondzo ya swa Vutiori	(2)	(2)	(2)
• Dyondzo ya swa Rihanyo	(1)	(1)	(1)
NTSENGO	23	23	25

- (c) Nkarhi wo dyondzisa wa Tigiredi ta V, 1 na 2 i 23 wa tiawara kutani Giredi ya 3 yi averiwa 25 wa tiawara.
- (d) Tiawara ta khume ti averiwe tindzimi eka Tigiredi ta 1-2 na tiawara ta 11 eka Giredi ya 3. Mpimohenhla wa tiawara ta nhungu (8) na mpimohansi wa tiawara ta nkombo (7) wu averiwe Ririmri ra le Kaya, na mpimohansi wa tiawara timbirhi (2) na mpimohenhla wa tiawara tinharrhu (3) wu averiwa Ririmri ro Engetela eka tigiredi ta 1-2 . Eka Giredi ya 3 mpimohenhla wa tiawara ta nhungu (8) na mpimohansi wa tiawara ta nhungu (7) wu averiwe Ririmri ra le Kaya kutani mpimohansi wa tiawara tinharrhu (3) na mpimohenhla tiawara ta mune (4) wu averiwa Ririmri ro Engetela ro Sungula.
- (e) Eka dyondzo ya Ntivo swa Vutomi, Vutivi bya Masungulo byi averiwe awara yin'we eka Tigiredi ta V-2, na tiawara timbirhi (2) tanihilaha swi kombisiweke hakona eka swiangi swa Giredi ya 3.

1.4.2 Xiyimo xa le Xikarhi

- (f) Nkarhi wo dyondzisa eka Xiyimo xa le Xikarhi wu yime hi ndlela leyi:

DYONDZO	TIAWARA
Ririmis ra le Kaya	6
Ririmis ro Engetela ro Sungula	5
Matematiki	6
Sayense na Thekinoloji	3, 5
Tisayense ta swa Vanhu	3
Ntivo swa Vutomi	4
• Vutshila byo Tumbuluxa	(1, 5)
• Dyondzo ya swa Vutiolori	(1)
• Dyondzo ya swa Rihanyo	(1, 5)
NTSENGO	27, 5

1.4.3 Xiyimo xa le Henhla

- (a) Nkarhi wo dyondzisa eka Xiyimo xa le Henhla wu yime hi ndlela leyi:

DYONDZO	TIAWARA
Ririmis ra le Kaya	5
Ririmis ro Engetela ro Sungula	4
Matematiki.	4, 5
Tisayense ta swa Ntumbuluko	3
Tisayense ta swa Vanhu	3
Thekinoloji	2
Tisayense ta mafambiselo ya swa ikhonomi	2
Ndzetelo wa swa Vutomi	2
Vutshila byo Tumbuluxa	2
NTSENGO	27, 5

1.4.4 Tigiredi ta 10-12

- (a) Nkarhi wo dyondza eka Tigiredi ta 10-12 wu yime hi ndlela leyi:

DYONDZO	NKARHI LOWU VEKIWEKE HI VHIKI (TIAWARA)
Ririmi ra le kaya	4.5
Ririmi ro Engetela ro Sungula	4.5
Matematiki	4.5
Ndzetelo wa swa vutomi	2
Mpimohansi wa tidyondzo tin'wana na tin'wana tinharu leti hlawuriweke eka Ntlawa wa B eka Xitandzhaku xa B, Matafula ya B1-B8 ya le ka Xitsariwa xa pholisi xa, <i>National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12 , hi ku ya hi swinginganyeto leswi pimanyisiweke eka ndzimana ya 28 ya xitsariwa xa pholisi lexi boxiweke.</i>	12 (3x4h)
NTSENGO	27.5

Nkarhi lowu pimiweke hi vhiki wu nga tirhisiwa ntsena eka mpimohansi lowu lavekaka wa tidyondzo ta *Xitatimende xa kharikhulamu ya Rixaka Tigiredi ta V-12 (XKR)* tanihilaha swi kombisiweke hakona laha henhla, naswona wu nga ka wu nga tirhisiwi eka tidyondzo tin'wana to engetela. Loko mudyondzi a navela ku dyondza tidyondzo to engetela, ku fanele ku engeteriwa nkarhi wo ti dyondza.

XIYENGE XA 2: NTIVISO WA TINDZIMI

2.1 TINDZIMI EKA XITATIMENDE XA PHOLISI YA KHARIKHULAMU NA MAKAMBELELO

Ririmi i xitirhisiwa lexi vanhu va humesaka ha xona miehleketo ya vona no kota ku vulavurisana. I xitirhisiwa nakambe xa mfuwo na nkhaviso lexi tirhisiwaka exikarhi ka vanhu ku antswisa misava leyi va hanyaka eka yona. Ku dyondza ku tirhisa ririmi hi mfanelo swi pfuna vadyondzi ku ehleketa na ku kuma vutivi, ku phofula ta xiviri, ta matitwelo na mavonelo ya vona, ku tihlanganisa na ku burisana na van'wana na ku hlenga vutomi bya vona. Ri tlhela nakambe ri nyika vadyondzi swifaniso na mianakanyo leyi fuweke, ya matimba na ku enta leyi va yi tirhisaka ku hlenga vutomi bya vona leswaku byi antswa ku tlula leswi byi nga xiswona na ku va byi vonakala ku tlula leswi byi nga xiswona. Hi ririmi leri, ku hambanahambana ka mimfuwo na ka vuxaka exikarhi ka vanhu swa kombisiwa na ku vumbiwa, naswona hi ririmi leri swilo leswi, swi nga cinciwa, swi ndlandlamuxiwa na ku antswisiwa.

2.1.1 Swiyimo (tilevhele) swa Tindzimi

Ku dyondzisiwa ka tindzimi eka Xiyimo xa le Xikarhi ku katsa tindzimi hinkwato ta ximfumo ta Afrika-Dzonga, ku nga, Afrikaans, English, IsiNdebele, IsiXhosa, Sepedi, (Sesotho sa Leboa) IsiZulu, Sesotho, Setswana, Siswati, Tshivenda na Xitsonga - ku katsa na tindzimi tin'wana to ka ti nga ri ta ximfumo. Tindzimi leti ti nga dyondzisiwa eka swiyimo swo hambana.

Ririmi ra le Kaya i ririmi ro sungula ku dyondziwa hi vadyondzi. Hambiswiritano, swikolo swo tala swa Afrika-Dzonga a swi dyondzisi tindzimi ta le kaya ta van'wana va vadyondzi kumbe vadyondzi hinkwavo lava tsariseke eswikolweni, kambe swikolo swi nga ha va na rin'we kumbe timbirhi tindzimi leti dyondzisiwaka ti ri eka xiyimo xa Ririmi ra le Kaya. Hikwalaho, mavito: Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula, ya vula swiyimo swa vuswikoti leswi ririmi ri dyondzisiwaka eka swona, ku nga ri ririmi ra manana (ra le Kaya) kumbe ririmi leri dyondziweke (tanihi le ka tindzimi to engetela). Hi ku landza xikongomelo xa pholisi leyi, swin'wana na swin'wana leswi khumbaka ririmi ra le kaya swi fanele ku twisisiwa tanihi xiyimo xa vuswikoti lexi ririmi ri dyondzisiwaka eka xona, ku nga ri ririmi hi roxe.

Xiyimo xa Ririmi ra le Kaya xi nyika vuswikoti bya masungulo byo vulavurisana na vanhu van'wana lebyi lavekaka etindhawini laha ku nga na vanhu na vuswikoti byo tirhisa ririmi eka swa tidyondzo lebyi nga na nkoka eku dyondzeni ka tidyondzo hinkwato ta kharikhulamu. Eka xiyimo lexi xa ririmi, ntshikelelo wu le ka ku dyondzisa vuswikoti bya ku yingisela, ku vulavula, ku hlaya na ku tsala. Xiyimo lexi xi nyika nakambe vadyondzi vuswikoti byo twisia matsalwa, byo vona vuxongi na byo anakanya leswaku va ta kota ku tivumbela, ku anakanya, na ku fuwisa matwisiselo ya vona ya misava leyi va hanyaka eka yona. Hambiswiritano, ntshikelelo na ntikelo wa Ku yingisela na Ku vulavula ku suka eka Tigiredi ta 7 ku ya emahlweni i wuntsongo loko wu pimanisiwa na vuswikoti byo hlaya no tsala.

Ririmi ro Engetela ro Sungula ri vula ririmi leri nga riki ra manana kambe leri tirhisiwaka ku vulavurisana eka swiyimo swo karhi erixakeni, hi leswaku, ririmi ra ku dyondza na ku dyondzisa eka dyondzo. Kharikhulamu yi nyika nseketelo lowukulu eka vadyondzi lava nga ta tirhisa ririmi ro engetela ro sungula tanihi ririmi ro dyondza no dyondzisa. Emakumu ka Giredi ya 9, vadyondzi lava va fanele va kota ku tirhisa ririmi ra le kaya na ririmi ro engetela ro sungula hi ndlela leyi faneleke na hi vutitshembi hi swikongomelo swo hambanahambana, ku katsa na ku dyondza.

eAfrika-Dzonga, vana vo tala va sungula ku tirhisa ririmi ra vona ro engetela, leri ko tala ri nga Xinghezi (English), tanihi Ririmi ra ku Dyondza na ku Dyondzisa (LoLT) eka Giredi ya 4. Leswi swi vula leswaku va fanele va fikelela xiyimo xa vuswikoti bya le henhla emakumu ka Giredi ya 3.

Eka **Xiyimo xa Ririmi ro Engetela ro Sungula** ku tekiwa leswaku vadyondzi va hava vutivi bya ririmi leri loko va fika exikolweni. Eka malembe yo sungula ya xikolo, nkongomiso wu le ka ku vumba vuswikoti bya ku twisia na ku

vulavula ririmi - vuswikoti bya masungulo byo vulavurisana na vanhu van'wana. Eka Tigiredi ta 2 na 3 vadyondzi va sungula ku aka vuswikoti bya ku hlaya na ku tsala ehenhla ka masungulo lama ya ku kota ku vulavula. Va tlhela va tirhisa vutshila byo hlaya na ku tsala lebyi se va nga byi dyondza eka Ririmia ra vona ra le Kaya.

Eka Xiyimo xa le Xikarhi na le ka Xiyimo xa le Henhla vadyondzi va ya emahlweni va tiyisisa vuswikoti bya vona byo yingisela, ku vulavula, ku hlaya na ku tsala. Eka nkarhi lowu vadyondzi vo tala va dyondza hi Ririmia ro Engetela ro Sungula, Xinghezi, kutani va fanele va humelerisiwa swinene eka rona. Hikwalaho ka leswi ntshikelelo wukulu eka Ririmia ro Engetela, ro sungula wu fanele wu va eka ku tirhisa ririmi leri eka ku ehleketa na ku anakanya. Leswi swi pfumelela vadyondzi ku hluvukisa vuswikoti bya vona bya matwisiselo, lebyi va byi lavaka ku dyondza tidyondzo to fana na Sayense hi Xinghezi. Eka xiyimo lexi vadyondzi va tlhela va hlaya ngopfu switshuriwa swa matsalwa naswona va sungula ku hluvukisa vuswikoti byo vona swo saseka na byo anakanya hi Ririmia ro Engetela ro Sungula.

Hi nkarhi lowu vadyondzi va sungulaka Xiyimo xa le Henhla, va fanele va ri na vutivi byo antswa byo tirhisa Ririmia ro Engetela ro Sungula mayelana na vuswikoti bya masungulo byo vulavurisana na van'wana na vuswikoti byo tirhisa ririmi eka ku twisia tidyondzo. Hambiswiritano, ntiyiso hi leswaku vadyondzi va va nga si kota ku vulavurisana kahle na van'wana hi Ririmia ro Engetela ro Sungula eka giredi ley. Hikwalaho ka leswi ntlhontlho eka Xiyimo xa le Xikarhi i ku nyika vadyondzi nseketelo eka ta ririmi na ku va nyika kharikhulamu ley nga ta endla leswaku va fikelela swilaveko leswi languteriweke eka tigiredi leti landzelaka. Swilaveko leswi swi fanele swi endla leswaku vadyondzi va tirhisa ririmi ro engetela hi vuswikoti bya le henhla lebyi nga ta va lulamisela dyondzo ya le henhla kumbe entirhwani.

Lexi hi xona xivangelo xa leswaku xiyimo xa matwisiselo xa Ririmia ro Engetela ro Sungula xi fanele xi va hi ndlela ya leswaku ri tirhisiwa tanihi ririmi ro dyondza no dyondzisa. Vuswikoti bya ku yingisela, ku vulavula na ku tirhisa ririmi byi ta hluvukisiwa na ku antswisiwa eka Xiyimo xa le Xikarhi leswi hi tlhelo swi nga ta hluvukisa vuswikoti bya vadyondzi bya ku hlaya na ku tsala.

2.1.2 Vuswikoti bya ririmi

Kharikhulamu ya Ririmia ra le Kaya yi veketeriwe ku ya hi vuswikoti lebyi landzelaka:

1	Ku yingisela na ku vulavula
2	Ku hlaya na ku langutisa
3	Ku tsala na ku andlala
4	Swiaki na Milawu ya Matirhiselo ya Ririmia

Ku yingisela na ku vulavula

Ku yingisela na ku vulavula ku le ndzeni ka ku dyondza tidyondzo hinkwato. Hi ku yingisela loku faneleke na ku vulavula loku faneleke, vadyondzi va hlengeleta na ku katsakanya mahungu, va aka vutivi, va lulamisa swiphiqo, na ku hlamusela miehleketo na mavonelo. Vuswikoti bya nkoka byo yingisela byi pfuna vadyondzi ku kombisa mikhuva na mavonelo eka xitshuriwa na ku tlhontlha mboyamelathelo na ririmia ro onga.

Eka Xiyimo xa le Xikarhi, vadyondzi va **Ririmia ro Engetela ro Sungula** va ta tirhisa vuswikoti bya Ku yingisela na Ku vulavula ku vulavurisana na ku twisia nhlamuselo. Va ta engetela eka vuswikoti lebyi hluvukisiweke eka Xiyimo xa Masungulo ku yisa emahlweni mimbulavurisano, minkanerisano na mimbulavulo yo koma ley i yaka emahlweni.

Eka Xiyimo lexi, ririmi ra vadyondzi ro vulavula ra ha fanele ku akiwa (h.l. ku kombisiwa na ku seketeriwa, xikombiso, hi ntivomarito na marimba ya swivilwu). Mudyondzisi u fanele ku tiyisisa leswaku vadyondzi hinkwavo va nyikiwa nkarhi wo vulavula hi Xinghezi. Hi ku va vadyondzi va ta ya emahlweni kumbe ku humelela hi minkarhi yo hambana, mudyondzisi u fanele ku lulamisa minkarhi yo vulavula (xik. swivutiso leswi a swi vutisaka) ku ya hi xiyimo xa

mudyondzi un'wana na un'wana. Loko vadyondzi va ri karhi va ya emahlweni eka tigiredi, mudyondzisi u fanele a langutela leswaku vadyondzi va vulavula swinene na mimbulavulo ya vona yi fanele ku lehanyana.

Ku dyondza ku ta engeteriwa hi tinxaka ta switshuriwa leti dyondzisiweke ro sungula eka Xiyimo xa Masungulo (xik; switori, leswi va humeleleke vo vinyi na swileriso) nakambe vadyondzi va ta dyondzisiwa ro sungula tinxaka ta switshuriwa swintshwa (xik; leswi humeleleke swa ntiyiso, matsalwa yo hambana ya switori, swiviko swanomo, mimbulavulo yo koma).

Nkarhi wo dyondzisa wu fanele wu katsa ku titoloveta ka siku na siku ka mgingiriko ya Ku yingisela na Ku vulavula na mgingiriko ya nkongomo leyи hangalasiweke eka vhiki hinkwaro.

Ku hlaya na Ku langutisa

Vuswikoti bya **Ku hlaya na Ku langutisa** lebyi tumbuluxiweke hi mfanelo i swa nkoka eka ku humelela eku dyondzeni ka kharikhulamu hinkwayo. Vadyondzi va tumbuluxa vuswikoti eku layeni na ku vona matsalwa yo tala na switshuriwa swo kala swi nga ri swa matsalwa, ku katsa switshuriwa swo voniwa. Vadyondzi va lemuka ndlela leyи tinxaka ta matsalwa na rhijsitara ti kombisaka xikongomelo, vayingiseri na mbangu wa xitshuriwa. Hi ku hlaya hi tilasi na ku hlaya va ri voxе, vadyondzi va hundzuka vaehleketi va nkoka na ku va vaehleketi vo tumbuluxa.

Ku hlaya swi na nkoka eka vadyondzi lava nga ta tirhisa Xinghezi tanahi Ririmiro Dyondza no Dyondzisa eka Giredi ya 4. Va ta fanela ku kota ku hlaya na ku tsala eka tidyondzo letin'wana, na ku tirhisa tibuku ta Xinghezi eka Xiyimo xa le Xikarhi. Leswi swi ta lava swiyimo swa le henhla swa ku hlaya na ku tsala, na ngopfungopfu ntivomarito lowu anameke, hi Xinghezi. Ku hlaya swi humelerisa vadyondzi eka ririmiro ra vona ro engetela. Ha swi tiva ku suka eka vulavisisi leswaku nhluvukiso wa ntivomarito wa vadyondzi swi seketeriwa hi leswaku va hlaya ku fika kwihi kumbe kangani.

Eka Xiyimo xa le Xikarhi, u ta engetela eka masungulo lama endliveke eka tiGiredi ta V ku fika ka 3. Laha swi faneleke, tirhisa ku hlaya swin'we ekusunguleni ka Giredi ya 4 ku letela vadyondzi eka Xiyimo lexi. U nga tirhisa maendlelo lama nkarhi wun'wana loko u ri na Tibuku Letikulu to enela eka xiyimo lexi, ya cincana na ku va hlayela switori. Loko u nga ri na Tibuku Letikulu eka xiyimo lexi, tirhisa buku ya mudyondzi kumbe yo/to hlaya. U nga ha tirhisa maendlelo yo fana na Ku hlaya na kumbe Ku hlayela ttilasi hinkwayo.

Tirhisa maendlelo ya ku hlaya ka ntlawa ko leteriwa na ku hlaya va ri voxе/vambirhi kutani hikantsongo u pfumelela vadyondzi ku hlaya swinene va ri voxе. Ku hlaya va ri voxе loku kombisiweke eka nkunguhato wa ku dyondzisa ku fanele ku nghanisiwa eka nkarhi lowu averiweke ku hlaya. Hloholotela vadyondzi ku hlaya va ri voxе eka nkarhi lowu va nga endliki nchumu. U ta kuma na mgingiriko yo hambanahambana yo kambela ku twisia ku tiyisisa leswaku vadyondzi va twisia leswi va swi hlayeke.

Ku hlaya ko landzelela magoza

Ku hlaya ko landzelela magoza ku na magoza ya ku lulamisela ku hlaya, ku hlaya na endzhaku ka ku hlaya. Mgingiriko leyи mudyondzi a nga ta yi endla yi nga komisiwa hi ndlela leyи:

Ku lulamisela ku hlaya:

- Ku pfuxeta vutivi bya khale
- Ku languta xihlovo, mutsari, na siku ra ku hangalasa.
- Ku hlaya ndzimana yo sungula na yo hetelela ya xiyenge.
- Endla minkumbetelo.

Ku hlaya:

- Yimanyana nkarhi wun'wana ku kambela ku twisia na ku miehleketo yi dzika
- Pimanisa vundzeni na minkumbetelo ya wena
- Tirhisa mbangu ku kuma nhlamuselo ya marito lama nga tiviwiki hi tindlela hinkwato; laha swi nga kotekiki, tirhisa dikixinari
- Ringeta ku vona hi miehleketo leswi u swi hlayaka
- Yana emahlweni hambiloko u nga twisisi swiphemu swin'wana
- Hlaya nakambe xiyenge loko u nga xi twisisi na swintsongo. Hlayela swiyenge leswi kanganyisaka ehenhla, hi rivilo ro nonoka, kumbe hi swimbirhi.
- Kombela un'wana ku ku pfuna ku twisia xiyenge lexi tikaka
- Nghenisa mimfungho yo hlaya na ku thya timhaka ta nkoka mavito
- Ehleketa hi leswi u swi hlayaka

Endzhaku ka ku hlaya

- Loko u ta lava ku tsundzuka mahungu yo karhi, nhlokhata miehleketo ya nkoka na vuxokoxoko byo seketela byintsongo
- Ku songa
- Tsala nkomiso ku ku pfuna ku hlamusela na ku tsundzuka timhakankulu
- Ehleketa na ku tsala swivutiso swintshwa leswi u nga na swona hi nhlokomhaka
- Tivutisi loko u fikelerile xikongomelo xa wena?
- Ku twisia – tiyisisa ku twisia ka wena ka xitshuriwa
- Hlela – ku vona hi tihlo rin'we, nkaqhato, nkoka wa xitshuriwa
- Ndlandlamuxa ku ehleketa ka wena – tirhisa miehleketo leyi u yi voneke eka xitshuriwa

Ku tsala na Ku andlala

Ku tsala i xitirhisiwa xa matimba xa vuflanganisi lexi pfumelelaka vadyondzi ku vumba na ku humelerisa miehleketo ya vona hi mfanelo. Ku tshama va titoloveta ku tsala hi mimbangu yo hambana, mintirho na tidyondzo swi endla vadyondzi va vulavula hi ndlela ya vutumbuluxi. Ku tsala loku tlhandlamanka va tirhisa marimba yo tsala, swi humesa vatsari va vuswikoti bya le henbla lava nga ta tirhisa vuswikoti byo tumbuluxa na ku kombisa/**andlala** switsariwa leswi faneleke, swo voniwa na swo hangalasa mahungu hi swikongomelo swo hambana. Eka Xiyimo xa le Xikarhi, **vadyondzi va Ririm ro Engetela ro Sungula** va ta lava nseketelo na ndzetelo ku hluvukisa vuswikoti byo humesa xitshuriwa lexi tsariweke.

Ku tsala i swa nkoka hikuva swi sindzisa vadyondzi ku ehleketa hi ntivoririmi na mapeletelo. Leswi swi hlohotela vadyondzi ku kamba ririmi, hatlisa ku tiva ririmi na ku engetela nkaqhato. Vadyondzi va ta dyondza ku tsala switshuriwa swo hambanahambana swa vutumbuluxi na mahungu, ekusunguleni hi ku tirhisa marimba yo tsala tanhi nseketelo naswona hikantsongo va ri karhi va dyondza ku tsala tinxaka ta switshuriwa swo karhi va ri voxe. Va ta tlhela va tirhisa nakambe ku tsala hi ku landzelela magoza ku humesa switshuriwa leswi lulameke, swi ri hava swihoxo swa ntivoririmi.

Ku tsala hi ku landzelela magoza

Ku tsala na ku khavisa switshuriwa i maendlelo lama nga na magoza lama landzelaka:

- Ku lulamisela ku tsala/ku kunguhata
- Mpafparhuto
- Mpfxeto
- Ku hlela/ku hlayisia
- Ku hangalasa/ku andlala

Vadyondzi va lava nkarhi ku titoloveta magoza lama naswona va fanele va:

- teka xiboho hi xikongomelo na vahlayi va xitshuriwa lexi nga ta tsariwa na/kumbe ku khavisiwa;
- bubutsa byongo u tirhisa, xikombiso mimepe ya miehleketo, chati yo komba ndzandzelelano wa swo karhi kumbe minxaxamelo;
- languta swihlovo leswi faneleke, hlawula mahungu lama faneleke na ku lulamisa miehleketo;
- humesa mpafparhuto wo sungula lowu tekelaka enhlokweni xikongomelo, vahlayi, nhlokohaka na xivumbeko xa xitshuriwa;
- hlaya mimpfapfarhuto hi vuxoperi na ku kuma xivikontsundzuxo ku suka eka van'wana (vadyondzikulobye kumbe mudyondzisi);
- hlela na ku hlayisia mpafparhuto; na
- humesa ntirho wo hetelela lowu baseke, wu hlayeka wu tlhela wu hleriwa.

Swiaki na Milawu ya Matirhiselo ya Ririm

Vutivi bya kahle bya ntivomarito na ntivoririmi byi nyika masungulo eka nhluvukiso wa vuswikoti (ku yingisela, ku vulavula, ku hlava na ku tsala) eka Ririm ro Engetela ro Sungula. Vadyondzi va Xiyimo xa le Xikarhi va ta engetela eka masungulo lama endliweke eka tiGiredi ta V-3.

Vadyondzi va ta dyondza ndlela leyi **Swiaki na Milawu ya Matirhiselo ya Ririm** swi tirhisiwaka ha yona, naswona va ta tumbuluxa ririm ro tirhisa ku kota ku vulavula hi ririm (ririmi leri tirhisiwaka eka xiyenge/xiphemu xo karhi xa ririm), leswaku va kota ku kambela swa vona na switshuriwa swin'wana hi vuxiyaxiya hi ku ya hi nhlamuselo, leswi pfunaka na nkhaqato. Va ta kota ku tirhisa vutivi lebyo kambisia ririm ku aka nhlamuselo eka rito na xiyimo xa xivulwa eka xitshuriwa hinkwaxo, na ku vona hilaha xitshuriwa na mbangu lowu swi yelanaka ha kona. Hi ku tirhana na switshuriwa swo hambana, vadyondzisi va engetela matirhiselo ya ntivomarito na ku va va tirhisa ntwisiso wa vona wa **Swiaki na Milawu ya Matirhiselo ya Ririm** hi ndlela leyi faneleke.

Hi ku tirhisa switshuriwa swo hambanahambana, vadyondzi va ndlandlamuxa matirhiselo ya vona ya ntivomarito na ku tirhisa hi ndlela leyi faneleke ntwisiso wa **Swiaki na Milawu ya Matirhiselo ya Ririm**. Eka Xiyimo xa le Xikarhi, vadyondzi va Ririm ro Engetela ro Sungula va sungula ku lemuka marito na swivumbeko swa ntivoririmi leswi va swi tivaka ku suka eka Xiyimo xa Masungulo, va valanga ndlela leyi ririm ra vona ro engetela ri tirhaka ha yona kutani va va na vulawuri eka rona, na ku tirhisa vutivi lebyi hluvukaka ku kambela matirhiselo ya vona ya ririm, ngopfungopfu loko va tsala.

Vadyondzi va ta valanga ndlela leyi **ririmi ri tirhisiwaka ha yona**, naswona va ta tumbuluxa ririm ro avelana ku kota ku vulavula hi ririm (ririmi leri tirhisiwaka eka xiyenge/xiphemu xo karhi xa ririm), leswaku va kota ku kambela switshuriwa swa vona na switshuriwa swin'wana hi vuxiyaxiya hi ku ya hi nhlamuselo, leswi pfunaka na nkhaqato. Va ta kota ku tirhisa vutivi lebyo kambisia ririm ku aka nhlamuselo (eka rito na xiyimo xa xivulwa eka xitshuriwa hinkwaxo), na ku vona hilaha xitshuriwa na mbangu lowu swi yelanaka ha kona.

Ku languteriwe leswaku Swiaki na Milawu ya Matirhiselo ya Ririm swi fanele ku dyondzisiwa eka mbangu tanahi vuswikoti bya ririm lebyi dyondziweke na ku hluvukisiwa. Minkunguhato ya ku dyondzisa yi na nxaxamelo wa Swiaki na Milawu ya Matirhiselo ya Ririm (minchumu) leyi faneleke ku dyondzisiwa eka giredi yin'wana na yin'wana. Loko ku hlawuriwa switshuriwa swa ku yingisela na ku hlava swa ndzhendzeleko wa mavhiki mambirhi, tiyisisa leswaku swi na minchumu/swiyenge swa ririm leswi u lavaka ku swi dyondzisa. Tumbuluxa micingiriko leyi yelanaka na switshuriwa leswi, leswi nga ta pfuneta vadyondzi ku tirhisa minchumu ley, eka mbangu. Switshuriwa swa ku tsala leswi vadyondzi va nga ta swi tsala swi ta katsa swin'wana swa minchumu ley ya ririm. Nyika vadyondzi va wena ndzetelo eka matirhiselo lama faneleke na lama lulameke ya minchumu ley. Hlawula yin'wana ya minchumu ley tikelaka vadyondzi va wena kutani u va toloveta swa ximfumo. Eka Xiyimo xa le Xikarhi, timinete ta makumenharhu ti vekiwe etlhelo ti ri ta ku dyondzisa ka mafundza na ku titoloveta eka Swiaki na Milawu ya Matirhiselo ya Ririm.

2.1.3 Madyondziselo ya Ririm

Madyondziselo ya Ririm ya kongomisiwa eka xitshuriwa, vuulanganisi na endlelo ro titoloveta. **Madyondziselo ya Ririm yo kongomisiwa eka xitshuriwa na endlelo ra vuulanganisi** hinkwawo ya lawuriwa hi ku tirhisa ku yisa emahlweni na ku humelerisa xitshuriwa.

Endlelo ro kongomisiwa eka xitshuriwa ri valanga ndlela leyi xitshuriwa xi tirhaka hi yona, xikongomelo xa endlelo ro kongomisiwa eka xitshuriwa i ku pfuna vadyondzi ku va vahlayi, vatsari, valanguti na vatumbuluxi va vuswikoti na vutitshembi. Endlelo leri ri katsa ku yingisela eka, ku hlava, ku languta na ku xopaxopa switshuriwa ku twisia ndlela leyi swi humesiwaka hi yona na switandzhaku swa swona. Hikwalaho ka ku tirhisana loku ka nkoka, vadyondzi va tumbuluxa vuswikoti byo pima nkoka wa xitshuriwa. Endlelo ro kongomisiwa eka xitshuriwa ri katsa

ku humesa tinxaka to hambana ta switshuriwa ta swikongomelo swo karhi na vayingiseri vo karhi. Endlelo leri ri humelerisiwa hi ku twisia ndlela leyi switshuriwa swi vumbiwaka hi yona. Endlelo leri ri ta lava ku modela ko tala, nseketelo na ntlhandlamano eka tlilasi ya Ririm ro Engetela ro Sungula. Swinginganyeto swa leswi swi nghenisiwile eka minkunguhato ya ku dyondzisa.

Endlelo ra vuolanganisi ri ringanyeta leswaku loko ku dyondziwa ririm, mudyondzi u fanele a va na ku tinghenisa ngopfu eka ‘ririmi leri kongomiweke’ (target language) na ku va na nkarhi wo tala ku titoloveta kumbe ku humelerisa ririm hi ku vulavula hi xikongomelo xo vulavurisana na vanhu na xikongomelo xo titoloveta. Ku dyondza ririm ku fanele ku endleriwa etilasini laha vuswikoti byo hlaya na ku tsala , ku hlaya/langutisa na ku ku tsala/andlala swi dyondziwaka hi ‘ndlela ya ntumbuluko’ – vadyondzi endla swinene mgingiriko yo hlaya, na ku dyondza ku tsala hi ku endla swinene mgingiriko yo tsala.

2.2 NKARHI LOWU AVERIWEKE RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA EKA KHARIKHULAMU

Nkarhi wo dyondzisa wa Ririm ro Engetela ro Sungula eka Xiyimo xa le Xikarhi 5 wa tiawara hi vhiki. Vundzeni hikwabyo bya ririm byi dyondzisiwa hi ndzhendzheleko wa mavhiki mambirhi (10 wa tiawara). Ku ringanyetiwa maavelo ya nkarhi lama landzelaka eka vuswikoti byo hambanahambana bya ririm:

Vuswikoti	Nkarhi lowu averiweke hi ndzhendzheleko wa mavhiki mambirhi (Tiarawa)		
	Giredi ya 4	Giredi ya 5	Giredi ya 6
*ku yingisela na ku vulavula (Swanomo)	Tiarawa ti 2	Tiarawa ti 2	Tiarawa ti 2
*ku hlaya na ku Langutisa	Tiarawa ta 5	Tiarawa ta 5	Tiarawa ta 4
*ku tsala na ku Andlala	Tiarawa ti 2	Tiarawa ti 2	Tiarawa ti 3
Swiaki na Milawu ya Matirhiselo ya Ririm	Awara yi 1	Awara yi 1	Awara yi 1
*Swiaki na Milawu ya Matirhiselo ya Ririm na matirhiselo ya swona swi pfanganisiwa/hlanganisiwa endzeni ka maavelo ya nkarhi ya vuswikoti bya mune bya ririm. Ku na na nkarhi lowu averiweke ku titoloveta ka ximfumo. Vuswikoti bya ku ehleketa na ku ehleketa byi nghenisiwile eka vuswikoti na maqhinga lama lavekaka eka Ku yingisela na Ku vulavula, Ku hlaya na Ku langutisa, na Ku tsala na Ku andlala.			

2.3 SWITIRHISIWA SWO PFUNETA KU DYONDZA NA KU DYONDZISA

Vadyondzi va fanele va va na leswi landzelaka swo dyondza Ririm ro Engetela ro Sungula eka tigiredi ta 4 - 6:

Tigiredi ta 4-6	
Switirhisiwa swa nkoka	
Buku ya ndzawulelo ya mudyondzi ya Ririm ro Engetela ro Sungula	✓
Dikixinari	✓
Buku/tibuku to hlaya leti nga na tinxaka leti landzelaka ta switshuriwa	
Switori	✓
Mintlangu	✓
Vutlhokovetseri	✓
Switshuriwa swa mahungu	✓
Switshuriwa swa ta vanhu	
Switshuriwa swa swihangalasamahungu	✓
Switirhisiwa swa swihangalasamahungu	
Maphephahungu	✓
Timagazini	✓
Minonganoko ya thelevhixini	✓
Minonganoko ya xiyanimoya	✓

Mudyondzisi u fanele a va na:

- (a) Xitsariwa xa Xitatimende xa Pholisi ya Kharikhulamu na Makambelelo
- (b) *National Language in Education Policy*
- (c) Tibuku ta rrimi ta ndzawulelo leti tirhisiwaka hi vadyondzi na tibuku tin'wana to pfuneta hi xikongomelo xo karhi ku engetela eka leti ta ndzawulelo ti nga kona.
- (d) Buku/tibuku to hlaya leti nga na tinxaka ta switshuriwa leswi bumabumeriweke
- (e) Dikixinari na tibuku to tsundzuxa (ririmi rin'we, tindzimi timbirhi, tindzimi to tala, thisorasi, nsongavutivi, buku ya ntivoririmi ya kahle yo tsundzuxa, na sw. na sw.)
- (f) Fayili/buku ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi: leyi nga va fayili leyi nga na switirhisiwa leswi hlengeletiweke hi mudyondzisi kumbe Buku ya Mudyondzisi leyi xavisiwaka

Switirhisiwa swa le tlilasini

- (a) Switshuriwa swa ku hlaya swin'we eka Giredi ya 4. Leswi swi nga va Tibuku Letikulu kumbe switshuriwa swin'wana leswi kurisiweke kumbe buku ya ndzawulelo ya vadyondzi kumbe tibuku to hlaya.
- (b) Switshuriwa swo hambana leswi amukelaka ku hlaya ka tilevhele to hambana, xik. Nhlawulo wa tibuku to hlaya leti nga na switshuriwa swo enela eka levhele yin'wana na yin'wana ya tlilasi/ntlawa. Buku yin'we yo hlaya yi nga tirhiseriwa eka ku hlaya va ri vambirhi/va ri vox.
- (c) Switirhisiwa swo hambanahambana swa swihangalasamahungu: maphephahungu, timagazini, tiburochara, tifulayara, swinavetiso, tiphositara, switiviso, na sw. na sw.
- (d) Swipfuneto swo twiwa/voniwa

XIYENGE XA 3: VUNDZENI NA NKUNGUHATO WAKU DYONDZISA WA VUSWIKOTI BYA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA EKA XIYIMO XA LE XIKARHI

3.1 NKATSAKANYO WA VUNDZENI, VUSWIKOTI NA MAQHINGA

Leswi landzelaka i nkatsakanyo wa vundzeni, vuswikoti na maqhinga leswi kumekaka eka nkunguhato wa ku dyondzisa.

Tafula ra nkatsakanyo wa vundzeni, vuswikoti na maqhinga

TiGiredi ta 4 – 6		
Vuswikoti	Vundzeni	Maqhinga na vuswikotintsongo
Ku yingisela na ku vulavula	<ul style="list-style-type: none"> Xikambelantwiso xo yingisela. Swivumbeko swo hambanahambana swa vutihlanganisi bya swanomo: <ul style="list-style-type: none"> Mbulavurisano Swiletelo swa matlhelo na swileriso. Ku rungula switori nakambe. Ku rungula xitori Ku encenyeta. Mbhurisano hi ntlawa. Mimbulavulo yo koma. Switlhokovetselo swo koma na swinsin'wana swa ncino. Mintlangu ya ririm. 	<p>Xikambelantwiso xo yingisela na ku vulavula</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku endla tinotsi, minonganoko, endla minkomiso, ku rungula nakambe, ku hlamusela, ku vutisa swivutiso swo ndlandlamuxa nhlamuselo Ku tsundzuka vuxokoxoko byo karhi, ehleketa hi minkoka na mahungu, ehleketa hi mboyamelatlhelorin'we na ku vona hi tihlo rin'we/mavonelo yo karhi, hlamusela na ku kanela swiminhuhatwa, kungu/leswi xitori xi vulavulaka hi swona na mbangu <p>Vutihlanganisi bya swa ku hanyisana</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku sungula na ku endla leswaku mbulavurisano wu ya emahlweni. Ku siyerisana eka mintlawa. Ku avelana miehleketo na mintokoto Ku kondletela ku tirhisa rrimi ro engetela. <p>Mimbulavulo yo koma leyi lulamisiweke na ya xijumana</p> <ul style="list-style-type: none"> Vulavisisi Veketela switirhisiwa hi ndlela yo twisiseka. Ku hlawula na ku ndlandlamuxa miehleketonkulu ya ku engetela hi ku tirhisa swikombiso swo seketela. Xivumbeko, ntivomarito, ririm na milawu ya ririm leswi nga hoxekangiki. Matwariselo ya rito, mahumeselo ya rito, rivilo, ku languta vayingiseri, mayimelo na mafambafambiselo ya swirho swa miri. Manghenelo na mahetelelo ya nkoka. Ku tirhisa swipfuno swo voniwa, swo twiwa na/kumbe swa mbonoyingiselo swo fana na tichati, tiphositara, swidirowiwa/swifaniso, xiyanimoya, xo tlanga tikhasete, na sw. na sw.

TiGiredi ta 4 – 6		
Vuswikoti	Vundzeni	Maqhinga na vuswikotintsongo
Ku hlaya na ku langutisa	<p>Tinxaka ta switshuriwa swa ndzawulelo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Switori, xik. Swo titumbuluxela swa timhaka ta nkarhi wa sweswi, switori swa ndhavuko (swa timhaka to ka ti nga ri ta ntiyiso, swa tinhenga na mintsheketo), swa ku lava ku tiva, swa sayense leswi nga riki swa ntiyiso, tibayogirafi na swa matimu leswi nga riki swa ntiyiso • Mintlangu • Vutlhokovetseri • Switshuriwa swo nyika mahungu , xik. Maendlelo ya swilo, ndzungulo wa timhaka ta ntiyiso, na swiviko swo nyika mahungu. • Switshuriwa swa ta ku hanyisana, xik. Swirhambo, makhadi yo rhamba na yo xeweta, mapapila, switiviso • Switshuriwa swo hangalasa mahungu, xik. Swinavetiso, swiviko swa phephahungu, tiatikili ta timagazini, switiviso, tiphamfulete • Dyondzo yo hlaya swo voniwa: vunavetisi (tipositara, tiphamfulete/swibukwana, swinavetiso), switiviso, swidirowiwa, swifaniso, tikhathuni, swichupuchupu swa tikhomiki, dayagiramu/girafu/tafula/tichati. • Tinxaka to hlaya • Ku hlaya switshuriwa hi vuuenti: • micingiriko yo kambela ku twisia, ku endla minkomiso, na swin'wana • Ku hlaya ka switshuriwa loku ndlandlamuxiweke: minkanerisano ya swanomo, nhluto wa tibuku, tiphuromeke, na swin'wana • Ku hlayela ehenhla loku lulamisiweke na ka xijumana 	<p>Ku hlaya/ku langutisa :</p> <p>Ku tirhisa maqhinga yo rhangela ku hlaya, yo hlaya na ya ku landzela ku hlaya:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ku twisia xitshuriwa. • Swa ku hlaya xitshuriwa hi vuxoperi (xikambelantwisiso xo hlaya) • Ku kombisa ku kota ku hlaya a ri yexe (a hlaya swo hambanahambana ku tiphina, ku kuma mahungu na ku dyondza) <p>Dyondzisa vadyondzi ro sungula:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Swihlawulekisi swa xitshuriwa – tinhlokohmaka, swifaniso, tigirafu, tichati, tidayagiramu, tinhlokohmaka, tinhlokohmakhantsongo, manambarelo ya tinomboro, tinhlamuselo ta swifaniso, timhakantsongo, xivumbeko xik. Kholomo ya phephahungu, na. sw. na sw. • Swivumbeko swa xitshuriwa – minxaxamelo, minonganoko, nhlamuselo, maendlelo, mhakankulu na timhakantsongo, ndzandzelelano wa timhaka ta xitor. • Swiphemu swa buku – papila ra vito ra buku, vundzeni, swiyenge/ku avanyisa, dliosari na sw. na sw. • Maqhinga ya ku hlaya na ku langutisa <ul style="list-style-type: none"> - Ku hlaya hi xihatla ku ta kuma timhakankulu hi ku angarhela - Ku hlaya hi xihatla ku ta kuma vuxokoxoko byo seketela - Ku kumbetela nhlamuselo ya marito mantshwa na swifaniso hi ku tirhisa vuswikoti byo tlhantilha marito na vuthala bya mbangu. - Ku hlaya nakambe. - Ku endla tinotsi (timhakankulu na timhakantsongo) - Ku komisa timhakankulu na timhakantsongo hi ku tirhisa tipoyinti/ ndzimana hi vulehi lebyi lavekaka - Ku basisa ntwisiso wa mahungu / hlamusela - Ku endla nkumbetelo wa mahungu lawa ya hlayiweke - Ku hlamusela mavonelo ya mutsari. - Ku songa / nyika mavonelo ya vona.

TiGiredi ta 4 – 6		
Vuswikoti	Vundzeni	Maqhinga na vuswikotintsongo
Ku hlaya na ku langutisa		<ul style="list-style-type: none"> Dyondzo yo hlaya swo voniwa <ul style="list-style-type: none"> - Tithekiniki to kucetela: ririmi ro kombisa ntlhaveko, mboymelatlhelorin'we - Ntikelo wa ku tirhisa swihlawulekisi swa maandlalelo na nkhaviso, xik. Tinxaka na makulelo ya tifonto, tinhlokohaka na tinhlamuselontsongo ta swifaniso, swifaniso swa vuyimeri bya minchumu. Vutlhokovetseri <ul style="list-style-type: none"> • Nhlamuselo yo kongoma • Nhlamuselo yo tumbela/gega • Nkongomelo na hungu • Vuyimeri, xik. Xifananisi na vumunhuhati, nhlawulo wa marito, thoni, ku angula ko kombisa matitwelo • Switirhisiwa swa mimpfumawulo, xik. Mintila, marito, tindzimana, mbuyelelo wa mimpfumawulo, ncino, mahikatelo, mbuyelelo, ku fana ka mimpfumawulo eritweni (alliteration), riencisi ro pfelela eka vutlhokovetseri (onomatopoeia). Switori na mintlangu <ul style="list-style-type: none"> • Kungu • Swimunhuhatwa. • Vuyimelo na mbangu • Xivumbeko xa xitshuriwa • Swihlawulekisinkulu swa xitshuriwa. Switshuriwa swa mahungu, swa ta vanhu na swa swihangalasamahungu <ul style="list-style-type: none"> • Vayingiseri na xikongomelo • Mhakankulu na timhakantsongo/vuxokoxoko byo karhi. • Xivumbeko xa xitshuriwa. • Swihlawulekisinkulu swa xitshuriwa. Ku hlaya loku lulamisiweke (Ku hlayela ehenhla) <ul style="list-style-type: none"> • Matirhiselo ya thoni, rivilo, ku languta vayingiseri • Ku twarisa marito handle ko onha/cinca nhlamuselo Ku hlaya ka xijumana (ku hlayela ehenhla) <ul style="list-style-type: none"> • Ku hlaya hi nkhuluko ku ya hi xikongomelo • Ku twarisa marito handle ko onha/cinca nhlamuselo • Matirhiselo ya thoni, rivilo, ku languta vayingiseri

TiGiredi ta 4 – 6		
Vuswikoti	Vundzeni	Maqhinga na vuswikotintsongo
Ku tsala na ku andlala	<ul style="list-style-type: none"> Ku tsala marito xik. Minonganoko. Ku tsala swivulwa. Ku tsala ndzimana. <p>Ku tsala ko tumbuluxa</p> <ul style="list-style-type: none"> Ko hlamuselo, xik. Nhlamuselo ya vanhu, tindhawu, swiharhi, swimilana, minchumu, sw na. sw. Ndzungulo, xik. Switori, leswi swi humevelaka vanhu, tidayari/leswi nghenisiwaka eka dayari, ntitsalwa-vutomi Swa vuwanakanyi, xik. switlhokovetselo swo koma. Min'wangulano na switsariwa swa ntlangu wo koma leswi humaka eka switori. <p>Switsalwambiko (switshuriwa swa ta ku hanyisana, swa swihangalasamahungu na swa mahungu)</p> <ul style="list-style-type: none"> Tinotsi, mahungu, mapapila, makhadi yo xeweta, swirhambo Tiphositara, switviso, tiburochara, swinavetiso. Mbulavulo wo koma wo tsariwa. Switshuriwa swa maendlelo xik; tirhisipi, swileriso, swikambisiso Ku rungula leswi humeleleke swa ntiyiso, xik; . swiviko swa mahungu, swiviko swa maendlelo, swiviko swa swivono/swihumelelo leswi voniweke Switshuriwa swa mahungu, xik; xitshuriwa xa tidyondzo letin'wana, switshuriwa swa mahungu, nhluto wa buku/xitor Switshuriwa swa dyondzo ya swo voniwa xik; matafula, tichati, mimepe ya miehleketo, tidayagiramu, swidirowiwa, tigirafu 	<p>Ku tsala hi ku landzelela magoza</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku kunguhata/ku lulamisela ku tsala, Ku mpfapfarhuta Ku pfuxeta Ku hlela Ku hlayisia Ku andlala <p>Ku lulamisela ku tsala/ku kunguhata</p> <ul style="list-style-type: none"> Tekela enhlokweni vayingiseri lava swi kongomisiweke eka vona na xikongomelo. Tekela enhlokweni muxaka wa lexi tsariwaka. Bubutsabyongo hi ku tirhisa mepe wa miehleketo/minxaxamelo. Hlanganisa miehleketo. <p>Ku mpfapfarhuta</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku hlawula marito. Ku longoloxa swivulwa. Timhakankulu na to seketela. Swihlawulekisi swo karhi swa xitshuriwa lexi languteriweke, (xik. Mbulavulo wo tshaha eka n'wangulano, tilebulu na tinhlamuselo ta swifaniso eka swidirowiwa) Ku hlaya ntirho wa wena n'wini hi vuxoperi. Ku kuma xivikontsundzuxo xo huma eka vadyondzikulobye na mudyondzisi. <p>Ku pfuxeta, ku hlela, ku hlayisia na ku andlala</p> <ul style="list-style-type: none"> Wa pfuxeta: a antswisa vundzeni na xivumbeko xa timhaka. U antswisa mahlawulelo ya marito, swivulwa na swivumbeko swa tindzimana. Wa hlela: u lulamisa swihoxo swa ririm, mapeletelo na mahikahatelo. U andlala/humelerisa xitsariwa xo hetelela lexi baseke na ku hlayeka.

Swiaki na Milawu ya Matirhiselo ya Ririm
Vundzeni lebyi faneleke ku katsiwa byi longoloxiwile laha hansi.
Maqhinga na vuswikotintsongo: Vadyondzi va languteriwa ku kombisa, twisisa na ku tirhisa swivumbeko swa ntivoririmi na milawu leyi longoloxiweke laha hansi eka mbangu. Va fanele nakambe va dyondza ndlela ya ku tirhisa milawu. Nhluvukiso wa ntivomarito wu katsiwile eka xiyenge lexi.
MAVITI
U pfuxeta maviti ku suka ka Xiyimo xa Masungulo
U pfuxeta mavitaswilo: leswi hlayelekaka, xik; buku – tibuku; na swo ka swi nga hlayeleki, xik; mati, misava
U hluvukisa ntwisiso na ku tirhisa mavitaswilo lama nga hlayelekiki, xik; mati
U tirhisa maviti lama nga na vunyingi, xik; swikero, tibuku
U tirhisa mavitavito hi ndlela leyi faneleke, xik; sungula hi letere lerikulu
U tirhisa maviti lama kombisaka rimbewu, xik; nkuku – mbahaha, matsune – nkati
U tirhisa mavitaswianakanyiwa
MASIVI
U pfuxeta ku tirhisa masivinene, xik; mina, wena, yena, vona, xona, hina, n'wina,
U pfuxeta ku tirhisa masivikomba, xik; loyi, lexi, lava,
MAHLAWURI
U pfuxeta mahlawuri yo komba vukulu, xik; mbyana leyikulu
U tirhisa mahlawuri yo komba ntsengo, xik; -mbirhi, -ngani
U tirhisa mahlawuri yo komba nkoka, xik; -nene
MAENDLI
U hluvukisa matirhiselo ya xitwananisi xa nhlokomhaka, xik. Xixevo xa huku xa nandziha/Timovha ti tele ngopfu
U tirhisa hlayelo ra ndzeriso, xik. Yima
U tirhisa tlheloo ra nandzulo, xik. U nga dyi
MINKARHI YA MAENDLI
U hluvukisa minkarhi ya maendli leyi tirhisiweke eka Xiyimo xa Masungulo ku katsa nkarhi wa sweswi, lowu nga hundza na lowu taka
U tirhisa minkarhi ya maendli leyi nga fanelia muxaka wa xitshuriwa lexi dyondziwaka, ku katsa
<ul style="list-style-type: none"> • Nkarhi wa sweswi, xik. Tsakani u tsala xikambelo • Nkarhi wa sweswi wa ku yisa emahlweni, xik. Ndzi le ku tlangeni ka bolo ya thenisi
U tirhisa minkarhi ya maendli leyi nga fanelia muxaka wa xitshuriwa lexi dyondziwaka, ku katsa
<ul style="list-style-type: none"> • Nkarhi lowu hundzeke, xik. A ndzi vhakile eDurban
U tirhisa minkarhi ya maendli leyi nga fanelia muxaka wa xitshuriwa lexi dyondziwaka, ku katsa
<ul style="list-style-type: none"> • Nkarhi lowu taka, xik. Hi ta ya eGiyani vhiki leri taka
MARHAVI YA MAENDLI
U pfuxeta matirhiselo ya marhavi ya maendli, xik.
<ul style="list-style-type: none"> • Rhavi ra xihlamulano, xikongomelo, xitlhelelo, na sw. na sw.
MAENGETERI
U tirhisa maengeteri ya mukhuva, xik. Khwatsi, kahle, hatlisa,
U sungula ku tirhisa maengeteri ya nkarhi, xik. Tolo, mundzuku, mundlwana, n'waxemu, haxawa
U tirhisa maengeteri ya ndhawu, xik. ejoni, exirhapeni

VUNDHAWU BYA MAVITI
U pfuxeta swirhangi na swilandzi swa vundhawu
MAHLANGANISI
Komba ndzandzelelano: kutani
Swiendleko na switandzhaku: hikokwalaho, hikuva, loko
Kombisa ku kanetana: hambiswiritano, nakambe
XIVUMBEKO XA XIVULWA
U vumba xivulwan'we
U vumba swivulwankatsano
U tirhisa xivulwa xa ndzeriso
U tirhisa xivulwa xa xivutiso
U tirhisa xivulwa xa nandzulo
U tirhisa xivulwa xa riendl ra nghingiriko na riendl ra xitwisiwo (Active and passive voice)
U tirhisa marito yo tshaha muvulavuri
U sungula ku lemuka na ku tirhisa marito ya ndzungulo/yo rungula leswi vuriweke
MAHIKAHATELO
U pfuxeta mahikahatelo lama endliweke eka Xiyimo xa Masungulo, xik. Maletere lamakulu, hiko, hefemulo, mfungho wa xivutiso
U tirhisa maletere lamakulu eka mavitavito, tinhlokomhaka
U tirhisa hefemulo ku hambanisa maviti eka nonganoko/nxaxamel
U tirhisa swihlamalo
U tirhisa swirhatana
U tirhisa mimfungho ya mintshaho eka marito yo tshaha muvulavuri
U tirhisa hikombirhi ku kombisa mbulavulo/marito yo tshaha muvulavuri eka tsalwa ra ntlangu kumbe n'wangulano; tirhisa hikombirhi ku longoloxa minchumu
NDLANDLAMUXO WA NTIVOMARITO
U sungula ku twisia na ku tirhisa:
<ul style="list-style-type: none"> • Marito lama welaka eka ndyangu wun'we wa leswi yelanaka, xik. 'Mbyana', 'ximanga' swi wela eka ndyangu wa 'swifuwo' • Vamavizweni (marito lama nga na tinhlamuselo to fana, xik. Mufana – jaha) • Maritofularha (marito lama nga na tinhlamuselo to kanetana, xik. Nghena – huma) • Tihomonimi/mafanapeletwana (marito lama peletiwaka ku fana kambe ya ri na tinhlamuselo to hambana, xik. Mavele, musi, rivala)
U lemuka ndlela leyi marito ya vumbiwaka ha yona
<ul style="list-style-type: none"> • Mavitinkatsano, xik. Njiyamavele • Ku engetela swirhangi na swilandzi eka rito • Nkomiso wa marito, xik. Tatana –Tat., xikombiso – xik., ku tsema mapeletwana hi ndlela leyi faneleke, xik. Mu-fa-na
U sungula ku twisia na ku tirhisa mavulavulelo/matitwelo yo karhi
<ul style="list-style-type: none"> • Kholokhexini, xik. Bandi na buruku, kondlo na ximanga • Swivilavulelo, xik. Ku tshama hi mavoko, ku luma ndleve

MAPELETELO NA MILAWU YA MAPELETELO
U engetela eka vutivi bya mimpfumawulo bya Xiyimo xa Masungulo ku peleta marito, xik. Vumba mindyangu ya marito ku ya hi ndlela leyi ya twarisaka kumbe ku langutekisa xiswona.
U engetela eka vutivi bya marito lama vadyondzi va ma vonaka va kota ku ma tiva na marito lama vuyelelaka hi xitalo lama va ma tivaka ku suka eka Xiyimo xa Masungulo
U peleta marito lama nga tolreveleka hi ndlela leyi lulameke, hi ku tirhisa dikixinari ya yena n'wini, ku katsa na marito lama talaka ku kanganyisa
U tirhisa dikixinari ku kamba mapeletelo na tinhlamuselo ta marito
U hlayisia xitsariwa xa yena n'wini a lulamisa mapeletelo
U tirhisa vutivi bya malongolokelo ya tialifabete na maletere yo sungula ya rito ku kuma marito eka dikixinari
U vumba marito mantshwa hi ku cinca letere rin'we/mpfumawulo hi wun'wana, xik. Huma, luma
Tsemelela marito yo leha hi swiphemu swintsongo, xik. Ko-kwa-na, ma-tho-nsi,

3.2 MAAVELO YA SWITSHURIWA EKA TIGIREDI TA 4 -6.

Switshuriwa swo hambanahambana swi hlawuriwile leswaku swi endliwa eka ndzhendzeleko wa mavhiki mambirhi man'wana na man'wana. Switshuriwa swa nkoka, leswi humaka eka Tafula ra 3.1., swi kombisiwile laha hansi. Vadyondzi va ta endla swin'wana swa swona kumbe va endla hinkwaswo switshuriwa eka nkarhi wolowuya wa mavhiki mambirhi, hileswaku, va ta yingisela kumbe va vulavula kumbe va hlaya kumbe va tsala. Ku dyondza na ku dyondzisa swi fanele swi kongomisiwa eka switshuriwa leswi, swi kongoma eka nhluvukiso wa vuswikoti bya ririm i vuswikotintsongo tanahi laha swi kombisiweke laha henhla.

Tafula Ieri nga laha hansi i nkomiso wa switshuriwa leswi katsiweke eka ndzhendzeleko wa mavhiki mambirhi eka nkunguhato wa ku dyondzisa eka xiyenge xa 3.5.

3.2.1 Tafula ra vuandlalo bya switshuriwa

	Giredi ya 4	Giredi ya 5	Giredi ya 6
KOTARA YA 1			
Mavhiki ya 1&2	Xitori na ku rungula leswi ku humeleleke.	Xitori na ku rungula leswi ku humeleleke.	Xitori, ntlangu wa ririmis, xiphazamiso xa marito
Mavhiki ya 3&4	Xitshuriwa xa mahungu, xik. xiviko xa mahungu/ku rungula timhaka ta ntiyiso, mepe	Xitshuriwa xa mahungu lexi nga na swo voniwa, xik. tichati/ matafula/tidayagiramu/mimepe ya miehleketo/mimepe/swifaniso/tigirafu; mbulavurisano; ku rungula timhaka ta ntiyiso.	Xitshuriwa xa mahungu: ku rungula timhaka leti humeleleke ta ntiyiso, xik; xiviko xa mahungu/ku rungula timhaka ta ntiyiso, papila, xitshuriwa xa swihangalasamahungu, xik. Xinavetiso, mbulavurisano.
Mavhiki ya 5&6	Xitori na tinhlamuselo ta vanhu kumbe swimunhuhatwa.	Xitori, ku encenyeta, nhlamuselo ya vanhu, xirhambo na mahungu.	Xitori; ku rungula leswi va humeleleke, xik; dayari/leswi nghenisiwaka eka dayari.
Mavhiki ya 7&8	Xitshuriwa xa mahungu: xik. maendlelo; swileriso, minxaxamelo/minonganoko.	Xitshuriwa xa mahungu: xik. maendlelo, swileriso; ku rungula leswi ku humeleleke swa ntiyiso, ntlangu wa ririmis.	Xitshuriwa xa mahungu lexi nga na swo voniwa, xik. tichati/ matafula/tidayagiramu/mimepe ya miehleketo/mimepe/swifaniso/tigirafu; maendlelo, swileriso; tinhlamuselo, ku rungula leswi ku humeleleke swa ntiyiso, xiphazamiso xa marito.
Mavhiki ya 9&10	Risimu/xitlhokovetselo, ntlangu	Risimu/xitlhokovetselo	Xitlhokovetselo; nhlamuselo ya munhu; nhlamuselo ya nchumu/ xiharhi/ximilana/ndhawu; ntlangu wa ririmis.
KOTARA YA 2			
Mavhiki ya 1&2	Xitori, ku rungula leswi ku humeleleke, mahungu.	Xitori, mbulavurisano; nhluto wa buku/xitori	Xitori
Mavhiki ya 3&4	Xitshuriwa xa mahungu lexi nga na swo voniwa, xik. Tichati/ matafula/tidayagiramu/swifaniso/tigirafu; tiphositaro, swileriso; nhlamuselo ya nchumu, xitshuriwa xo voniwa, xik. phositaro	Xitshuriwa xa mahungu lexi nga na swo voniwa, xik. Tichati/ matafula/tidayagiramu/mimepe ya miehleketo/mimepe/swifaniso/tigirafu, nhlamuselo ya nchumu/ swimilana/swiharhi/tindhawu; nkomiso wa mepe wa miehleketo	Xitshuriwa xa mahungu xo huma eka tidyondzo tin'wana ta kharikhulamu, xik. xiviko; nhlamuselo ya nchumu/xiharhi/ ximilana/ndhawu; xitshuriwa xa swo voniwa, xik. Tichati/matafula/tidayagiramu/na sw. na sw.
Mavhiki ya 5&6	Xitori na xitlhokovetselo	Xitori	Xitori, ku rungula leswi ku humeleleke, papila ra xinghana/ dayari ya wena n'wini, ku encenyeta.
Mavhiki ya 7&8	Xitshuriwa xa mahungu xik; maendlelo, swileriso, xitshuriwa xa mahungu lexi nga na swo voniwa, xik. Tichati/matafula/tidayagiramu/swifaniso/tigirafu.	Xitshuriwa xa mahungu xik; maendlelo, swileriso, ku rungula timhaka ta ntiyiso, ku encenyeta	Hlaya xitshuriwa xa mahungu lexi nga na swo voniwa, xik, xikombaminkarhi na swikombaminkarhi swa thelevhxini/tichati/matafula/tidayagiramu/mimepe ya miehleketo/mimepe/swifaniso/tinhlamuselo; nhluto wa buku; mbalango/vulavisisi; swivutiso swa vulavisisi ; ntlangu wa ririmis, mbulavurisano, swiphazamiso swa marito
Mavhiki ya 9&10	MAKAMBELELO YO SONGA DYONDZA		

	Giredi ya 4	Giredi ya 5	Giredi ya 6
KOTARA YA 3			
Mavhiki ya 1&2	Xitori, ku hlamusela munhu/xiharhi/ximunhuhatwa; n'wangulano, nhluto wa buku	Xitori; ku hlamusela tindhawu/vanhu hi nomo; ku rungula leswi ku humeleleke.	Xitori; papila ra xinghana, dayari; nhlamuselo hi ku vula ya tindhawu/swiharhi/swimilana/minchumu.
Mavhiki ya 3&4	Xitshuriwa xa mahungu, xik. ku rungula timhaka ta ntiyiso/atikili ya mahungu/xiviko; xitshuriwa xa swo voniwa, xik. phositara/switiviso	Mbulavulo wo koma; xitshuriwa xa mahungu lexi nga na swo voniwa, xik. tichati/matafula/tidayagiramu/mimepe ya miehleketo/mimepe/swifaniso/tigirafu; nkomo wa mimepe ya miehleketo	Xitshuriwa xa mahungu lexi nga na swo voniwa, xik. tichati/matafula/tidayagiramu/mimepe ya miehleketo/mimepe/swifaniso/tigirafu; mbulavulo, mbalango/vulavisisi; xiviko
Mavhiki ya 5&6	Xitori; xitlhokovetselo.	Xitori; xitlhokovetselo.	Xitori; xitlhokovetselo.
Mavhiki ya 7&8	Xitshuriwa xa mahungu lexi nga na swo voniwa, xik. Tichati/matafula/tidayagiramu/swifaniso/tinhlamuselo ta tindhawu swimilana/swiharhi/minchumu na maendlelo.	Xitshuriwa xa mahungu xik. maendlelo, mbulavurisano; ntlangu wa ririm; xitshuriwa xa mahungu xo huma eka tidyondzo tin'wana ta kharikhulamu, xik. xiviko, ntlangu wa ririm; nkomo wa mepe wa miehleketo.	Xitshuriwa xa mahungu – maendlelo/swileriso, xitshuriwa xa mahungu xo huma eka tidyondzo tin'wana ta kharikhulamu, xik. xiviko, ntlangu wa ririm; nkomo wa mepe wa miehleketo.
Mavhiki ya 9&10	Ntlangu, ku encenyeta; n'wangulano; nhluto wa buku	Ntlangu; mbulavurisano; n'wangulano.	Mbulavurisano, ntlangu.
KOTARA YA 4			
Mavhiki ya 1&2	Mbulavurisano, ntlangu wa ririm; xitori.	Xitori, ntlangu wa ririm; ku hlamusela leswi ku humeleleke, xiphazamiso xa marito	Xitori ; papila, nhluto wa buku
Mavhiki ya 3&4	Xitshuriwa xa mahungu lexi nga na swo voniwa, xik. tichati/matafula/tidayagiramu/swifaniso/Inthavhiyu/minkanerisano; xitshuriwa xa swo voniwa, xik. tiphositara/switiviso/mahungu	Xitshuriwa xa mahungu: Atikili ya magazini/xiviko xa mahungu; xitshuriwa xa timhaka ta ntiyiso; phositara	Xitshuriwa xa mahungu xo huma eka tidyondzo tin'wana ta kharikhulamu, xik. xiviko, mbulavulo wo koma, ntlangu wa ririm; tinhlamuselo; xiphazamiso xa marito
Mavhiki ya 5&6	Xitori, ntlangu wa ririm, dayari.	Xitori, xitlhokovetselo, ku rungula leswi ku humeleleke, nhluto wa buku.	Xitori, xitlhokovetselo, nhluto wa buku, papila ra xinghana.
Mavhiki ya 7&8	Mbulavurisano; mbulavulo wo koma/xitiviso; xitshuriwa xa mahungu; xitshuriwa; xitshuriwa xa swo voniwa, xik. Phositara/xitiviso	Xitshuriwa xa mahungu xo huma eka tidyondzo tin'wana ta kharikhulamu, xik. xiviko; mbulavurisano; phositara; xitshuriwa xa swo voniwa, xik. phositara	Xitshuriwa xa swihangalasamahungu, xik. atikili ya magazini/xiviko xa mahungu; phositara; xinavetiso, mbulavurisano, nkanerisano.
Mavhiki ya 9&10	MAKAMBELELO YO SONGA DYONDZO		

3.2.2 Nkomiso wa tinxaka ta switshuriwa eka xiyimo xa le xikarhi

Matafula lawa ya nga laha hansi ya hlamusela tinxaka ta switshuriwa swo hambarahambana lsewi vadyondzi va faneleke ku dyondzisiwa ku swi tsala eka tigiredi ta 4-6; switshuriwa swin'wana swi nga ha katsiwa loko swi fanerile. Swin'wana swa switshuriwa leswi a swi katsiwanga eka matafula ya nkunguhato wa dyondzo. Leswi a swi vuli leswaku a swi faneli ku va xiphemu xo dyondza no dyondzisa tanihileswi na swona swi nga na nkoka.

Switsalwana			
Muxaka wa xitshuriwa	Xikongomelo	Xivumbeko xa xitshuriwa	Swihlawulekisi swa ririmis
Kitshuriwa/ xitsalwana xa ndzungulo	Ku hungasa	<p>Ndzetelo lowu tivisaka swimunhuhatwa na mbangu, xik <i>khale ka khalen i a ku ri na mukhegula loyi a tshama na n'wana wa yena loyi a vuriwa Matupunka. A va hluphekile swinene.</i></p> <p>Swiendleko leswi yisaka eka ntlimbano. Xik. <i>Matipunka u tirhisile mali hinkwayo leyi manana wa yena a n'wi nyikile yona a xava tinyawa. Manana wa yena a hlundzukile ngopfu.</i></p> <p>Xintshuxo na mahetelelo, <i>Matupunka u vuyile na rifuwo leri ri nga endla leswaku va tlhela va hanya hi ku tsaka.</i></p>	<p>Xi tsariwa hi munhu wo sungula kumbe wa vunharhu</p> <p>Xi tsariwa hi nkarhi lowu nga hundza Swiendleko swi hlamuseriwa hi ku landzelelana</p> <p>Matsalelo lawa ya kombaka nkarhi, xik. Nimixo mpundzu walowo, endzhaku ka nkarhi, kan'we,</p> <p>U tirhisa n'wangulano</p> <p>Ku tirhisiwa ririmis leri nga ta va na nkucetelo eka muhlayi, xik. maengeteri, mahlawuri, swifananiso</p>
Switshuriwa/ switsalwana swo hlmusela	Ku hlamusela nchumu hi ku hetiseka	<p>Ku kombisa: nyika ndzetelo wo angarhela eka nhlokohaka, xik. <i>a ku ri na xiharhi lexikulu</i></p> <p>Nhlamuselo: u hlamusela swihlawulekisi swa nhlokohaka, xik. <i>a xi ri na dyimiri ledyikulu ledyi a dyi komba dyi pyithiwile hi ndzhope.</i></p>	<p>Xi nga tsariwa hi nkarhi lowu nga hundza kumbe wa sweswi.</p> <p>Tumbuluxa xifaniso hi marito</p> <p>U tirhisa mahlawuri, maengeteri,</p> <p>U tirhisa ririmis ro gega, xi, xifananiso, xigego, vumunhuhato, mbuyelelo wa mimpfumawulo yo yelana (alitherexini)</p>

Switshuriwa swa switsalwambiko			
Muxaka wa xitshuriwa	Xikongomelo	Xivumbeko xa xitshuriwa	Swihlawulekisi swa ririm
Papila ra xinghana	Ku nyika mahungu no hlayisa vuxaka	<p>Adirese, siku, na xiyimo</p> <p>Xivumbeko xa hungu xi ta hambana ku ya hi xiyimo, xik. mahungu ya sweswi, ku hoyozela, ku chavelela)</p> <p>Ku nga tirhisiwa xitshuriwa xa muxaka wa ndzungulo wa yena n'winyi (vona laha hansi)</p> <p>Ku hetelela, nsayino</p>	<p>Hi minkarhi yo xi na xivumbeko xa nkamafundza kambe xi nga hambana, xik, papila ro chavelela ri ta va na mafundzha yo karhi</p> <p>Swihlawulekisi swa ririm swi ta hambana hi ku ya hi xikongomelo na hungu.</p>
Papila ra ximfumo	Tinxaka to hambanahambana, xik. ku kombela ntirho, kumbe basari. Ku vilela hi mhaka yo karhi, ku endla xikombelo xo karhi, sw. na sw.	<p>Adirese ya mutsari, siku, adirese ya muamukeri, xilos</p> <p>Ri nga va nhlokohaka</p> <p>Xivumbeko xa hungu xi nga hambana ku ya hi xikongomelo, xik papila ro ya eka muhleri,</p> <p>ku hetelela, nsayino</p>	<p>Ri tala ku va na xitayili xa mafundza</p> <p>Ri tirhisa milawu ya ririm, xik eka Nkulukumba/Mananna, Wa wena loyi a tshembhekeke</p> <p>Ri tala ku va ri komile – ku koma no kongoma</p>
Ntsalwavutitivisi (CV)	Ku nyika nkomiso wa vutomi bya munhu	<p>Vuxokoxoko bya munhu: vito, siku ro velekiwa, rimbewu, Tiko ra rikwavo, Nomboro ya pasi, adirese ya vutshamo, adirese ya poso, tinomboro ta vuuhlanganisi (foni) (ti nga va ta vatswari/vahlaysi), sw. na sw.</p> <p>Mintlangu leyi u yi tsakelaka na leswi u tsakelaka ku swi endla</p> <p>Xivumbeko xa papila ra vutitivisi i xa nkoka</p> <p>Vanhu lava va nga vutisiwaka hi ta wena</p>	<p>Ku komisa – hafu ya pheji</p> <p>Tinhlokohaka na tibuleti</p> <p>Mafundzha na xitayili xo kongoma</p>
Dayari/jenali	Ku rhekhoda na ku ehleketa hi ntokoto wa yena n'wini	<p>Swi tala ku tsariwa eka buku yo hlawuleka (dayari kumbe jenali)</p> <p>Leswi nghenisiwaka eka dayari swi tsariwa minkarhi hinkwayo</p> <p>Leswi ngenisiweke eka dayari swi kombisiwa hi masiku</p> <p>Ku nga tirhisiwa muxaka wa xitshuriwa xo rungula leswi ku humeleleke</p>	<p>Swi tala ku tsariwa hi nkarhi lowu nga hundza</p> <p>Xitayili xa nkamafundza</p> <p>Mutsari u tsalela yena n'wini</p>

Switshuriwa swa switsalwambiko			
Muxaka wa xitshuriwa	Xikongomelo	Xivumbeko xa xitshuriwa	Swihlawulekisi swa ririm
Imeyili/ xihungwana xa selula foni (sms)	Ku tivisana mahungu na ku yisa emahlweni vuxaka	<p>Adirese ya muamukeri – ley hi minkarhi yo tala ri nga vito ra munhu, ndhawu ya sevhara, na tiko laha ndhawu ya sevhara yi nga kona, xikombiso, mabundad (vito) @ dbe(sevhara).gov.za (tiko)</p> <p><u>Mabudad@dbe.gov.za</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • CC: lava va nga va vaamukeri lava va faneleke ku tiva hi ta imeyili. • Nhlokomhaka: Lowu i nkomiso wa vundzeni bya imeyili. • Hungu • Murhumeri. <p>Tiva leswi: Adirese ya murhumeri ya vonaka loko imeyili yi kumeka. Murhumeri a hlawula ku nyika vuxokoxoko byin'wana bya vuhalanganisi emakumu. Leswi swi vuriwa nsayino</p>	Mbulavulo wo fana na wa xipichi
Xirhambo	Ku rhamba munhu eka leswi nga ta humelela kumbe ku endla swo karhi (na ku pfumela kumbe ku ala)	<p>Xi nga teka xivumbeko xa papila ra xinghana kumbe ku tirhisiwa khadi ra xirhambo. Xi katsa:</p> <p>Muxaka wa swiendleko (leswi nga ta humelela)</p> <p>Laha swi nga ta humelela kona</p> <p>Siku na nkarhi</p> <p>Swi nga katsa maambalelo</p> <p>Vito ra murhambiwa</p> <p>Xi nga katsiwa na ku kombela ku hlamula (RSVP)</p> <p>Xi nga va na xiphemu xa xitshuriwa xo voniwa</p> <p>Nhlamulo yi nga va hi xivumbeko xa xitiviso kumbe papila.</p>	<p>Xi nga va xitayili xa mafundza kumbe xa nkamafundza</p> <p>Xi tala ku va xi komile – ku koma na kongoma</p> <p>Xi tala ku tsariwa hi xivumbeko lexi: <i>Ndzi tsakela ku ku rhamba...</i></p> <p>Nhlamulo yi komba ku titsongahata no hlonipha, xik <i>Inkomu swinene ku va mi ndzi rhamble, kambe ndzi khomeleni a ndzi nga koti ku va kona.</i></p>
Ku nyika swiletelo swa matlhelo	Ku byela un'wana leswi a nga fikisaka xiswona eka ndhawu yo karhi	<ul style="list-style-type: none"> • Tirhisa ndzandzelelano lowu nga fanela • Kombisa eka tlheloo ro karhi • Nyika mpimanyeto wa mpfhuka • Nyika mimfungho yo karhi ley i nga kona endleleni 	<ul style="list-style-type: none"> • Tirhisa xivumbeko xa ndzeriso • Tirhisa swivulwa swo kongoma no twisiseka

Switshuriwa swa switsalwambiko			
Muxaka wa xitshuriwa	Xikongomelo	Xivumbeko xa xitshuriwa	Swihlawulekisi swa ririm
Maendlelo (xik. swileriso, swiletelo swa matlhelo na milawu)	Ku hlamusela kumbe ku lerisa leswi xilo xi endlisiwaka xiswona hi ndzandzelelano wa magoza	<p>Xikongomelo: xitatimende xa leswi swi faneleke ku fikeleriwa, xik. <i>Ku endla tiya</i></p> <p>Switrhisiwa leswi lavekaka swi longoloxiwa hi mfanelo, <i>xo virisa mati, matluka ya tiya, khapu, sw. na sw.</i></p> <p>Ndzandzelelano wa magoza ku fikelela xikongomelo, xik, <i>virisa mati, chela matluka ya tiya (xisakani xa tiya), chela mati lama vileke eka khapu, yi nyiki nkarhi yi tereka, chela chukele, chela masi.</i></p> <p>Swi nga ha seketeriwa hi xitshuriwa xa swo voniwa, xik. Bodo ya xitori, tidayagiramu, na sw. na sw.</p>	<p>Swi tsariwa hi xivumbeko xa ndzeriso, <i>xik virisa mati exitofini</i></p> <p>Hi ndzandzelelano wa nkarhi, xik. <i>xo sungula, ... lexi landzelaka</i></p> <p>Ku tirhisa tinomboro na tibuleti ku kombisa nxaxamelo</p> <p>Kongomisa eka vanhu hi ku angarhela ku nga ri vanhu vo karhi</p> <p>Humesa xivangelo na switandzhaku</p>
Xinavetiso/ Tiphositara/ switiviso	Ku hlohletela munhu ku xava xo karhi kumbe ku tirhisa vukorhokeri byo karhi	<p>Swi nga teka swivumbeko swo karhi</p> <p>Tirhisa swilogene na mimfungho</p> <p>Xi tala ku va na xiphemu xa nkhaviso wo voniwa</p> <p>Tirhisa tithekiniki to navetisa</p> <p>Tirhisa nkhaviso ku endla xinavetiso xi koka mahlo no tsundzukiwa</p>	<p>Ririm ro gega na vuphati swa tirhisiwa ku endla nhlonhlotelo no endla leswaku ririm ri tsundzukiwa, xik xigego, xifananiso, mbuyelelo wa mimpfumawulo yo yelana, yelano wa mimpfumawulo, ncino</p>

Layiburari na switshuriwa swa vuhangalasamahungu			
Muxaka wa xitshuriwa	Xikongomelo	Xivumbeko xa xitshuriwa	Swihlawulekisi swa ririm
Ku rungula leswi ku humeleleke	Ku rungula hi ntokoto wa yena / leswi n'wi humeleleke	<p>Ndzetelo: Ku tisa kumbe ku humesa mbangu, xik. A ku ri hi masiku ya ku wisa ka swikolo</p> <p>Ndzungulo wa leswi nga humelela, ngopfungopfu hi ndzandzelelano wa nkarhi, xik. Ndzi yile eka vaNyiko... Kutani.....</p> <p>Vuxokoxoko byin'wana byo engetela hi xiendleko xin'wana na xin'wana, xik. A hlamarile ku ndzi vona.</p> <p>Ku nyika ndzetelo nakambe – xitatimende xo pfala lexi xi nga katsaka ku hlamusela hi vuenti, xik Ndzi navela ku va na nkarhi wo tala na Nyiko. Hi vile na nkarhi wa kahle.</p>	<p>Swi tala ku tsariwa hi nkarhi lowu nga hundza</p> <p>Swi runguriwa hi munhu wo sungula kumbe wa vunharhu</p> <p>Ku tirhisawa ndzandzelelano wa nkarhi, xik Xo sungula, kutani, lexi landzelaka, endzhaku ka, loko swi nga si humelela sweswo, emahetelelweni,</p> <p>Maendalelo yo kongomisa eka munhu un'we kumbe nt lava</p> <p>Swi nga va na xitayili xa nkamafundza</p>
N'wangulano	I rhekhodo ya ku nyiketana ka ku vulavula loko ku karhi ku humelela ku suka eka mavonelo ya xivulavuri.	<p>Loko ku tsariwa n'wangulano;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tsala mavito ya swimunhuhatwa ethelero ra ximatsi ra pheji; • Tirhisa hikombirhi endzhaku ka vito ra ximunhuhatwa lexi nga eku vulavulen; • Tirhisa ntila wuntshwa ku kombisa xivulavuri xin'wana na xin'wana lexintshwa; • Xitsundzuxo eka swimunhuhatwa (kumbe vahlayi) kumbe ku humesa swiendlo swi fanele ku nyikiwa eka swiangi marito ya nga si vulavuriwa; • •Mpfapfarhuta xivono xo karhi u nga si sungula ku tsala. 	<p>Loko n'wangulano wu katsa ndyangu kumbe vanghana vakulu, ("xitayili xa nkamafundza) xa tirhisawa. Maendalelo lama tivekaka swinene yo kombela, swivutiso, swileriso, ku ringanyeta, na ku pfumela swa tirhisawa</p> <p>Loko mbulavulo wu katsa vanhu lava va nga tivaniki, xitayili xo vutisa xa tirhisawa, maendalelo yo titsongahata no hlonipha ya nghenisiwa eka maendalelo yo tiveka yo kombela, swivutiso, swileriso, ku ringanyeta, na ku pfumela swa tirhisawa</p>
Nhluto (xik, nhluto wa xitori, buku kumbe filimi)	Ku komisa, xopaxopa, na ku angula eka switshuriwa swa matsalwa kumbe kumbe leswi endliweke	<p>Mbangu: Mahungu ya vutivindzhaku ku fana na mutsari, mudirowi, muxaka wa ntirho,</p> <p>Nhlamuselo ya xitshuriwa: yi hlamusela swiyenge swa xitshuriwa kumbe humeleriso wo fana na swimunhuhatwa, swiendlekongkulu na swihlawulekisi swa xitayili</p> <p>Ku teka xiboho: ku hlela ntirho hi ku nyika vonelo kumbe ku teka xiboho</p>	<p>Swi tsariwa hi nkarhi wa sweswi/lowu nga hundza</p> <p>Tirhisa ntivomarito wo tlangela ku hlela xitshuriwa, xik xo tiphina, xa mafenza, xo nyanyula, xo hlamarisa, xa nkoka, xo hlamarisa, xa mahungu</p>

Layiburari na switshuriwa swa vuhangalasamahungu

Muxaka wa xitshuriwa	Xikongomelo	Xivumbeko xa xitshuriwa	Swihlawulekisi swa ririm
Atikili ya phephahungu/ ndzungulo wa swa ntiyiso leswi humeleleke	Ku nyika mahungu, ku dyondzisa, ku pfula mahlo na ku hungasa vanhu hinkwavo (mani na mani)	<ul style="list-style-type: none"> Vula timhaka hi ku komisa kambe hi nkhaqato. Lwela ku humesa mongo handle ko lahlekeriwa hi muhlayi. Komisa hi nkhaqato handle ko voyamisa ntiyiso. Nyika nhlokohmaka leyi faneleke na tinhlokomhakantsongo leti twalaka. Sungula hi timhaka leti ti nga ta nkoka ngopfu, mani, yini, njhani, kwihi, hikokwalaho ka yini, na ku fika kwihi. 	<ul style="list-style-type: none"> Ririmi ro twisiseka no kongoma Xi tsariwa hi munhu wa vunharhu. Ku nga tirhisiwa xivulwa xa riendlira nghingiriko kumbe riendlira xiendliwa, ku ya hi nkongomiso lowu wu endlaka leswaku muhlayi a va na xiave Yi fanele yi tirhisa mintshaho, nhlamuselo, mavonelo, switatimende na ku languta eka vanhu lava khumbhekaka kumbe lava nga na vutivi byo enta hi nhlokohmaka .
Atikili ya magazini	Ku nyika mahungu, ku dyondzisa, ku pfula mahlo na ku hungasa vanhu hinkwavo (mani na mani)	<ul style="list-style-type: none"> Nhlokohmaka yi fanele yi koka mahlo no tsakisa . Xitayili xi fanele ku va xa yena n'wini, xi vulavula na muhlayi . Xitayili xi nga va xa nhlamuselo na hi ririmi ro gega, xi koka mianakanyo ya muhlayi Mavito, tindhawu, minkarhi, swiyimo, na vuxokoxoko byin'wana lebyi faneleke swi fanele ku katsiwa eka atikili. Atikili yi fanele tisa ntsakelo na ku onga / khoma muhlayi a tshama etsalweni. 	<ul style="list-style-type: none"> Tshaha eka vanhu; mintshaho yo kongoma Tindzimana to lehanyana Ku tsala ko hlamusela Yi nga tirhisa mpfanganiso wa ririmira mafundza na ra nkamafundza ku katsa na mavulavulelo ya masiku hinkwawo Swivutiso swo ka swi nga lavi ku hlamuriwa Marito yo nyanyula Yi tirhisa swifaniso na nhlamuselo.

3.2.3 Vulehi bya switshuriwa eka Ririmini ro Engetela ro Sungula (swi tsariwa/endliwa hi vadyondzi)

Ntirho	Giredi ya 4	Giredi ya 5	Giredi ya 6
Ndzimana. • Marito • Swivilwa			
	30–40	40–50	50–60
	Swivilwa swa 4-5	Swivilwa swa 5-6 .	Swivilwa swa 6-8
Switshuriwa swa vutumbuluxi swanomo, xik. Ku rungula nakambe kumbe ku rungula switor, mimbulavulo yo koma	Minete yi1	Minete yi1	Minete yi1-2
Switshuriwa swo tsariwa swa vutumbuluxi na swa mahungu, xik. ku rungula, switor, swiviko.	Marito lama nga riki ehansi ka 50 Tindzimana ta 1 ku fika eka 2.	Marito lama nga riki ehansi ka 100 Tindzimana ta 2-4	Marito lama nga riki ehansi ka 150 Tindzimana ta 3-5.
Switsalwambiko swo leha, xik. Mapapila.	Vundzeni ntsena Marito ya 40–60	Marito ya 60–80	Marito ya 80– 100
Switsalwambiko swo koma, xik. • Mahungu , tinotsi. • Leswi tsariwaka eka dayari, tinhlamuselo, na sw. na sw.	Marito ya 20–30 Marito ya 30–40	Marito ya 30–40 Marito ya 40–50	Marito ya 40–60 Marito ya 50–60
Minkomiso	Marito ya 30-40 ku suka eka 100	Marito ya 40-50 ku suka eka 120	Marito ya 60-70 ku suka eka 180

3.2.4 Vulehi bya switshuriwa eka Ririmini ro Engetela ro Sungula (swa ku tirhiwa hi vadyondzi)

Ntirho	Giredi ya 4	Giredi ya 5	Giredi ya 6
Switshuriwa swo lehanyana swa swikambelantwisiso swo yingisela xik. Xitori, inthavhiyu, mintlangu, swiviko swa mahungu	100–150/ku fika ka timinete ta 5	100–200/ku fika ka timinete ta 5	150–250/ku fika ka timinete ta 5
Switshuriwa swo komanya swa swikambelantwisiso swo yingisela xik. Switiviso, switshuriwa swa mahungu, swileriso, swiletelo swa matlhelo	Marito ya 40-60/timinete ta 1-2	Marito ya 50-70/timinete ta 1-2	Marito ya 60-80/timinete ta 1-2
Swikambelantwisiso swo hlava/switshuriwa swa ku hlava loku dzikeke	Marito ya 100-150	Marito ya 150-200	Marito ya 200-250

Vulehi bya switshuriwa swa ku hlava loku ndlandlamuxiweke a byi lawuleriwanga tanahi leswi swi yaka hi muxaka wa xitshuriwa, ku tika ka ririmini na xiyimo xa vadyondzi xa ku hlava.

3.2.5 Ntivomarito lowu faneleke ku tiviwa hi vadyondzi va Ririmri ri Engetela ro Sungula

	Kotara	1	2	3	4
Ntivomarito. Marito ya ntolovelova lama vulavuriwaka	Giredi ya 4	1600–2000	1700–2500	1850–3000	2000–3500
	Giredi ya 5	2200–3750	2400–4000	2700–4250	3000–4500
	Giredi ya 6	3250–4750	3500–5000	3700–5250	4000–5500
Ntivomarito wa ku hlaya (marito mantshwa)	Giredi ya 4	750–1700 (75–250)	800–1900 (75–250)	900–2200 (75–250)	1000–2500 (75–250)
	Giredi ya 5	1250–2700	1500–3000	1750–3300	2000–3500
	Giredi ya 6	2200–3800	2400–4200	2700–4600	3000–5000

3.3. MINKUNGUHATO YA KU DYONDZISA

Nkunguhato wa ku dyondzisa wu kombisa mpimohansi wa vundzeni lebyi faneleke ku fikeleriwa eka mavhiki mambirhi man'wana na man'wana hi kotara. Nongonoko wa vundzeni lowu xaxametiweke a hi nsindziso kasi na nkarhi lowu pimiweke ko va mpimanyeto ntsena wa nkarhi lowu languteriweke ku heta vundzeni hi wona. Vadyondzisi va faneleku titumbuluxela minkunguhato ya tidyondzontsongo hi ku tirhisa nkunguhato wa ku dyondzisa, tibuku ta vadyondzi na switirhisiwa swin'wana ku dyondzisa vundzeni va tirhisa nongonoko na rivilo leri faneleke. Vadyondzisi va hloholteriwa ku tirhisa vundzeni kumbe minongoti leyi nga ka mbangu wa bona.

3.3.1 Ndlela leyi switshuriwa swi hlanganaka hi yona eka ndzhendzeleko wa mavhiki mambirhi

Switshuriwa swo hambanahambana swi tirhisiwile tanahi masungulo ya makunguhatelo ya ndzhendzeleko wa mavhiki mambirhi wo dyondzisa. Swi hlawuriwile ku ya hi ndlela leyi swi hlanganaka hi yona ku vumba nchumu wun'we lowu khomanek, xikombiso, vadyondzi va ta yingisela xitori kutani va hlaya xitori. Va ta komberiwa ku tsala nhlamuselo yo koma leyi va yi tweke ya ndhawu kumbe munhu (leswi nga ta lungelelana na xitori) kumbe va komberiwa ku tsala papila va tsalela ximunhuhatwa xa le xitorini. Hlawula nkongomelo lowu u nga ta wu tirhisa eka ndzhendzeleko wa mavhiki mambirhi lowu nga ta ku pfuna ku hlanganisa migingiriko hi ndlela leyinene. Xivangelo xa ku tirhisa nkongomelo i ku endlela ku tirhisa nakambe leswi dyondziweke swo fana na ntivomarito na milawu ya ririmri swi ri endzeni ka mbangu lowu twisisekaka.

3.3.2 Ndlela leyi switshuriwa/micingiriko yi longoloxiweke hi yona eka ndzhendzeleko wa mavhiki mambirhi.

Switshuriwa a swi bohi leswaku swi dyondzisiwa hi nongonoko wo karhi. Hi minkarhi yo tala , ku faneleku va na xitshuriwa/nghingiriko wo Yingisela na wo Vulavula ku lulamisela nghingiriko wo hlaya kumbe ku tsala. Nkarhi wun'wana nghingiriko wo yingisela kumbe ku vulavula wu nga tumbuluka eka nghingiriko wo hlaya. Vadyondzi va faneleku tirha hi switshuriwa swo hambanahambana hi ndlela yo bula hi swona na ku swi hlaya va nga si komberiwa ku swi tsala. Minkarhi yo tala switshuriwa swi faneleku yingiseriwa, xik. xitori kumbe xiviko xa mahungu lexi yingiseriwaka xi ta hambana na ku tikanyana loko xi pimiwa na lexi faneleke ku hlaiyiwa. Leswi swi vangiwa hi ku va vuswikoti bya bona byo yingisela byi ri ehenhlanyana eka lebyo hlaya.

3.3.3 Tinxaka ta switshuriwa swa ndzawulelo na leswi bumabumeriweke

Ku na tinxaka ta switshuriwa swa ndzawulelo leti faneleke ku dyondzisiwa eka ndzhendzeleko wa mavhiki mambirhi man'wana na man'wana. Leswi swi kombisiwile eka minkunguhato ya ku dyondzisa naswona swi faneleku kumeka eka tibuku ta vadyondzi leti hlawuriweke. Hi xitalo, ku hava muxaka wo karhi wa xitori lowu hlawuriweke. Ku nga hlawuriwa eka tinxaka to hambanahambana ta switori swa nkarhi wa sweswi, switori swo tiehleketelela (xik. swo lava

ku tiva, swo titumbuluxela swa sayense) switori swa matimu (xik. Tibayogirafi) na mintsheketo , (xik. Swo ka swi nga ri swa ntiyiso, tinenha na switori swa swiharhi) leswi nga kona. Swi tano ni le ka switlhokovetselo na mintlangu.

Ku tlhela ku va na xiyenge lexi thyiweke leswi ‘Ku vulavula hi xitshuriwa lexi hlayiweke hi nkarhi wo hlaya a ri yexe kumbe va ri vambirhi’. Leswi ku ta va switshuriwa leswi tsavuriweke eka buku yo hlaya/tibuku to hlaya/tibuku tin’wana naswona swi ta seketela switshuriwa leswi hlayiweke eka xiyenge xa leswi hlawuriweke. Swi nga va swa muxaka wun’we wa xitshuriwa (ku tshikelela matwisiselo ya xivumbeko xa xitshuriwa) kumbe ku va swa muxaka wo hambana (ku endlela leswaku va tsakela ku hlaya ku ya emahlweni na ku ndlandlamuxa vuswikoti bya vona byo hlaya switshuriwa swo hambanahambana).

Eka swiyimo leswi hinkwaswo, switshuriwa swa ku hlaya swo engetela swi fanele ku va na vuxaka na tinhlokomhaka na minkongomelo leyti tirhisiwaka ku humelerisa switshuriwa leswi hlawuleriweke mavhiki mambirhi ya ndzhendzeleko wolowo. Leswi i swa nkoka eka mudyondzi wa Ririmiro Engetela ro Sungula hikuva swi hlanganisa vutivi na matwisiselo ya marito na minongoti leyti yelanaka na nhlokomhaka.

3.3.4 Nhlayo ya switshuriwa swa nkoka eka ndzhendzeleko wa mavhiki mambirhi

Eka xiphemu xo sungula xa lembe, ku tala ku va muxaka wun’we wa xitshuriwa kumbe nghingiriko hi ndzhendzeleko wa mavhiki mambirhi. Hi ku famba ka nkarhi ku va na tinxaka ta switshuriwa kumbe migingiriko yimbirhi kumbe yinharhu eka ndzhendzeleko wa mavhiki mambirhi. Dyondzisa tinxaka leti na migingiriko leyti yelanaka u ri karhi u swi tekela enhlokweni leswaku vadyondzi va ta hlangana na tinxaka leti ko tala elembeni.

3.3.5 Ndlela leyti Swiaki na Milawu ya Matirhiselo ya Ririmiro swi nga ta dyondzisiwa hi yona

Vundzeni bya xiyenge xa ‘Swiaki na Milawu ya Matirhiselo ya Ririmiro’ swi na vuxaka eka minkarhi yo tala na tinxaka ta switshuriwa leswi hlawuriweke eka ku Ku yingisela na Ku vulavula, Ku hlaya na Ku langutisa, na Ku tsala na Ku andlala naswona byi ta fikeleriwa loko ku ri karhi ku endlwa switshuriwa swa kona hi nkarhi lowu pimeriweke Ku yingisela na Ku vulavula na Ku tsala na ku langutisa, na ku andlala. Xikombiso, loko ku ri ku endlweni ka xitori, vadyondzi va ta tirhisa nkarhi lowu nga hundza naswona va ta hlaya xitshuriwa hi ku tirhisa nkarhi lowu nga hundza. Hambiswiritano i swa nkoka ku tumbuluxa migingiriko leyti kongomisiweke eka swivumbeko swo karhi swa ririmiro swo huma eka mbangu lowu. Hlawula tidyondzo eka xiyenge xa ‘Swiaki na Milawu ya Matirhiselo ya Ririmiro’ kutani u endlisa vadyondzi ririmiro leri taka hi ntumbuluko eka muxaka wa xitshuriwa lexi ku kongomisiweke eka xona na hi ndlela leyti seketelaka maendlelo ya ntumbuluko no lulama eka ku dyondza ririmiro. A hi swiyenge hinkwaswo leswi faneleku dyondzisiwa eka ndzhendzeleko lowu nyikiweke kambe tiyisisa leswaku swiyenge hinkwaswo leswi longoloxiweke eka nkatsakanyo swa fikeleriwa hi ku hela ka lembe.

Tumbuluxa migingiriko yo hanya leyti yelanaka na switshuriwa leswi a va ri ku swi endleni eka ndzhendzeleko wa mavhiki mambirhi. Migingiriko ya muxaka lowu yi fanele ku endlwa hi xitalo loko vadyondzi va ri karhi va ya emahlweni ku suka eka Giredi ya 4 ku ya eka 6. Milawu leyti hlamuseriwaka yi fanele ku hlawuriwa hi vukheta naswona yi fanele ku ka yi nga tali nghopfu. Vadyondzi va Ririmiro Engetela ro Sungula va dyondza ririmiro hi ku tshama va ri karhi va ri endla. Ku tshama u ri karhi u endla swi antswisa vuswikoti bya swivumbeko swa ririmiro aswona ku ri tirhisa swi antswisa vuswikoti lebyi. Madyondziselo ya fanele ku nghelelanisa vuswikoti bya ririmiro hinkwabyo na swiaki swa ririmiro tanihileswi leswimbirhi swi nga na vuxaka. Hinkwaswo leswi swi fanele ku dyondzisiwa endzeni ka mbangu wo karhi. Tekela enhlokweni leswaku ku na nkarhi wo karhi lowu nga averiwa ku dyondzisa ka mafundza ka Swiaki na Milawu ya Matirhiselo ya Ririmiro.

3.4 VUNDZENI NA MINKUNGUHATO YA KU DYONDZISA YA XITSONGA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA

GIREDI YA 4

GIREDI YA 4 KOTARA YA 1			
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA
VHICKI RA 1-2	<p>U yingisela eka xitor</p> <p>Hlawaula eka switori swa ntisyiso swa timhaka ta sweswi/switori swa ndhavuko/ndzungulo wa leswi nga ku humelela/switori swo lava ku tiva/switori swa vutomi swa ntisyiso</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlamusela swivutiso swo olova • U thela u rungula xitor hi ndzandzelelano wa kahle. • U vula swimunhuhatwa swa xitor hi mfanelo. • U hlamusela mattitwelo ya yena hi xitor • U hlamusela mattitwelo ya yena hi xitor <p>U hlamusela leswi humeleleke yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlawula eka leswi n'wi humeleleke • U hlawula nhlokohmaka leyi faneleke • U tshama eka nhlokohmaka • U rungula xiendleko hi ku landzelelana <p>U titoloveta ku yingisela na ku vulavula</p> <p>(Hlawaula xin'we ku titoloveta masiku hinkawao)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endla xinsin'wana xo olova, xithhokovetselo kumbe risimu • U angula hi ku landzelela swileriso • U tlangua ntlangu wo olova wa rimi. 	<p>U hlaya xitor Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ku tilulamisela ku hlaya: u bvumba ku suka eka nhlokohmaka na swifaniso • U tirhisa maqhinga yo hlaya, xik. Ku bvumba, u tirhisa mpfumawulo wa rimi na vuthala byo tiveka • U hlamusela swivutiso hi xitshuriwa • U hlamusela kungu ra wa xitor no hlamusela swimunhuhatwankulu • U thela a rungula xitor hi ndzandzelelano • U hlamusela mattitwelo ya yena hi xitor • U endla ngingiriko wo kambela ntvisiso eka xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala) • U kanela hi ntivomantito lamanntswha yo huma eka xitshuriwa lexi hlaiyike • U peleta khume wa marito yo huma eka xitshuriwa lexi hlaiyike • U tirhisa dikixinari ku pfuxeta ndzandzelelano wa alifabete. • U ehleketa hi switshuriwa leswi hlaiyike hi nkarkhi wo hlaya a ri yexelva ri vambilirhi <p>U ehlaketa hi switshuriwa leswi hlaiyike hi nkarkhi wo hlaya a ri yexelva ri vambilirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U thela u rungula xitor kumbe miehleketonkulu 	<p>U tsala hi xitor</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala swivulwa hi xitor, (xik. Nkomiso kumbe mahetelelo ya yena n'wini) • U tsala swivulwa ku humelerisa mavonelo kumbe mattitwelo hi xitor) • U tirhisa mahikahatelo hi ndlela leyinene • U tsala leswi nga tshama swi n'wi humelela swo olova hi ku tirhisa xivumbeko xa xitor, (xik. Tolo ndzi.....kutani ndzi.....) • Ku huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi • U tirhisa xivumbeko xa xitor • U hlawula ku huma eka leswi nga tshama swi n'wi humelela • U hlawula nhlokohmaka leyi faneleke • U tshama eka nhlokohmaka • U rungula swiendleko hi ku landzelelana <p>U tumbuluxa dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> • U lebula mapheji hi maletere ya alifabete • U nghenisa marito ya 5 na tinhiamuselo ta wona (xidirowiwa/xivulwa hi ku tirhisa rito/nhiamuselo ya rito)
			<p>SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI</p> <p>Mapeletelo na mahikahatelo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U peleta marito ya ntoloveloi hi mfanelo hi ku tirhisa dikixinari ya yena n'wini • U tirhisa dikixinari ku kambela mapeletelo na tinhiamuselo ta marito • U tirhisa mahikahatelo hi ndlela leyinene: hiko, maletere lamakulu na lamantsongo • U twisia na ku tirhisa maviti yo kombisa vunyingi, (xik. Buktibuku) • U twisia na ku tirhisa maviti yo pfumala vunyingi, (xik. Mati, chukele, tiya) • U ndlandlamuxa eka ku twisia na ku tirhisa nkarkhi wa sweswi • U ndlandlamuxa eka ku twisia na ku tirhisa nkarkhi lowu hundzeke <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vamavizweni (marito lawa ya nga na tinhiamuselo to fana, xik. Jaha/murana)

GIREDI YA 4 KOTARA YA 1

VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTSA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
XITSHURIWA 3-4	<p>U yingisela xitshuriwa xa mahungu, xik. Leswi nga tshama swi humeilela swa ntiyiso/xiviko xa mahungu. Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlamula swivutiso • U hlamusela xiendleko • Va nyikana miehleketo na mavonelo ya vona U rungula timhaka ta ntiyiso ta xiendleko xa mahungu lama humeleleke yena n'wini <ul style="list-style-type: none"> • U rungula hi xiendleko hi swivulwa leswi nga riki ehansi ka 3. • U hlawula vundzeni lebyi faneleke. • U rungula hi xiendleko hi ndzandzeleano lowu faneleke <p>U yingisela na ku angula eka swiletelo swa matlhelo swanomo swo olova swanomo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U landzelela swiletelo swa matlhelo • U komba ku twissa ntivomarito lowu yelanaka na swiletelo swa matlhelo, xik. Ximatsi, xinene, hennha, hansi <p>U titloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <p>(Hiawula xin'we ku titloveta masiku hinkawo)</p>	<p>U hlaya xitshuriwa xa mahungu, xik. Leswi nga tshama swi humeilela swa ntiyiso/xiviko xa mahungu. Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ku tilulamisela ku hlaya: U bvumba ku suka eka nhlokomhaka na swifaniso • U tirhisa maqhinga yo hlaya, xik. U bvumba, u tirhisa mpfumawulo wa ririmi ku kuma nhlamuselo. • Va kanerisana hi nhlokomhaka na tinhlokohmakhantsongo. <p>U endla nghingiriko wo kambele ku twissa eka xitshuriwa, (swanomo kumbe swo tsala)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlamula swivutiso hi mhakankulu na vuxokoxoko byo karhi • U nyika tinhlamuselo ta marito yo ka ya nga tolovelkangi. <p>U hlaya mepe wo olova</p> <ul style="list-style-type: none"> • U kombisa tindhawu eka mepe • U landzelela ndlela eka mepe • U hlamusela ndlela eka mepe hi ku tirhisa ntivomarito lowu nga na vuxaka na thlelo. <p>U eheleketa hi switshuriwa leswi hilayiweke hi nkarchi wo hilaya a ri yexelva ri vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endla xinsin'wana xo olova, xithlokovetselo kumbe risimu • U angula eka swileriso hi ku endla • U tlanga ntlangu wo olova wa ririm. 	<p>U tsala hi leswi nga tshama swi humeilela swa ntiyiso/ola tsala hi mahungu ya leswi nga tshama swi n'wi humeilela.</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala swivulwa hi xiendleko hi ku tirhisa rimba • U hlawula vundzeni lebyi faneleke • U tsala nhlokomhaka • U tirhisa ntivomarito lowu faneleke • U tirhisa ntivoririmi, mapeletelo na mahikahatele • U lulamisna mapeletelo hi ku tirhisa dikiximari <p>U lebulula mepe wo olova</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala mavito ya tindhawu/na swihlawulekisi swin'wana eka mepe <p>U rhekhoda marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirhisa swidirowiwa, kumbe swivulwa hi ku tirhisa marito kumbe tinhlamuselo ku komba nhlamuselo na sw. na sw. <p>Ntivomarito eka mbangue</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maritofularha (marito lawa ya nga na tinhlamuselo to kanetana, xik. Basa/Intima) • Minkomiso ya marito tanhi, Tat., sw. na sw., 	<p>Mapeletelo na mahikahatele</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ndlandlamuxa eka vutivi byo lemuka marito lama tivekaka loko ya voniwa na marito lawa ya tirhisiwaka ko tala • U hikahata hi ndlela leyi lulameke: hiko, nefemulo <p>Ku tirha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U engetela eka ku tirhisa mahlawuri (a nga si tirhisa maviti), xik. Myana leyintsongo. • U twissa na ku tirhisa maendli ku hlamusela swiendlo • U ndlandlamuxa eka ku twissa na ku tirhisa nkarchi wa sweswi wo yisa emahilweni • U sungula ku tirhisa mahlanganisi ku komba ku hambanisa (kambe), xivangelo (hikuva) na xikongomelo (leswaku).

GIREDI YA 4 KOTARA YA 1

GIREDI YA 4 KOTARA YA 1				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTUSA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
U yingisela eka xitori Hlawula eka switiori sva ntiviso swa timhaka ta sweswi/switiori sva nhavuko/ndzunguo wa leswi nga ku humeletia/switiori swo lava ku tivā/switiori sva vutomi sva ntiviso Xitsuriwa xo huma eka buku ya mudyondzisi. Ku tilulamisela ku hlaya: <ul style="list-style-type: none"> • U bvumba ku suka eka nhlokohka na swifaniso • U tirhismaqhinga yo hlaya, xik. Ku bvumba, u tirhisa npfumawulo wa ririmini na vuthala lebyi humaka eka xitor. • U bvumba leswi nga ta humeleta • U hlamusela swivutiso swo olova • U tlhela u rungula xitor hi ndzandzelelano wa kahle. • U vula swimunuhuatwa swa xitor hi mfanelo. • U kombisa swimunuhuatwa swo huima eka nhlamuselo ya nomo • U hlamusela matitwelo ya yena hi xitor 	U hlaya xitori Xitsuriwa xo huma eka buku ya mudyondzisi kumbe Fayili ya Switirhisiwa sva Mudyondzisi. Ku tilulamisela ku hlaya: <ul style="list-style-type: none"> • U bvumba ku suka eka nhlokohka na swifaniso • U tirhismaqhinga yo hlaya, xik. Ku bvumba, u tirhisa npfumawulo wa ririmini na vuthala lebyi humaka eka xitor. • U hlamusela ndzandzelelano wa xitor no humesa swimunuhuatwankulu • U tlhela u rungula xitor hi ndzandzelelano • U hlamusela matitwelo ya yena hi xitor • U hlamula swivutiso hi xitsuriwa • U tlhela u rungula xitor hi ndzandzelelano • U hlamusela matitwelo ya yena hi xitor • U hlamula swivutiso hi xitsuriwa • U tlhela u rungula xitor hi ndzandzelelano 	U tsala hi xitori <ul style="list-style-type: none"> • U tsala swivulwa hi xitor, (xik. Nkomiso kumbe mahetetelo ya yena n'wini) • U tsala swivulwa sva yena n'wini ku humelerisa mavoneo kumbe matitwelo hi xitor) • U tirhissa mahikahatelo hi ndielia leyinene. • U tsala tinhlamuselo ta vanhu/ swimunuhuatwa swo huma eka xitor hi ku tirhisa xivumbeko • U tsala swivulwa hi leswi vanhu va langutekisaka xiswona • U tirhissa marito mantsongo lamantshwa yo huma eka xitor • U tlhela u rungula xitor hi ndzandzelelano • U hlamusela matitwelo ya yena hi xitor • U hlamula swivutiso hi xitsuriwa • U tlhela u rungula xitor hi ndzandzelelano 	Mapeletele <ul style="list-style-type: none"> • U tsemelela marito yo leha ya huma swiphemu leswintsongo, xik. Hi-ko-kwa-la-ho • U komisa na ku tirhisa nkomiso wa marito hi ndielia leyi lulameke; xik. Tatana/Tat. • U ndlandlamuxa eka ku tirhisa xitwananisi xa nhlokohka xik. Mufana u teka buku • U tirhisa swivumbeko swa maendli swa ntolovel, xik. Famba - fambie • U tirhisa maengeteri • U engetela eka ku tirhisa maengeteri lama kombaka ndhawu (ehenhla, ehansi, ehenhla), • U tirhisa mahlanganisi ku kombaka hlanganisa (na) ndzandzelanlo (kutanii, loko) • Tirhisatinxaka to hambana ta mahlawuri ku katsa lama kombisaka vukulu 	
VHICKI RA 5-6		U hlamusela vanhuswimunuhuatwa swo huma eka xitori U titloveta ku yingisela na ku vulavula <ul style="list-style-type: none"> • U kanela hi ntivomarito wuntshwa ku sulka eka xitsuriwa lexi hlaiyiweke. • U peleta marito ya khume ku suka eka xitsuriwa lexi hlaiyiweke. • U titloveta ku hlaya • U tirhisa mahlawuri • U titloveta ku yingisela na ku vulavula (Hlawula xin'we ku titloveta masiku hinkwawo) • U endla xinsinwana xo olova, xithhokovetselo kumbe risimu • U angula eka swilletelo hi ku endla. • U tlhela u rungula xitor kumbe miehleketonkulu 	U titloveta ku yingisela na ku vulavula U titloveta ku yingisela na ku vulavula <ul style="list-style-type: none"> • U tlhela u rungula xitor kumbe miehleketonkulu 	

GIREDI YA 4 KOTARA YA 1

VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTSA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
VHICKI RA 7-8	<p>U yingisela eka na ku landzelela swileriso, xik. rhisipi/swileriso swa ku endla kumbe ku endla swin'wana.</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirthisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlamula swivutiso • U vutisa swivutiso ku kuma mahungu • U yingisela no hlamula hi mfanelo • U hlamusela leswi faneleke ku endliwa <p>U nyika swileriso swo olova</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa vuxokoxoko bya kahle byo kongoma • U tirthisa ndzandzelelano wa kahle • U tirthisa xivumbeko xa ndzeriso xa riendli <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endla xinsin'wana xo olova, xithhokovetselo kumbe risimu • U angula eka swiletelelo hi ku endla. • U tianga ntangu wo olova wa ririmi 	<p>U hlaya switshuriwa swo komba ndzandzelelano wa swiendlo, xik. Rhisipi/swileriso swa ku endla swin'wana.</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirthisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ku tilulamisela ku hlaya:U bvumba ku suka eka nhlokohmaka na swifaniso • U tirthisa maqhinga yo hlaya, xik. Ku bvumba, u languta swifaniso hi vukheta, tirthisa vuthala lebyi humaka eka mbangu • U hlamula swivutiso hi xitshuriwa • U hlamusela leswi swi faneleke ku endliwa • U hlamusela vuxokoxoko byo karhi bya xitshuriwa • U hlamusela ndzandzelelano wa swileriso • U landzelela swileriso <p>U titoloveta ku hlaya.</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endla xinsin'wana xo olova, xithhokovetselo kumbe risimu • U angula eka swiletelelo hi ku endla. • U tianga ntangu wo olova wa ririmi 	<p>U tsala swileriso swo olova hi ku tirthisa rimba</p> <ul style="list-style-type: none"> • U vekela tinomboro eka swileriso karhi • U tirthisa vuxokoxoko bya ntiyiso byo • U tirthisa ndzandzelelano wa kahle • U tsala swileriso hi ku tirthisa rimba • U tirthisa maendli hi ndlela leyinene • U lulanisa mapeletelo hi ku tirthisa dikixinari <p>U tsala nongonoko lowu nga na tinhlokohmaka</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala nongonoko wa swilo • U tirthisa marito ya xivulavuri • U tirthisa xivumbeko xa kahle. • U nyika nongonoko nhlokohmaka • U tirthisa vun'we na vunyingi kahle <p>U rhekhoda marito na timhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa swidirowiwa, kumbe swivulwa hi ku tirthisa marito ku komba nhlamuselo na sw. na sw. <p>U vulavula hi switshuriwa leswi hlawayeke hi nkarihi wo hlaya a ri yexelva ri vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U pimanisa tibuku leti a ti hlayeke 	<p>Mapeletelelo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U peleta marito yo tololeka hi mfanelo hi ku tirthisa dikixinari ya yena n'wini • U tirthisa dikixinari ku kambela mapeletelelo na timhlamuselo ta marito • Nkomiso wa marito, xik. Manana – man. <p>Ku tirtha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa hlayelo ra ndzeriso • U twisia no tirthisa nandzu • U pfuxeta mavitaswilo • U tirthisa marito ya xivulavuri • U tirthisa nkarihi wa sweswi, (xik. Ndza famba) • U tirthisa "ta" ku komba nkarihi lowu taka, xik. Vaendzi va ta fika namuntha <p>Ntivomarito eka mbangú</p> <ul style="list-style-type: none"> • Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hlawayeke hi un'weun'we

GIREDI YA 4 KOTARA YA 1

VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTSA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
U yingisela risimu/xithhokovetselo xo olova Xithshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM) <ul style="list-style-type: none"> • U tsundzuka timhakankulu • U kanelia mongo wa mhaka • U yelanisa na leswi n'wi humeleleke/a swi tokotekete. • U kombisa ku yelana ka mimpfumawulo na ncino • U Kombisa marito lawa ya sungulaka hi mfpumawulo wo fana • U hlamusela matitwelo ya yena lawa ya thonthhiweke hi xithshuriwa • U endia risimu/mintila leyihawuriweke VHIKI RA 9-10	U hlaya xithhokovetselo/ swithhokovetselo swo olova Xithshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM) <ul style="list-style-type: none"> • Ku tilulamisela ku hlaya: Bvumba ku suka eka nhlokohaka na swifaniso • U tirthisa maqhingga yo hlaya, xik. Bvumba, u tirthisa mpfumawulo wa ririmini na vuthala bya mbangu • U hlamula swivutiso hi xithshuriwa • U kombisa ncino na ku yelana ka mimpfumawulo • U tlhanttha marito hi mapeletwana • U hlamusela matitwelo lawa ya thonthhiweke hi xithshuriwa • U hlaya na ku kuma nhlamulo eka swiphazzamisamarito • U tlanga mintlangu ya ririmy leyi tikaka • U landzelela swileriso hi mfanelo hambarahambana • Va cincana, va nyiketana na van'wana hi nkarhi wa ku vulavula U titoloveta ku yingisela na ku vulavula (Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)	U tsala swivulwa leswi nga na yelano wa mimpfumawulo kumbe swiphato swo olova leswi nga na rimbawo <ul style="list-style-type: none"> • U tsala swivulwa swimbirhi hi ku leha kun'we loku nga na ku yelana ka mimpfumawulo • U tirthisa ku yelana ka mimpfumawulo na ncino • U tirthisa vutivi bya mapeletwana ku ndlandlamuxa ncino U titoloveta ku tsala <ul style="list-style-type: none"> • U tsala marito lawa ya sungulaka hi mimpfumawulo yo fana, xik. Manana u mamisa Masana U tsala marito na tinhlamuselo eka dikixinari ya yena n'wini <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa leswi dirowiweke kumbe swivulwa hi ku tirthisa marito kumbe tinhlamuselo ku komba nhiamuselo na sw. na sw. U titoloveta ku hlaya <ul style="list-style-type: none"> • U peleta marito hi ndlela leyinene • U komba ku twisia tinhlamuselo ta marito U titoloveta ku hlaya <ul style="list-style-type: none"> • U hlayers ehenhla u tirthisa mavulelo lamanene na swikoweto U ehleketa hi switshuriwa leswi hlaiyiweke hi nkarihi wa ku hlaya hi un'weina ku hlaya hi vambilhi <ul style="list-style-type: none"> • U kombisa ku Khumbeka hi xitshuriwa lexi hlaiyiweke 	Mapeletele na mahikahatelo <ul style="list-style-type: none"> • U peleta marito hi ndlela leyi lulameke, a tirthisa dikixinari ya yena n'wini • U tirthisa dikixinari ku kamba mapeletele na tinhlamuselo • U hikahata hi ndlela leyinene: mfungho wa xivutiso, xihlamalo Ku tirtha hi marito na swivulwa <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa maendli • Nkarhi wa sweswi • U ndlandlamuxa eka ku tirthisa mahlawuri xik. Mbyana leyintsongo pfuxeta mavitaswilo lama hayekaka, xik. Xikolo – swikolo • U pfuxeta marito na tinhlamuselo eka • U tirthisa leswi dirowiweke kumbe swivulwa hi ku tirthisa marito kumbe tinhlamuselo ku komba nhiamuselo na sw. na sw. Ntivomarito eka mbangue <ul style="list-style-type: none"> • Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hlaiyiweke hi un'wein'we • Marito lama humaka eka ndyangu wa swilo leswi yelmanaka, xik. 'Nghala', 'Nyaruhi' ya wela eka ndyangu wa 'swiharhi' 	

GIREDI YA 4 KOTARA YA 2				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U yingisela eka xitori</p> <p>Hlawaula eka swo titumbuluxela swa ntijiso swa timumbaka ta nkarchi wa sweswi/switiori swa ndhavuko/ndzungulo wa leswi nga ku humelela/ swo lava ku tiva/switiori swa ntijiso swa vutomi.</p> <p>Xitsihuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switihisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku titulamisela ku hlaya: bvumba ku suka eka nhlokomhaka na swifaniso U tirhisa maqhingga yo hlaya, xik. Ku bvumba, u tirhisa mpfumawuo wa ririmni na vuthala bya mbangu U vutisa no hlamula swivutiso hi xitori U kombisa kungu, mbangu na ximunhuhatwa U tlhela u rungula xitori hi ndzandzeleano lowu faneleke U vula mavito ya swimuhatwa eka xitoria kahle U kombisa swimunhuhatwa swo huma eka tinhlamuselo ta nomo U nyika angulo wa matitwelo ya yena hi xitori <p>U rungula leswi nga n'wi humelela.</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlawaula eka ntokoto wa yena U hlawaula nhlokomhaka leyf faneleke Tshama eka nhlokomhaka U rungula xiendleko hi ku landzeleana U tirhisa dikhixinari U titoloveta ku hlaya U titoloveta ku hlaya U titoloveta ku hlaya U titoloveta ku hlaya <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <p>(Hlawaula xin'we ku titoloveta masiku hinkkawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> U endla xinsin'wana xo olova, xithokovetselo kumbe risimu U angula hi ku endla eka swilero U tlanga ntlangu wo olova wa rirmi 	<p>U hlaya xitori</p> <p>Xitsihuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switihisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku titulamisela ku hlaya: bvumba ku suka eka nhlokomhaka na swifaniso U tsala hi leswi n'wi humeleleke hi ku tirhisa rimba, (xik. Tolo ndzi.....kutani ndzi.....) Ku suka eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switihisiwa swa Mudyondzisi U tirhisa rimba U hlawaula ku suka eka ntokoto wa yena n'wini U hlawaula nhlokomhaka leyf faneleke Tshama eka nhlokomhaka U rungula swiendleko hi ku landzeleana U tirhisa ntivomarito hi tindlela to hambarahambana U tsala marito na tinhlamuselo eka dikhixinari ya yena n'wini U tirhisa leswi dirowiweke, swivulwa hi ku tirhisa marito kumbe tinhlamuselo ku komba nhiamuselo na sw. na sw. <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <p>(Hlawaula xin'we ku titoloveta masiku hinkkawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> U endla xinsin'wana xo olova, xithokovetselo kumbe risimu U angula hi ku endla eka swilero U tlanga ntlangu wo olova wa rirmi 	<p>U tsala hungu</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlawaula vundzeni lebyi faneleke U tirhisa xivumbeko lexi faneleke U kongomisa xitsihuriwa eka munhu U hetelela hi vito ra yena n'wini U tsala hi leswi n'wi humeleleke hi ku tirhisa rimba, (xik. Tolo ndzi.....kutani ndzi.....) Ku suka eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switihisiwa swa Mudyondzisi U tirhisa rimba U hlawaula ku suka eka ntokoto wa yena n'wini U hlawaula nhlokomhaka leyf faneleke Tshama eka nhlokomhaka U rungula swiendleko hi ku landzeleana U tirhisa ntivomarito hi tindlela to hambarahambana U tsala marito na tinhlamuselo eka dikhixinari ya yena n'wini U tirhisa leswi dirowiweke, swivulwa hi ku tirhisa marito kumbe tinhlamuselo ku komba nhiamuselo na sw. na sw. 	<p>Mapeletelo</p> <ul style="list-style-type: none"> U tirhisa vutivi bya ndzandzeleano wa maletere ya alifabete na maletere yo sungula ya rito ku kuma rito eka dikhixinari U tatisa ma- eku sunguleni ka xivulwa ku aka vunyingi bya marito, xik. Tiho/mathilo U tatisa ti-ku aka vunyingi byin'wana, xik. Rintho/tintiho U tirhisa swa rimbewu eka maviti man'wana, (xik. Wanuna/wansatsi) <p>Ku tirha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> U ndlandlamuxa na ku tirhissa maviti, xik. Lawa ya nga na maletere lamakulu U tirhisa mahlawuri yo hambarahambana ku katsa lawa ya yelenaka na vukulu U tirhisa mahlawuri yo hambarahambana ku katsa na yo yelenaka na nkoka U tirhisa mahlawuri yo hambarahambana ku katsa na yo yelenaka na vukulu U tirhisa ntivomarito hi tindlela to hambarahambana U tsala marito na tinhlamuselo eka dikhixinari ya yena n'wini U tirhisa leswi dirowiweke, swivulwa hi ku tirhisa marito kumbe tinhlamuselo ku komba nhiamuselo na sw. na sw. <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitsihuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun we
VHICKI RA 1-2				

GIREDI YA 4 KOTARA YA 2

VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
U yingisela xitshuriwa xa manungu, xik. Xiviko xa maxelo kumbe nhlamuselo ya ndhawu. Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM) • U kombisa vuxokoxoko byo karhi • U hlamusela mahungu lawa ya nyikiweke • U yelanisa eka ntokoto wa yena U yingisela eka na ku angula eka swiletele swa mathieleno swanomo • U landzelela swiletele swa mathieleno • U komba ku twisia ka ntivomarito lowu yelanaka na xiletele xa mathieleno U yingisela eka nhlamuselo na ku hlamusela nchumu • U kombisa nchumu lowu hlamuseliweke kahle • U tirhisa marito lawa ya hlamusela nchumu kahle U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawa xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo) • U endla xinsin'wana, xithokovetselo kumbe risimu • U angula eka swileriso hi ku endla • U tlanga ntlangu wo olova wa ririm 3-4	U hlaya mahungu eka xitshuriwa lexi nga na swovonipa, xik. Trichati/ matafula/tidayagiramu/mimepe ya miehleketo/mimepe/swifaniso Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM) • Ku tilulamisela ku hlaya: bvumba ku suka eka nhlokohmaka na swifaniso/ swo vonipa • U tirhisa maqhingga yo hlaya, xik. Ku hlaya hi ku haliisa ku kuma mahungu hi ku angarheha • U vutisa no hlamula swivutiso • U kanela kungunkulu no rungula vuxokoxoko byo karhi • U hlamusela mahungu eka xfaniso U hlaya xitshuriwa xa xifaniso, xik. Phosittara leyi navetisaka xiendleko • Ku tilulamisela ku hlaya: u hlamusela swifaniso • U hlamusela hungu • U hlamusela xikongomelo xa xitshuriwa • U hlamusela mavulavulelo man'wana lama ya tirhisiweke • U kombisa no hlamusela swihlawulekisi swo khavisa tanihu muholovo kumbe matsalelo yo karhi (fonto) U ehleketa hi switshuriwa leswi hlaiyiweke hi nkarti wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi • Pimanisa tibuku/switshuriwa leswi hlaiyiweke	U endla nkomiso wa xitshuriwa xa mahungu lexi nga na rimba • Utatisa marito lawa ya kayivelaka eka nkomiso lowu tsariweke kumbe chatil/tatifula/mepe wa miehleketo • U twisia na ku tirhisa masivinene, (xik. Mahlo ya Bongi) • U sungula ku tirhisa "wa" na "ya" na maviti • U sungula ku twisia lesaku ku na maviti man'wana lawa ya nga riki na vunyngi, (xik. Ndzi xava mugayo) • U tirhisa nkarti wa sweswi ku hlamusela xilitatimende lexi nga ta twisiahi muvulavuri wa ririm un'wana na un'wana, xik. Dyambu ri huma evuxeni" U tsala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini • U tirhisa swidiroiwia kumbe tinhlamuselo ta marito ku komba nhlamuselo na sw. na sw. • U tirhisa swidiroiwia kumbe swivulwa hi ku tirhisa marito kumbe tinhlamuselo ta marito ku komba nhlamuselo na sw. na sw. • U hlamusela hungu • U hlamusela xikongomelo xa xitshuriwa • U hlamusela mavulavulelo man'wana lama ya tirhisiweke • U kombisa no hlamusela swihlawulekisi swo khavisa tanihu muholovo kumbe matsalelo yo karhi (fonto)	Mapeletelo • U engetela swirhangi ku vumba vunyngi, xik. xinkwa – swinkwa • Ku tirha hi marito na swivulwa • U twisia na ku tirhisa masivinene, (xik. Mahlo ya Bongi) • U sungula ku tirhisa "wa" na "ya" na maviti • U sungula ku twisia lesaku ku na maviti man'wana lawa ya nga riki na vunyngi, (xik. Ndzi xava mugayo) • U tirhisa nkarti wa sweswi ku hlamusela xilitatimende lexi nga ta twisiahi muvulavuri wa ririm un'wana na un'wana, xik. Dyambu ri huma evuxeni" Ntivomarito eka mbangu • U tirhisa nkarti lowu taka, (xik. Ndzi ta n'wi vona mundzuku) • U ndlandlamuxa ku twisia na ku tirhisiwa ka mahlanganisi Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun'we • Vamavizweni (marito lawa ya nga na tinhlamuselo to fana, xik. Jaha/ mufana) • Kholokhexini, xik. Bandi na buruku, kondlo na ximanga	

GIREDI YA 4 KOTARA YA 2				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U yingisela eka xitorí</p> <p>Hlawula eka swo titumbuluxela swa ntíyiso swa timhaka ta nkarihi wa ssweswi/switori swa ndhavuko/ndzungulo wa leswi nga ku humelela/swo lava ku tiva/switori swa ntíyiso swa vutomi.</p> <p>Xitsuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Swtirhisiwa swa Mudyondzisi</p> <ul style="list-style-type: none"> U yingisela na ku yelanisa eka ntokoto wa yena U kombisa vuxokoxoko byo karhi U thela u rungula xitorí U hlamusela xitandzhaku xa xiendlo kumbe xiendleko U hlamusela hungu ra xitorí <p>U yingisela eka xithhokovetselo/ swithhokovetselo</p> <ul style="list-style-type: none"> Hiamusela leswi xithhokovetselo xi vulavulaka hi swona U yelanisa na ntokoto wa yena U kombisa ku yelana Ka mimpfumawulo na ncino U kombisa marito lawa ya sungulaka hi mpfumawulo wo fana U hlamusela matitwelo lawa ya thonthiweke hi xithhokovetselo U endla xithhokovetselo/mintila leyí hlawuriweke 	<p>U hlaya xitorí</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku titulamisela ku hlaya: kumbetela eka nhlokohmaka na swfaniso U tirhisa maqhinga ya ku hlaya, xik. Bvumba U tirhisa mimpfumawulo na vuthala bya mbangu U Kombisa kungu U hlamusela hungu ra xitorí U hlamusela xitandzhaku xa xiendlo kumbe xiendleko U kombisa mboyamelathelo <p>U endla nghingiriko wa xikambelantwisiso eka xitsuriwa (swanomo kumbe swo tsariwa)</p> <p>U hlaya xithhokovetselo/ swithhokovetselo</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku titulamisela ku hlaya: kumbetela eka nhlokohmaka na swfaniso U tirhisa maqhinga ya ku hlaya, xik. Ku bvumba, languta hi vukhetá eka swfaniso, u tirhisa vuthala bya mbangu U Kombisa ncino na ku yelana ka mimpfumawulo U tlhantilha marito hi mapeletwana Ku hlamusela matitwelo lawa ya nthontthiweke hi xithhokovetselo U titloveta ku hlaya 	<p>U tsala xitorí hi ku tirhisa rimba</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlawula vundzeni lebyi faneleke bya nhlokohmaka U tirhisa rimba hi mfanelo U tirhisa ntivomarito wo hamabanahambana ku katsa mahlanganisi na swivulwana U tirhisa rírimi lerí faneleke, mapeletelo, mahikahafelo na ntsalanganyo exikarhi ka tindizimana U rhekoda/tsala marito na tinhlamuselo ta wona eka díkixinari ya yena n'wini <p>U tsala swivulwa leswi yelana ka mimpfumawulo</p> <ul style="list-style-type: none"> U tsala tiphere ta swivulwa leswi swi leheke ku fana leswi yelana ka hi mimpfumawulo U tirhisa ncino na ku yelana ka mimpfumawulo U tirhisa vutivi bya mapeletwana ku ndlandlamuxa ncino <p>U tsala marito na tinhlamuselo eka díkixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> U tlhantilha marito hi mapeletwana Ku hlamusela matitwelo lawa ya nthontthiweke hi xithhokovetselo U titloveta ku hlaya 	<p>Mapeletelo</p> <ul style="list-style-type: none"> U peleta marito lawa ya tololeke ke kahle hi ku tirhisa díkixinari ya yena n'wini U tirhisa díkixinari ku kambela mapeletelo na tinhlamuselo ta marito <p>Ku tirhisa hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> U twisia na ku tirhisa mavitaswilo (buku – tibuku) U ndlandlamuxa eka ku tirhisa mahlawuri (lama nhangelaka maviti), xik. Leyintsongo mbyana U tirhisa riendlí Swivulwana swa maendlí, xik. U avanyisa, ngħena endzeni U ndlandlamuxa eka ku twisia na ku tirhisa nkarhi lowu hundzeke U sungula ku tirhisa maengeter ya mukhva, xik. Ngopfu, khwatsi <p>Ntivomarito eka mbangú</p> <ul style="list-style-type: none"> Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitsuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun'we Maendlí
VHICKI RA 5-6				

GIREDI YA 4 KOTARA YA 2				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
VHIKI RA 5-6	<p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <ul style="list-style-type: none"> U titoloveta ku tirhisa marito lawa ya encenyetaka mimpfumawulo ya wona, xik. Homu mhoo, kokwana kokamarthumbu, 	<p>U ehleketa hi xitshuriwa lexi hlayiweke hi nkarhi wo hlaya a ri yexe/va ri vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> U tihela a rungula xitor i kumbe mhakankulu hi 3 kumbe 5 wa swivulwa U hlamusela angulo wa nthaveko eka xitshuriwa lexi hlayiweke 		
VHIKI RA 7-8	<p>U yingisela na ku landzelela swileriso, xik. Rhisipji/swileriso swo endla swo karhi</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirthisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> U kanela vuxokoxoko byo karhi bya xitshuriwa U vutisa swivutiso ku kuma mahungu U yingisela na ku angula hi mfanelo <p>U nyika swileriso (magoza lawa ya nga riki ehansi ka mambirhi)</p> <ul style="list-style-type: none"> U tihisa ntivomarito lowu faneleke U tihisa maendli hi mfanelo U nyika swileriso hi ndzandzelelano wa kahle 	<p>U hlaya xitshuriwa xa maendelo, xik. Rhisipji/swileriso swo endla swo karhi</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirthisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku tilulamisela ku hlaya: bvumba ku suka eka nhlokomhaka na swifaniso U tihisa maqhingga yo hlaya, xik. Bvumba , vuthala bya mbangu U kanela vuxokoxoko byo karhi bya xitshuriwa U kanela ndzandzelelano wa swileriso <p>U lebulau u hetisa xitsuriwa xo voniwa xik. Dayagiramu, xidirowiwa, matafula, tichati, mepe wa mienleketu swidirowiwa, matafula, tichati, mepe wa mienleketu, swifaniso</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku tilulamisela ku hlaya: u bvumba ku suka eka nhlokomhaka na swifaniso, langutisa xiishuriwa, xik. Lavisisa nhlokomhaka U tihisa ntivomarito lowu faneleke U tsala tilebhulu endhawini ya kahle 	<p>U tsala hi maendleo o a tirhisa rimba</p> <ul style="list-style-type: none"> Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirthisiwa swa Mudyondzisi (FSM) U nghenisa vuxokoxoko eka rimba U tirhisa vuxokoxoko byo karhi U tshama eka nhlokomhaka U rhekhoa/tsala marito na tinhlamuselo ta wona eka dixixinari ya yena n'wini <p>Ku tirha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> U peleta marito lawa ya tololeleke ke kahle hi ku tirhisa dixixinari ya yena n'wini U tirhisa dixixinari ku kambela mapeletelo na tinhlamuselo ta marito U ndlandlamuxa eka vutivi bya marito lama tivekaka loko ya voniwa na marito lawa ya tirhisiwaka ko talai U tirhisa ndzeriso eka riendl, xik. yima! U engetela eka matirhiselo ya marnavi ya maendl <p>U tirhisa nkarhi wa sweswi ku hlamusela swiendlo swa nkarhi na nkarhi xik. Ndzi hlamba meno nkarhi hinkwawo”</p> <ul style="list-style-type: none"> Tirhisa nkarhi wa sweswi ku hlamusela swiendlo swa nkarhi na nkarhi xik. Ndzi hlamba meno nkarhi hinkwawo” U tirhisa maengeteri ya ndhawu, (eJoni, endlwini) U tirhisa maengeteri ya mukhuva, (xik. Ngopfu, swinene) 	

GIREDI YA 4 KOTARA YA 2				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
U ava swilo	<p>U endla ngingiriko yo kambela ku twisisa eka xitshuriwa xa mahungu, (swanomo kumbe swo tsariwa)</p> <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlayiweke hi nkarchi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <p>U angula eka swileriso hi ku endla</p> <p>U nyika na ku landzelela swileriso/ swiletelo swa matthelo swo olova</p>	<p>U rhekhoda/tsala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <p>U tinhissa swidirowiwa kumbe swivulwa hi ku tinhissa marito kumbe tinhlamuselo ta marito ku komba nhlamuselo na swna sw</p>	<p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> U tinhissa maritofulrahra (marito lawa ya nga na tinhlamuselo to kanetana, xik. Vevuka/tika) Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hlayiweke hi un'weun'we 	
VHIKI RA 7-8				MAKAMBELELO YO SONGA DYONDZO
VHIKI RA 9-10				

VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	GIREDI YA 4 KOTARA YA 3	
			KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
VHIKI RA 1-2	<p>U yingisela eka xitori</p> <p>U hlawula eka switsariwa swa ntiviso/switri swa ndhavuko/leswi nga humelela ka wena n'wini/mayonavona/switri swa ntiviso sva vutomi Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku titulamisela ku hlaya: U bvumba ku suka eka nhlokomhaka na swifaniso U hlamusela mahungu U tirthisa maqhingga yo hlaya xik. u bvumba, u tirthisa vuthala bya mbangu ku kamba nhlamuselo, endla nkumbetelo U tihela a rungula swiendleko hi ndzandzelelano lowu faneleke U hlamusela matitwelo ya yena hi xitshuriwa a ri karhi a nyika swivangelo U hlamusela vutitwi bya yena hi xitori U hlamusela swivangelo na switandzhaku swa swiendlo kumbe swiendleko <p>U hlamusela munhu/xiharhi</p> <p>U hlamusela vutitwu xo huma eka xitori ximunhuhattwa xo huma eka xitori ndhawu yo huma eka xitori</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlamusela leswi munhu/xiharhi/ximunhuhattwa/ndhawu yi langutekisaka xiswona U tirthisa marito matsongo lamantishwa lama ya dyondziveke eka xitori U tirthisa mahialwuri 	<p>U tsala n'wangulano</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlawula vundzeni lebyinene bya nhlokomhaka U tirthisa rimba hi mfanelo U landzeleraisa 'ku vulavula' ka swimunhuhattwa hi ndlela leynene exikarhi ka tindzimana U rhekhoda/tsala marito na tinhlamuselo eka dikixinari ya yena n'wini U tsala nhlamuselo ya munhu, xiharhi/ndhawu Nhlamuselo yi le rivaleni U kanela swimunhuhattwankulu na swimunhuhattwa swin'wana U endla encenyeto ku ya hi xitori U endla nghingiriko wo kambela ntvisiso hi xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala) U hlaya nhluto wa buku wo olova U kombisa mahungu ya nkoka, xik. Nhlokomhaka ya buku leyi hilutiwaka, mutsari, na sw. na sw. U kombisa timhakankulu U hlamusela xivumbeko xa nhluto Kanela tinhlamulo to huma eka nhluto 	<p>Mapeletelo</p> <ul style="list-style-type: none"> U hikahata hi ndlela leynene: hikombirhi, hikwana, mimfungho ya mintshaho, hefemulo, hiko U ndlandlamuxa eka ku tirhisa vutivi bya mimpfumawulo ku peleta marito, xik. U aka marito ya ndyangu wun'we ku ya hi leswi ri twarisiwaka kumbe ri langutekisaka xiswona. U ndlandlamuxa eka vutivi bya marito lama tivekaka loko ya voniwa na marito lawa ya tirhisiwaka ko tala U tsemelela marito yo leha hi swirityana swo koma, xik. hi-ko-kwala-ho; na-mu-ntiha U tirhisa vun'we na vunyingi bya maviti man wana <p>Ku tirha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> U tirhisa vun'we na vunyingi bya maviti man wana U ndlandlamuxa na ku tirhisa masivinenene man'wana, (xik. Mina, wena, vona, hina) U ndlandlamuxa na ku tirhissa risivikomba, (xik. leswi, leswyia, leswo) U pfuxeta mavitaswilo U tirhisa swidirowiwa kumbe swivulwa hi ku tirhisa marito kumbe tinhlamuselo ta marito ku komba nhlamuselo na sw. na sw. U twisia na ku tirhisa maendli ku hlamusela swiendlo U vumba swivulwa swo olova hi ku tirhisa nhlokomhaka, riendl, xiendliwa, xik. Bongji u hlaya buku Tirhisa mimfungho ya mintshaho eka marito yo tsaha muvulavuri 	

GIREDI YA 4 KOTARA YA 3				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
VHICKI RA 1-2	<p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <p>(Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> U endla xinsin'wana xo olova xa mimpfumawulo leyi yelenaka, xithokovetselo kumbe risumu U tlanga ntanglu wo olova wa ririm i U nyika na ku landzelela swileriso/ swiletelo swa matihelo swo olova U vula mahungu ya yena n'wini U tlhela a rungula xitoni lexi a xi tveke kumbe ku xi hlaya 	<p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlayersa ehemhla u tirhisa mavulelo lamanene ni swikoweto na magoza U ehleketa hi switshuriwa leswi hlaiyike hi nkarihi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi U endla nhluto wa buku wo koma hi nomo hi ku tirhisa rimba teri faneleke 		<p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hlaiyike hi un'weun'we
VHICKI RA 3-4	<p>U yingisela eka xits'huriwa xa mahungu</p> <p>xik. U hlamusela swa ntiviso/xiviko/ atikili ya mahungu</p> <p>Xits'huriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switthiriwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlamula swivutiso U hlamusela xiendleko Va nyikana miehleketeo na mavonelo ya vona <p>U teka xiave eka mbulavurisano wo koma hi nhlokohmaka ley tolovelekeke</p> <ul style="list-style-type: none"> Va nyiketana nkarihi/cincana Tshama eka nhlokohmaka U vutisa swivutiso leswi kongomaka 	<p>U hlaya xits'huriwa xa mahungu , xik.</p> <p>U hlamusela swa ntiviso/xiviko/ atikili ya mahungu</p> <p>Xits'huriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switthiriwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku tilulamisela ku hlaya: u bvumba ku suka eka nhlokohmaka na swifaniso U tirhisa maqhingga ya ku hlaya, xik. U hlaya hi ku hatlisa hi xikongomelo xo kuma mongo eka vuxotoxoko byo karhi, na ku hlaya hi ku hatlisa eka miehleketeo yo karhi U hlamula swivutiso swo tika, xik. hikokwalaho ka yini....u ehleketa njhani.... 	<p>U endla nkromiso wa xitshuriwa xa mahungu lexi nga na rimba</p> <ul style="list-style-type: none"> U tatasa marito lawa ya kayivelaka eka nkromiso lowu tsariweke U tirhisa ntivomarito lowu faneleke U tirhisa marito man'wana lamantshwa yo huma eka xitshuriwa lexi hlaiyike U tirhisa dikkixinari ku kamba mapelelelo na tinhlamuselo ta marito <p>U khavissa na ku humes/andla xits'huriwa xa swo voniwa, xik.</p> <p>Phosilara kumbe xitvviso</p> <ul style="list-style-type: none"> U tirhisa maqhingga ya ku hlaya, xik. U hlawa timhaka/mahungu lama faneleke U tirhissa swihlawulekisi swo khavisa swo fana na muhlovo kumbe matsalelo yo karhi (fonto) 	<p>Mapeleleto</p> <ul style="list-style-type: none"> U tirhisa vutivi bya nongonoko wa maletere ya alifabete na maletere yo sungula ya marito ku kuma marito eka dikkixinari U peleta marito lawa ya tolovelekeke kahle hi ku tirhisa dikixinari ya yena n'wini Ku tirha hi marito na swivilwa U tirhissa maviti lava ya nga na vunyingi ntsema, xik. Mali, mati, mugayo U aka eka ku twisia na ku tirhisa mahlawuri U aka na ku tirhissa xitwananisi xa nhlokohmaka, xik. Ku na buku yin'we/ku na tibuku timbirhi U sungula ku lemuka na ku tirhisa marito yo rungula leswi vuriweke

VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	GIREDI YA 4 KOTARA YA 3	
		KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA
	<p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> U endla swinsin'wana leswi nga na mimpfumawulo leyi yelenaka, xithokovetselo kumbe risumu U tlango ntanggu wo olova wa rrimi U nyika na ku landzelela swileriso/swiletelo swa matthelo swo olova U rungula timhaka ta yena n'wini U tlhela u rungula xitonri lexi a xi tveke kumbe a xi hlayeke <p>VHIKI RA 3-4</p>	<p>U endla nghingiriko wo kambele ntwsiso hi xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <p>U hlaya xiishuriwa xo voniwa, xik. Phositara kumbe switviso</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku tilulamiselka ku hlaya: u hlamusela swifaniso U hlamusela leswi xitshuriwa xi vuavula ka hi swoma U kombisa mahungu yo karhi U hlamusela hungu U hlamusela xikongomelo xa xitshuriwa U hlamusela ririmileri tirhisiweke U kombisa no hlamusela swihlawulekisi swo khavisa tanahi muhlovo kumbe matsalelo yo karhi (foto) 	<p>U rhekhoda/tsala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> U tirhissa swidirowiwa kumbe swivulwa hi ku tirhisa marito kumbe tinhlamuselo ta marito ku komba nhlamuselo na sw. na sw. Nkomiso wa marito, xik. Mufundhisi/muf. Nkomiso wa mavito, xik. Nkulukumba – nkul. <p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlayela ehennla a tirhisa mavulelo lamanene ni swikoweto na magoza U ehleketa hi switshuriwa leswi hlayiweke hi nkarhi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi U pimanisa tibuku/switshuriwa leswi hlayiweke

GIREDI YA 4 KOTARA YA 3

VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
U yingisela eka xitorí Hlawula eka	U hlaya xitorí • Ku titulamisela ku hlaya: U bvumba ku suka eka nhlokomhaka na swifaniso	U tsala xitorí hi ku tirthisa rimba • U hlawa vundzeni lebyinene bya nhlokomhaka	Mapelelelo • U tirthisa vutivi bya nongonoko wa maletere ya alifabete na maletere yo sungula ya marito ku kuma marito eka dikixinari	
VHICKI RA 5-6	<ul style="list-style-type: none"> U yingisela na ku yelanisa eka ntokoto wa yena n'wini U kombisa vuxokoxoko byo karhi U ththela a rungula hi ndzandzelelano wa kahe U hlamusela swivangelo na switandzhaku, xik. Switandzhaku swa xiendlo kumbe xiendleko U hlamusela vunene bya xitorí U yingisela eka xithlhokovetselo/ swithlhokovetselo <ul style="list-style-type: none"> U hlamusela leswi xithlhokovetselo xi vulavula hi swoma U yelanisa na ntokoto wa yena n'wini U kombisa ku yelana ka mimpfumawulo na ncino U kombisa marito lawa ya sungulaka hi mpfumawulo wo fana U hlamusela matitwelo lawa ya thonthiweke hi xithlhokovetselo U endla xithlhokovetselo/mintila leyi hilawuriweke <p>U titloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <ul style="list-style-type: none"> U titloveta ku tirthisa marito lawa ya encenyetaka mimpfumawulo ya wona, xik. Homu – mhoo, kokwana – koka marhumbu 	<ul style="list-style-type: none"> U tirthisa maqhingga yo hlaya, xik. U bvumba, u tirthisa mpfumawulo na vuthala bya mbangu U kombisa na ku nyika mavonelo hi kungu U hlamusela vunene bya xitorí U hlamusela swivangelo na switandzhaku, xik. Xitandzhaku swa swiendlo kumbe swiendleko U kombisa no hlamusela mboyamelathelo U endla nghingiriko wo kambela ntwsiso hi xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala) U hlaya xithlhokovetselo/ swithlhokovetselo U titloveta ku yingisela na Ku vulavula 	<ul style="list-style-type: none"> U tirthisa ntivomarito wo hambanahambana ku katsa mahlanganisi na swivulwaha U tirthisa ntivoririmi, mapelelelo, mahikanahatelo na ntsalanganyo exikarhi ka tindzimana U rhekhoda/sala marito na tinhlamuselo eka dikixinari ya yena n'wini Tsala swivulwaha leswi nga ku yelana ka mpfumawulo U tsala tiphere ta swivulwaha swa ku leha ko ringana leswi nga ni ku yelana hi mpfumawulo U tirthisa ncino na yelano wa mimpfumawulo lowu faneleke U rhekhoda/sala marito na tinhlamuselo ta wona eka di kixinari ya yena n'wini U tirthisa swidirowiwa kumbe swivulwaha hi ku tirthisa marito kumbe tinhlamuselo ta marito ku komba U titloveta ku yingisela na Ku vulavula 	<ul style="list-style-type: none"> U tirthisa vutivi bya tolovelekeke kahe hi ku tirthisa dikixinari ya yena n'wini U tirthisa rimba kahe U tirthisa ntivomarito wo hambanahambana ku katsa mahlanganisi na swivulwaha U tirthisa ntivoririmi, mapelelelo, mahikanahatelo na ntsalanganyo exikarhi ka tindzimana U rhekhoda/sala marito na tinhlamuselo eka dikixinari ya yena n'wini Tsala swivulwaha leswi nga ku yelana ka mpfumawulo U tirthisa swivumbeko swa nkarti wa riendlí lowu yaka mahlweni, xik. U pfuka a hlamba nimixo U tirthisa xivulwahava xa riendlí U ndlandlamuxa eka ku twissa na ku tirthisa nkarti lowu nga hundza U sungula ku tirthisa maengeteri ya mukhuva, xik. Ngopfu, swinene" U tirthisa ku fana ka mimpfumawulo , yeleniso wa swittatisi (alliteration, consonance) yumunhuhati, yelano wa mimpfumawulo, ncino, sv. na sw. Ntivomarito eka mbangu Marito lawa ya humaka eka switsuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitsuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun'we

GIREDI YA 4 KOTARA YA 3				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
VHIKI RA 5-6	<p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlayela ehemhla u tirhisa mavulelo lamanene ni swikoweto na magoza <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlaiyiweke hi nkarkhi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tihela u rungula xitoru kumbe mhakankulu hi 3 ku fika eka 5 wa swivulwa • U kombisa nthaveko/nyanyuko hi switshuriwa leswi hlaiyiweke 	<p>U lebulu kumbe/hetisa xitschuriwa xo voniwa, xik. Tichati/matafula/mimepe ya miehleketo/swifaniso</p> <ul style="list-style-type: none"> • U peleta marito lawa ya tolovelekeke kahle hi ku tirhisa dikixinari ya yena n'wini <p>Ku tirha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ndlandlamuxa eka ku tirhisiwa ka xivumbeko xa riendli • U ndlandlamuxa eka ku maendli mahravi ya maendli • U sungula ku tirhisa mahlanganisi ku komba ku hambanisa nkhaluloko (kambe), xivangelo (hikuva) na xikongomeio (leswaku). <p>U lebulu xitschuriwa kahle</p> <ul style="list-style-type: none"> • U lebulu xitschuriwa kahle • U tirhissa xivumbeko lexinene eka tilebulu, xik. Rito rin'we kumbe mambirhi ntseña <p>U tirhisa mahlungu yo suka eka xitschuriwa xo voniwa ku tsala</p> <ul style="list-style-type: none"> • U sungula ku tekela enhlokweni na ku tirhisa marito yo rungula <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitschuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun'we 	<p>Mapeletele</p> <ul style="list-style-type: none"> • U peleta marito lawa ya tolovelekeke kahle hi ku tirhisa dikixinari ya yena n'wini <p>Ku tirha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ndlandlamuxa eka ku tirhisiwa ka xivumbeko xa riendli • U ndlandlamuxa eka ku maendli mahravi ya maendli • U sungula ku tirhisa mahlanganisi ku komba ku hambanisa nkhaluloko (kambe), xivangelo (hikuva) na xikongomeio (leswaku). <p>U lebulu xitschuriwa kahle</p> <ul style="list-style-type: none"> • U lebulu xitschuriwa kahle • U tirhissa xivumbeko lexinene eka tilebulu, xik. Rito rin'we kumbe mambirhi ntseña <p>U tirhisa mahlungu yo suka eka xitschuriwa xo voniwa ku tsala</p> <ul style="list-style-type: none"> • U sungula ku tekela enhlokweni na ku tirhisa marito yo rungula <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitschuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun'we 	<p>U rhekhoa/sala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirhissa swidiroiwia kumbe swivulwa hi ku tirhisa marito kumbe tinhlamuselo ta marito ku komba nhamuselo na sw. na sw.
VHIKI RA 7-8	<p>U yingisela eka tinhlamuselo ta na ku hlamusela tindhawu/swimilana/swiharhi/minchumu</p> <ul style="list-style-type: none"> • U kombisa tindhawu kahle • U tirhisa marito lawa ya hlamusela ndhawu kahle • U tirhisa marito man'wana lamantshwa • U tirhisa mahlawuri 	<p>U rhekhoa/sala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirhissa swidiroiwia kumbe swivulwa hi ku tirhisa marito kumbe tinhlamuselo ta marito ku komba nhamuselo na sw. na sw. 		

GIREDI YA 4 KOTARA YA 3				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
VHICKI RA 7-8	<p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> U endla swinsin'wana swo olova leswi ng'a na mimpfumawulo leyi yelanaka, xithokovetselo kumbe risimu U tlanga ntlangu wo olova wa ririmi U nyika na ku landzelela swileriso/ swileteloo swa matthelo swo olova U rungula timhaka ta yena n'wini U tlhela a rungula xitora lexi a tweke kumbe u swi hlaleyek 	<p>U endla nghingiriko wo kambele ntwisiso hi xitsuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <p>U hlaya xitsuriwa xa maendelo, xik. Rhisipi kumbe swileteloo swa ku endla swin'wana.</p> <p>Xitsuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Faylii ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku tilulamisela ku hlaya: bvumba ku suka eka nhlokohmaka na swifaniso U tirhisma maqhingga yo hlaya, xik. Bvumba, tirhisa vuthala bya mbangu U hlamlula swivutiso hi xitsuriwa U hlamusela leswi faneleke ku endiwa U kanela vuxokoxoko byo karhi hi xitsuriwa U kanela ndzandzelelano wa swileriso U landzelela swileriso <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlaiyiweke hi nkarki wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> U yelansia na vutomi bya yera n'wini 		

GIREDI YA 4 KOTARA YA 3

GIREDI YA 4 KOTARA YA 3			
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA
<p>U yingisela eka ntlangu lowu hlayeriweke ehennla kumbe wo huma eka xiyanimoya kumbe TV</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ku tilulamisela ku hlaya: u ri karhi u bvumba hi nhlokomhaka • U bumba eka nhlokomhaka • U thela u rungula ntlangu hi ku landzelelana • U vula swimunhuhatwa kahle <p>U encenyeta ximunhuhatwa kumbe xiymo lex tololekeke</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlawula vundzeni lebyi faneleke • U tirhisa vuxokoxoko hi nkhaqato • U hlamusela miehleketo na matitwelo • Tshama eka nhlokomhaka • U kombisa ndzemuko wa ku hambana ka swa vanhu/yumunhu • U cinca ku suka eka rinimi rin'wana ku ya eka rin'wana hi mfanelo <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <p>(Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endla swinsin'wana swo olova leswi ngena na mimpfumawulo leyi yelanaka, xithhokovetselo kumbe risimu • U tlanga ntlangu wo olova wa rrimi • U nyika na ku landzelela swileriso/swileteло swa mathelo swo olova • U rungula timhaka ta yena n'wini tweke kumbe u xi hlayeke 	<p>U hlaya ntlangu</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ku tilulamisela ku hlaya: u ri karhi u bvumba hi nhlokomhaka • U tirhisa maqhinga ya ku hlaya • U kombisa leswi xitorixi vulavulaka hi swona • U hlamusela swimunhuhatwa na mbangu • U hlamusela mattiwelo ya yena lawa ya tlhonthiweke hi xitorixi • U hlamusela swihlawulekisi swa xitsururiwa ngopfu ngopfu mahikahatelo na xivumbeko • U endla ntlangu kumbe xiphemu lexintsongo xa ntanggu <p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlawula vundzeni lebyi faneleke • U nyika mavonelo ya yena n'wini <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi nlaiyiweke hi nkarihi wa ku hlaya a ri yexeina ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U titoloveta ku hlaya ntlangu • U endla nhluto wo koma wa buku hi nomo hi ku tirhisa rimba leri faneleke 	<p>U tsala n'wangulano</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlawula swimunhuhatwa leswi faneleke • U lulamisa mbulavulo hi mfanelo • U tirhisa rimba hi mfanelo • U tirhisa marito ya xivulavuri hi mfanelo • U tirhisa ntivomarito wo hambaranahambana hi mfanelo • U tirhisa nrimi, mapeletelo na ntsalanganyo hi mfanelo • Va rhekhoda/tsala marito na tinhlamuselo eka tidikixinari ta yena n'wini <p>U tsala nhluto wa buku wo olova hi ku tirhisa rimba</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlawula vundzeni lebyi faneleke • U nyika mavonelo ya yena n'wini <p>U rhekhoda/tsala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirhisa rkari wa sweswi ku hlamusela swiendo leswi tshamaka swi endeke, xik. "Ndzi hlamba meno masiku hinkwawo" • U tirhisa riengeteri ra nkarihi, (xik. Mundzuku, tolo) • U sungula ku tekela enhlokweni na ku tirhisa marito yo rungula <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hilayiweke hi un'weun'we 	<p>SVIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI</p> <ul style="list-style-type: none"> • U peleta marito ya ntoloveloo kahle hi ku tirhisa dikixinari • U tirhisa dikixinari ku kamba mapeletelo na tinhlamuselo ta marito • U hikahata hi ndleia leyinene : hiko, hikombirhi, hikwana, mfungho wa xivutiso, xihamalo <p>Ku tirhisa hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ndlandlamuxa eka ku twisia na ku tirhisa nkarihi wa sweswi • U ndlandlamuxa eka ku twisia na ku tirhisa nkarihi lowu hundzeke • U ndlandlamuxa eka ku twisia na ku tirhisa nkarihi lowu taku • U tirhisa rkari wa sweswi ku hlamusela swiendo leswi tshamaka swi endeke, xik. "Ndzi hlamba meno masiku hinkwawo" • U tirhisa riengeteri ra nkarihi, (xik. Mundzuku, tolo) • U sungula ku tekela enhlokweni na ku tirhisa marito yo rungula

GIREDI YA 4 KOTARA YA 4				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U teka xiave eka mbulavurisano hi nhlokomhaka leyi tololelekeke Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U vutisa swivutiso leswi kongomeke no hlamula swivutiso • U endla leswaku mbulavurisano wu ya emanhweni • U xixima mianakanayo/miehleketo ya van'wana <p>U tlanga mintlangu ya ririmyoti ka</p> <ul style="list-style-type: none"> • U landzelela swiletiso kahle • U tirthisa ntivomarito wo hambanahambana • Va cincana, va ri karhi va nyika van'wana nkarhi wo vulavula <p>VHIKI RA 1-2</p> <p>U titloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawula xin'we ku titloveta masiku hinkkawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endla swinsin'wana swo olova leswi nga na mimpfumawulo leyi yelanaka na xithokovetselo kumbe swinsin'wana • U tlanga ntlangu wo olova wa rirmi leswi nga na landzelela swilleriso/ swiletelo swa matnethelo swo olova • U rungula timhaka ta yena n'wini • U tlhela a rungula switoriswesi a swi tveke kumbe swi hlayeke 	<p>U hlaya xitori</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlawula ku suka eka switsariwa swa ntiviso/switoriswesi swa ndhavuko/swivilo leswi ku humeleleke/mavonavona/swo tsakisa/milorho/switoriswesi vutomi swa ntiviso • Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondziki kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM) • Ku tilulamisela ku hlaya: u ri karhi ubvumba hi nhlokomhaka na swifaniso • U tirthisa maqhingga ya ku hlava, xik. Ubvumba leswaku ku ta humelela yini eka nkarhi lowu taká • U hlamlula no sungula ku vutisa swivutiso swa ku tika, xik. Hikokwalaho ka yini...? U ehleketa njhani...? • U tlhela u rungula xitoriswesi ku landzelelana hi ku tirthisa mahlanganisisi • U bvumba na ku hlamusela xivangelo xa swiendlo eka xitoriswesi • U hlamusela swivangelo na switandzhaku eka xitoriswesi • U nyika maitlwelo ya yena n'wini hi xitoriswesi <p>U endla nghingiriko wo kambela ntwisiso hi xitshuriwa, (swanomo kumbe swo tsala)</p> <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlayiweke hi nkarkhi wa ku hlava a ri yexe/na ku hlava hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U pimarisa tibuku/switshuriwa leswi hlayiweke 	<p>U tsala xitori lexi nga na xivumbeko xa rimba</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlawula vundzeni bya nhlokomhaka hi mfanelo • U tirthisa rimba hi mfanelo. • U tirthisa ntivomarito wo hambanahambana ku katsa na masivi na mahlanganisi na swivulwahava • U tirthisa ririmyoti leri faneleke, mapeletelo an mahikahatelo na ntsalanganyo exikarhi ka tindizmana • U rhekhoda/itsala marito na tinhlamuselo hi ku tirthisa dikixinari ya yena n'wini • U tirthisa ririmyoti hi ku ehleketa • U tirthisa mimfungo ya swivutiso vundhawu bya maviti (exikolweni, endlwini) • U tirthisa mimfungo ya swivutiso vundhawu bya maviti • U tirthisa swihlamalo <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlava swin'we kumbe xitshuriwa lexii hlaiyiweke hi un'weun'we • Tihomonimi/mafanapeletswana (marito lama peletiwaka ku fana kambe ma ri na tinhlamuselo to hambana, xik. Matimba, musi, rivala) 	<p>Mapeletelo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa dikixinari ku kamba mapeletelo na tinhlamuselo ta marito • Ku tirtha hi marito na swivulwaka • U ndlandlamuxa na ku tirthisa xitwananisi xa nhlokomhaka (xik. Ku na buku yin'weiku na tibuku timbirihi ...) • U tirthisa nkarkhi wa sweswi ku hlamusela xitatiende xa swilo leswi tiviwaka hi un'wana na un'wana, (xik. Dyambu ri tlhava evuxeni) • U ndlandlamuxa eka ku tirthisa vundhawu bya maviti (exikolweni, endlwini) • U tirthisa mimfungo ya swivutiso vundhawu bya maviti • U tirthisa mimfungo ya swivutiso vundhawu bya maviti • U tirthisa mimfungo ya swivutiso vundhawu bya maviti

GIREDI YA 4 KOTARA YA 4

VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA xintshungu	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
<p>U yingisela inthaviyu/mbulavulo wa</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirthisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsundzuka timhakankulu • U vutisa swivutiso leswi kongomaka • U hlamula hi mfanelo • U nyika mavonelo ya yena <p>U yingisela a thela a nyika mahungu hi nomo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U kombisa mhakankulu na vuxokoxoko byo karhi • U kombisa leswaku hungu ri kongomisiwe eka mani na leswaku ri huma eka mani • U hlawula vundzeni lebyi faneleke bya mahungu <p>U titloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <ul style="list-style-type: none"> (Hlawula xin'we ku titloveta masiku hinkwawo) • U endla swinsin'wana swo olova leswi nga na mimpfumawulo ley yelanaka na xithothovetselo kumbe swinsin'wana • U tlanga ntlangu wo olova wa ririmi • U nyika no landzelela swilleriso/ swiletelo swa mathelio • U rungula timhaka ta yena n'wini • U thela a rungula switiori leswi a swi tweke kumbe swi hlayeke 	<p>U hlaya xitshuriwa xa mahungu lexi nga na swo voniwa, xik. Tichati, mimepe, matafula, swifaniso, mimepe ya miehleketo/mimepe/swifaniso Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirthisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ku tilulamisela ku hlaya: u ri karhi u bvumba hi nhlokohmaka na swifaniso • U tirthisa maqhingga ya ku hlaya, xik. Ubvumba, u tirthisa mimpfumawulo ya ririmini na vuthala bya mbangu, a hlaya hi ku hatlisa hi xikongomelo xo kuma mongo eka mahungu yo karhi • U hlamula no sungula ku vutisa swivutiso swa ku tika, xik. Hikokwalaho ka yini...? U ehleketa njani...? • U kombisa na ku kanela swo voniwa • U endla nkomiso wa xitshuriwa lexi nga na rimba, xik. u ngohenisa marito lawa ya kayiveldaka eka nkomiso lowu tsariweke <p>U endla nghingirkiko wo kambela ntwisiso hi xitshuriwa, (swanomo kumbe swo tsala)</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlaya switshuriwa swo ta vanhu, xik. Mahungu • U kombisa mhakankulu na vuxokoxoko byo karhi • U kombisa loyi mahungu ya kongomisiweke eka yena na loyi ma humaka eka yena • U hlamusela xivumbeko lexi tirthisiweke 	<p>U tsala ndzimana hi ku tirthisa rimba</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa vundzeni lebyi faneleke • U tirthisa ntivomarito wo hambarahambana ku katsa na masivi na mahlanganisi na swivulwahava • U tirthisa mahlanganisi ku komba ku hlangana (na) na ndzandzelelano, (kutani) • U ndlandlamuxa ku twisia na ku tirthisa mahlanganisi, ndzandzelelano na ku hambanisa • U sungula ku tirthisa marito yo hlanganisa ku komba xivangelo na switandzhaku (leswaku) • U pfuxeta masivinene, xik. Mina, wena, xona <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hlayiweke hi un'weun'we • Ku engetela swiwhangi na swilandzi eka ritio <p>U tsala switshuriwa swa ta vanhu, xik. Mahungu</p> <ul style="list-style-type: none"> • U kombisa ku nghezelana ka swiphemu swo hambara swa swo voniwa karhi • U tsala switulwa leswi hlamuselaka chati • U tirthisa ntivomarito lowu faneleke • U kombisa ku nghezelana ka swiphemu swo hambara swa swo voniwa karhi • U tsala switshuriwa swa ta vanhu, xik. Mahungu • U hlawula vundzeni bya mahungu hi mfanelo • U tirthisa xivumbeko lexinene • U kongomisa mahungu hi mfanelo • U longoloxela mahungu hi ndzandzelelano • U tsala vito ra yena n'wini emakumu 	<p>Mapeletele</p> <ul style="list-style-type: none"> • U peleta marito ya ntolovelu hi mfanelo, a ri karhi a tirthisa dikixinari • U tirthisa mahlanganisi ku komba ku hlangana (na) na ndzandzelelano, (kutani) • U ndlandlamuxa ku twisia na ku tirthisa mahlanganisi, ndzandzelelano na ku hambanisa • U sungula ku tirthisa marito yo hlanganisa ku komba xivangelo na switandzhaku (leswaku) • U pfuxeta masivinene, xik. Mina, wena, xona 	
VHIKI RA 3-4				

GIREDI YA 4 KOTARA YA 4			
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA
		<p>U hlaya xitshuriwa xa swo voniwa, xik. Phositarra kumbe xitviso kumbe phamfulete</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Swtitrhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ku tilulamiseta ku hlaya: u kanelia hi swifaniso • U kanelia leswi xitshuriwa xi vulavulaka hi swona • U kombisa mahungu yo karhi • U hlamusela mahungu • U hlamusela xikongomelo na vahlayi va xitshuriwa • U hlamusela ririmri rin'wana leritirthisiweke <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlaiweke hi nkarhi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tlhela a rungula xitori kumbe mhakankulu hi 3 ku fika eka 5 wa swivulwa • U kombisa ntthaveko/nyanyuko hi xitshuriwa lexi hlaiweke 	<p>U Khavisa na ku humesa/enda xitshuriwa xo voniwa, xik. phositara kumbe xitviso, phamfulete</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirhissa xivumbeko lexinene • U hlawula mahungu hi mfanelo • U tirhissa xivumbeko xo khavisa tanhi muhlovo na tisayizi to hambarahambana kumbe matsalelo yo hambana (fonto) • U tirhissa vuandlalo lebyi faneleke <p>U rhekhoda/sala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirhissa swidiroiwia kumbe swivulwa hi ku tirhisa marito kumbe tinhlamuselo ta marito ku Komba nhlamuselo na sw. na sw.

GIREDI YA 4 KOTARA YA 4

VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U yingisela eka xitori</p> <p>U hlawula</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switthisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U byumba leswi nga ta landzeleswi nga ta humeletla eka nkari lowu takaswimunhuhatwa • U kanelia kungu, mbangu na swimunhuhatwa • U nyika nhlamulo ya yena n'wini hi xitori • U kanelia swiendleko eka xitori • U nyika nhlamulo ya yena n'wini hi xitori • U tlhela a rungula ndzandzelelano wa kahle hi ku tirthisa mahlanganisi • U landzeleswa kahle • U tirthisa ntivomarito wo hambaranahambana • Va cincana, va nyikana nkari wo vulavula <p>U tlanga minttangu yo tika ya ririmii</p> <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <p>(Hlawula xin'we ku titoloveta masku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endla swinsin'wana swo olova leswi nga na nimpfumawulo ley yelakanaka na xithokovetselo kumbe swinsin'wana • U tlanga ntanglu wo olova wa ririmii • U nyika no landzelela swileriso/ swiletelo swa mathelo • U rungula timhaka ta yena n'wini • U tlhela a rungula switoru leswi a swi tweke kumbe swi hayeke 	<p>U hlaya xitori lexi nga na rimba hi n'wangulano</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switthisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ku titulamisela ku hlaya: U ri karhi u bvumba hi nhlokohmehaka na swifaniso • U tirthisa maqhingga ya ku hlaya, xik. U bvumba, u tirthisa vuthala bya mbangu • U kanelia kungu, mbangu na swimunhuhatwa • U kanelia swiendleko eka xitori • U nyika nhlamulo ya yena n'wini hi xitori • U endla nkomiso wa xitori hi ku pfuniwa • U kombisa leswaku i xiphemu xihixaxitori xi rga n'wangulano • U encenyeta xitori kumbe xiphemu xaxitori • U tlhela swidiroiwiva kumbe swivulwa hi ku tirthisa marito kumbe tinhlamuselo ta marito ku komba nhlamuselo na sw. <p>U tlanya dayari kumbe leswi ngenhisiveke eka dayari</p> <p>U titoloveta ku hlaya</p> <p>(Hlawula xin'we ku titoloveta masku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endla swinsin'wana swo olova leswi nga na nimpfumawulo ley yelakanaka na xithokovetselo kumbe swinsin'wana • U tlanga ntanglu wo olova wa ririmii • U nyika no landzelela swileriso/ swiletelo swa mathelo • U rungula timhaka ta yena n'wini • U tlhela a rungula switoru leswi a swi tweke kumbe swi hayeke 	<p>U tsala xitori lexi nga na rimba hi n'wangulano</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlawula vundzeni lebyi faneleke • U tirthisa rimba • U tirthisa marito ya xivulavuri eka n'wangulano • U engetela swivulwa hi ku engetela mahlawuri na maengeteri • U tirthisa ntivomarito lowu engetelekeke ku katsa masivi, mahlanganisi na swivulwahava • U nyika nhlamulo ya yena n'wini hi xitori • U endla nkcomiso wa xitori hi ku pfuniwa • U kombisa leswaku i xiphemu xihixaxitori xi rga n'wangulano • U encenyeta xitori kumbe xiphemu xaxitori <p>U rhekhodaitsala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa dikixinari ku kamba mapeletelo na tinhlamuselo ta marito • U tirthisa dikixinari ku kamba mapeletelo na tinhlamuselo ta marito • U tirthisa minfumfungo ya mintshaho eka marito ya xivulavuri • U tirthisa hefemulo ku hambanisa maviti eka nongonoko • U tirthisa xirhatana ku komba vun'wini <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hayiweke hi un'weun'we 	<p>Mapeletelo na mahikahatele</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa dikixinari ku kamba mapeletelo na nhlamuselo ya marito • U hikahata hi ndela leynene: hefemulo, hikombirhi, hikwana, mimfungho ya mintshaho, mfungho waxivutiso, xihlamalo, hiko • Ku tirtha hi marito na swivulwa • U sungula ku tirthisa mahlanganisi ku komba ku hlawula, (xik. Kumbe ...). • U sungula ku tekela enhlokweni na ku tirthisa marito yo rungula • U ndlandiamuxa matirhisele ya marito ya xivulavuri • U tirthisa minfumfungo ya mintshaho eka marito ya xivulavuri • U tirthisa hefemulo ku hambanisa maviti eka nongonoko • U tirthisa xirhatana ku komba vun'wini <p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa swidiroiwiva kumbe swivulwa hi ku tirthisa marito kumbe tinhlamuselo ta marito ku komba nhlamuselo na sw. <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlayiweke hi nkarkhi wa ku hlaya a ri yexena ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U yelanisa na vutomi bya yena n'wini
VHICKIRA 5-6				

GIREDI YA 4 KOTARA YA 4

VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
U teka xiave eka mbulavurisano hi nhlokomhaka leyi tolreveleke <i>Xitsihuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirthisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</i>	U hlaya xitsihuriwa xa mahungu <i>Xitsihuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirthisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</i>	U tsala ndzimana hi ku tirhisa rimba <ul style="list-style-type: none">• U tirhissa vundzeni lebyi faneleke• U tirhissa ntivomarito wo hambarahambana ku katsa na masivi na mahlanganisi na swivulwahava• Ku titulamisela ku hlaya: u ri karhi u bvumba hi nhlokomhaka na swifaniso• U tirhissa maqhingga ya ku hlaya, xik. Ubvumba, u tirhissa mimpfumawulo ya ririmina vuthala bya mbangu, u hlaya hi ku hatiisa hi xikongomelo xo kuma mongo eka mahungu yo karhi• U hlamula no sungula ku vutisa swivutiso swa ku tika, xik. Hikokvalaho ka yini...? U ehleketa njani...?• U hlamusela na ku kanelia swo voniwa• U endla nkomiso wa xitsihuriwa lowu nga na rimba, xik. u nghenisa marito lawa ya kayivelaka eka nkomiso lowu tsariweke	U tsala ndzimana hi ku tirhisa rimba <ul style="list-style-type: none">• U tirhissa vundzeni lebyi faneleke• U tirhissa ntivomarito wo hambarahambana ku katsa na masivi na mahlanganisi na swivulwahava• Ku titulamisela ku hlaya: u ri karhi u bvumba hi nhlokomhaka na swifaniso• U tirhissa maqhingga ya ku hlaya, xik. Ubvumba, u tirhissa mimpfumawulo ya ririmina vuthala bya mbangu, u hlaya hi ku hatiisa hi xikongomelo xo kuma mongo eka mahungu yo karhi• U tirhissa maqhingga ya ku hlaya, xik. Ubvumba, u tirhissa mimpfumawulo ya ririmina vuthala bya mbangu, u hlaya hi ku hatiisa hi xikongomelo xo kuma mongo eka mahungu yo karhi• U tirhissa maqhingga ya ku hlaya, xik. Ubvumba, u tirhissa mimpfumawulo ya ririmina vuthala bya mbangu, u hlaya hi ku hatiisa hi xikongomelo xo kuma mongo eka mahungu yo karhi• U tirhissa maqhingga ya ku hlaya, xik. Ubvumba, u tirhissa mimpfumawulo ya ririmina vuthala bya mbangu, u hlaya hi ku hatiisa hi xikongomelo xo kuma mongo eka mahungu yo karhi	Mpeletelelo <ul style="list-style-type: none">• U peleta marito ya ntolovelohi mfanelo hi ku tirhisa dikixinari ya yena n'wini• U tirhissa vutivi bya nongonoko wa maletere ya alifabete na maletere yo sungula ku kuma marito eka dikixinari

**VHIKI RA
7-8****U titloveta Ku yingisela na Ku vulavula**
(Hlawa la xin'we ku titloveta masiku hinkwawo)

- U endla swinsin'wana swo olova leswi nga na mimpfumawulo leyi yelanaka na xithokovetselo kumbe swinsin'wana
- U tlanga ntlangu wo olova wa ririmii
- U nyika no landzelela swilleriso/ swiletelelo swa mathelio
- U rungula timhaka ta yena n'wini
- U tlhela a rungula switiori leswi a swi tveke kumbe swi hlayeke

GIREDI YA 4 KOTARA YA 4				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U endla nghingiriko wo kambela ntwisiso hi xitsuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <p>U hlaya xiishuriwa xo voniwa, xik. Phositarra kumbe xitiviso kumbe phamufulete</p> <p>Xitsuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ku tilulamisela ku hlaya: u kanelia swifaniso • U kanelia leswi xitsuriwa xi vulavulaka hi swona • U kombisa mahungu yo karhi • U hlamusela hungu • U kanelia xikongomelo na vahlayi eka xitsuriwa • U kanelia riimi rin'wana leritirhiswaka • U kombisa no kanelia swihlawulekisi swo khavisa tanhi muhlovo na tisayizi to hambarahambana kumbe matsalelo yo karhi (foto) • U kanelia vuandlalo bya leswi a ngatasi tsala • U kanelia mahlawulelo ya swifaniso <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlaiweke hi nkarhi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U humelerisa vutithi bya yena hinthaveko/nyanyuko lebyi hlaiweke eka xitsuriwa 	<p>VHIKI RA 7-8</p>		MAKAMBELELO YO SONGA DYONDZO

GIREDI YA 5

GIREDI YA 5 KOTARA YA 1			
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA
	<p>U yingisela xirunguhwana</p> <p>(U hlawula eka switori swa sweswi/swa ndhavuko/swa yena n'wini/swa mavonavona/swo ka swi nga ri endeleni/swo ka swi nga khonwisi/swa vutoni bya nitiyiso/swa matimu)</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switthisiwa swa Mudyondzisi (FSM) [swiletelo swi ta vuyeleriwa endzaku ka mavhiki mambirhi man'wana na man'wana]</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku titulamisela ku hlaya: ku bvumba eka nhlokomhaka na swifaniso U tirthisa maqhingga yo hlaya xik. ku bvumba, ku tirthisa mimpfumawulo ya ririmni na vuthala bya mbangu U hlamlua swivutiso swo kongoma U kombisa mavoneo ehensha ka xitoriori U bvumba leswi swi nga ta humeleta <p>U thela u rungula xitoriori</p> <ul style="list-style-type: none"> U tlhela a rungula xitoriori hi ndzandzelelano wa kahle U vula swimunhuhatwa swa xitoriori mfanelo. <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <p>(Hlawula xin'we ku titoloveta massiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> U endla xithkohkovetselo xo koma kumbe xinsin'wana U tlanga ntanglu wo olova wa ririmni swilefelio swo olova U rungula mahungu ya yena 	<p>U hlaya xirunguhwana</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switthisiwa swa Mudyondzisi (FSM) [swiletelo swi ta vuyeleriwa endzaku ka mavhiki mambirhi man'wana na man'wana]</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku titulamisela ku hlaya: ku bvumba eka nhlokomhaka na swifaniso U tirthisa maqhingga yo hlaya xik. ku bvumba, ku tirthisa mimpfumawulo ya ririmni na vuthala bya mbangu U hlamlua swivutiso swo kongoma U kombisa mavoneo ehensha ka xitoriori U bvumba leswi swi nga ta humeleta <p>U thela u rungula xitoriori</p> <ul style="list-style-type: none"> U tlhela a rungula xitoriori hi ndzandzelelano wa kahle U vula swimunhuhatwa swa xitoriori mfanelo. <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <p>(Hlawula xin'we ku titoloveta massiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> U endla xithkohkovetselo xo koma kumbe xinsin'wana U tlanga ntanglu wo olova wa ririmni swilefelio swo olova U rungula mahungu ya yena 	<p>U tsala hi swi n'wi humeleta</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlawula eka ntokoto U hlawula vundzeni lebyi faneleke bya nhlokomhaka U tshama emhakeni Rimba Ieri tirthisiwaka hi vadyondzi lava va tikeriwaka U tirthisa ntivoririmi, mapeletelo, na mahikahateo lama faneleke. U tirthisa ntivomarito lowu yelamaka na nhlokomhaka <p>Tsala mavonelo eka xitoriori</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku kanelia nhlokomhaka, kungu, na laha xitoriori xi humeletaka kona(mbangu) U kombisa mavoneo yo olova ya xitoriori U tirthisa dikhixnari <p>U endla nghingiriko wo kambelia ntwisiso hi xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlayela ehenhla a vula marito hi mfanelo na hi nkhluluklo lowu amukelekaka U ngherimisa marito ya 5 na tinhlamuselo (swidirowiwa/xivulwa u tirthisa rito/tinhlamuselo ya rito) Kumbe a ya emahlweni a nghenisa marito lawa a ya tumbuluxekе eka giredi 4 eka dikhixnari U ehleketa hi switshuriwa leswi hlayiweke hi nkarchi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambiliri U rungula nakambe xitoriori kumbe timhankankulu hi swivulwa swi3 ku fika eka 5. U nyika mavonelo ya yena eka xitoriori
VHICKIRA 1-2			<p>SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI</p> <p>Mapeletelo na mahikahateo</p> <ul style="list-style-type: none"> U tirthissa dikhixnari ku kamba mapeletelo na tinhlamuselo ta marito. U ndlandlamuxa eka vutivi bya mimpfumawulo ku peleta marito xik. vumba mindyangu ya marito leyi kongomisiweke eka ndlela leyi yi twariswaka na ku languteka hi yona. U ndlandlamuxa eka vutivi bya marito lama tivwaka loko ya voniwa na marito lama tirthisiwaka minkarhi yo tala U pfuxeta hilko, mfungho wa xivutiso, xihlamalo <p>Ku tirtha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> U twisia na ku tirthisa maviti yo kombisa vunytingi, (xik. Buku-tubuku) U twisia na ku tirthisa maviti yo pfumala vunytingi, (xik. Mati, chukele, tiya) <p>U tumbuluxa dikhixnari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> U ndlandlamuxa eka ku tirthisa mavitavtoxik. na maletere lamakulu U pfuxeta vutivi bya mimpfumawulo ku peleta marito, xik. vumba marito hi ku leteriwa hi mimpfumawulo ya wona. U pfuxeta vundhawu xik. exikolweni. U ndlandlamuxa eka masivinene xik. mina, wena, yena, vona. <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin we kumb xitshunwa lexi hilayiweke hi un'weun'we

GIREDI YA 5 KOTARA YA 1				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U teka xiave eka mbulavurisano hi nhlokohmaka leyi nga toloveeka</p> <ul style="list-style-type: none"> U vutisa no hlamuла swivutiso swo olova hi nhlokohmaka U cincia ku suka eka rinimi rin'wana ku ya eka rin'wana U nyika vadyondzi van'wana nkarchi wo vulavula. U yingisela vadyondzi, a va khutaza ku ringeta ku vulavula ririmi ro engetela ro sungula. U khutaza swiho swin'wana swa ntawwa ku seketela vadyondzikulobye. <p>U rungula mhaka ya ntioso leyi nga humelela</p> <ul style="list-style-type: none"> U thihela a rungula leswi swa ha ku humelelaka U rungula leswi humeleleke hi ndzandzelelano lowu faneleke. <p>U titloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <p>(Hlawula xin'we ku titloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> U endia xithokovetselo xo koma kumbe xinsin'wana U tlanga ntlangu wo olova wa ririmi swiletelo swo olova U rungula mahungu ya yena 	<p>U hlaya xitshuriwa xa mahungu lexi nga na swo voniwa, xik. Tichati/ matafula/tidayagiramu/mimepe/ swifaniso/tigirafu</p> <p>Switshuriwa swo huma eka tibuku ta vadyondzi kumbe buku yo hlaya kumbe Fayili ya Switshuriwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku tilulamisela ku hlaya: ku hlaya no kaneila hi nhlokohmaka no languta swifaniso/tidayagiramu, mimepe U tihissa maqhingga, xik. Ku hlaya hi xihattia ku kuma uxokoxoko hi ku angarhela, ku tihissa vuthala bya mbangu ku kuma nhlamuselo U kombisia timhakankulu U nyika tinhamuselo ta marito lawa ya nga tololekangiki U hlamuла swivutiso mayelano na xitshuriwa <p>U titloveta ku hlaya</p> <p>U rhekhoda/tsala marito na tinhamuselo ta wona eka dikixinari ya yena ri'wini</p> <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hilayiweke hi nkarchi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlayela ehembla hi mavulelo lamanene ya marito, nkhluklo na ku komba matitwelo ya yena U tsala swivulwa ku tihissa marito kumbe tinhamuselo ku komba leswi ya vulaka swona. U nyika mayonelo hi buku Yelianisa xitshuriwa na vutomi bya yena 	<p>U tsala mhaka ya ntioso leyi nga humelela</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlawula mhaka ya vundzeni leyi faneleke U tsala nhlokohmaka U longoloxela leswi humeleleke hi ndlela leyi faneleke. U tihissa ntivomarito lowu faneleke U tihissa ntivoririmi, mapeletelo, na mahikahatelo lawa ya faneleke U ulamisa mapeletelo hi ku tihissa dikixinari na ku thihela va tsala mpfampfarhuto U dirowa/hetisa, lebula swifaniso, xik tictati, matafula, tidayagiramu, mimepe ya miehleketi, mimepe, tipulanit/dayagiramu. U hlawula mahungu ya nkoka U katsa tilebulu leti faneleke <p>U rhekhoda/tsala marito na tinhamuselo ta wona eka dikixinari ya yena ri'wini</p>	<p>Mapeletele</p> <ul style="list-style-type: none"> U peleta marito ya ntoloveloo hi mfanelo hi ku tihissa dikixinari ya yena n'wini Ku tihha hi marito na swivulwa U ndlandlamuxa eka ntwisiso no tihissa nkarchi wa sweswi U ndlandlamuxa eka ku tihissa rhavi ra xikotel xik. ndzi nga famba, ndzi nga dy? U tihissa maendli xik. famba, famble U tihissa riengeteri ra nkarchi (xik. Mundzuku, tolo) Ntivomarito eka mbangu Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hilayiweke hi un'weun we
VHIKI RA 3-4				

GIREDI YA 5 KOTARA YA 1				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U yingisela eka xitori</p> <p>(Hlawula eka switoriswa sweswi swa filixini, xa ndhavuko, leswi nga n'wi humelela, milorho na swa matimu)</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlawula ku huma eka tinhlamuseo ta nomo ku komba vanhu exitorini Va tirthisa nhlamuseo ya nomo ku komba vanhu exitorini U humesa matitwelo na mavonelo ya yena hi xitori U hlamula swivutiso swanomo swa xitori <p>Ku encenyeeta swiyimo swin'wana leswi tivekaka</p> <ul style="list-style-type: none"> U teka xiave eka n'wanguano a katsa na mahungulawa ya faneleke U tirthisa minkarhi ya maendli leyi faneleke <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <p>(Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> U endla xithhokovetselo xo koma kumbe xinsin wana U tlanga ntanglu wo olova wa ririm U nyika na ku landzelela swilero/o/ swiletelo swo olova U rungula mahungu ya yena 	<p>U hlaya xitori.</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku titulamisela ku hlaya: U bvumba/kumbetela ku suka eka nhlokomhaka na swifaniso U tirthisa maqhingga yo hlaya, xik. U bvumba/kumbetela, tirthisa vuthala bya mbangu ku kuma nhlamuseo, a hlaya ku kuma vuxokoxoko. U hlamula swivutiso hi xitori U hlaya switshuriwa swa ta vanhu, xik. Swirhambo U hlamuela mhakankukulu U komba swihlawulekisi swa xitshuriwa U kanela xikongomelo xa xitshuriwa U tirthisa dikixinari ku kuma tinhlamuseo ta marito <p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlayela ehenhla hi mavulavulelo lamanene ya marito, nkuluiko, na matitwelo ya vona. U eheleka hi switshuriwa leswi hilayiweke hi nkarhi wa ku hilaya a ri yexe/na ku hilaya hi vambirhi <p>U rhekhoda/tsala marito na tinhlamuseo ya wona eka dikixinari ta yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> U humelerisa vutitiwi bya yena hi nthaveko/nyanyuko lebyi hilayiweke eka xitshuriwa U tsala swivulwa hi ku tirthisa marito kumbe tinhlamuseo ku kombisa nhlamuseo, na sw. na sw. 	<p>U tsala nhlamuseo yo olova ya vanhu</p> <ul style="list-style-type: none"> U tsala kwalomu ka ndzimana yin'we. U tsala hi vutumbuluxi U tirthisa mahlawuri lama faneleke Va tirthisa nkarhi wa sweswi na nkarhi wa sweswi wo ya emahlweni <p>U tsala hungu ro koma</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlawula vundzeni lebyi faneleke U ulamisa mahungu hi ndlela leynene U tirthisa xivumbeko lexinene, xik. xilosu, siku, na sw. na sw. U vumba swivulwa hi ndlela leyi faneleke <p>U tsala ndzimana</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlamusela xienlleko lexi kunguhatiweke U ulamisa swiendleko hi ndlela leyi faneleke Va tirthisa mahlanganisi U kamba mapeleleto na mahikanatelo <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hilaya swin've we kumbe xitshuriwa lexi hilayiweke hi un'veun we Mavitinkatsano xik. Njiyamavale 	<p>Mapeleleto na mahikahatelo</p> <ul style="list-style-type: none"> U peleta marito ya ntolovelu hi mfanelo hi ku tirthisa dikixinari ya yena n'wini U hikahata hi ndlela leyi faneleke: hefemulo, hikombirhi, hikwana, mimfungho ya mintshaho, mfungho wa xivutiso, xihlamalo, hiko <p>U tirtha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> U twisisa no tirthisa maviti yo pfumala vunyngi, (xik. Mati) U ndlandlamuxa eku tirhiseni vundhawu (ehenhla ka, ehansi) U tirthisa mahlanganisi/marito yo khulukisa hungu ku komba ku engetela (na), na ndzandzelelano (kutani, endzhaku) <p>U tirthisa xivumbeko xa xivutiso (xik. i mani, i yini, rini, nici, nhani)</p> <ul style="list-style-type: none"> U twisisa no tirthisa maritorungulwa. Maletere lamakulu eka mavitavito, eka swiyimo na nkonomiso wa mavito ya vanhu
VHIKI RA 5-6				

GIREDI YA 5 KOTARA YA 1				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
<p>U yingisela na ku landzelela swileriso, xik. Ku endla swo karhi. Xitsihuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switihisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U angua hi ndlala leyi faneleke eka swileriso • U landzelela ndzandzelelano hi ndlala leyinene. <p>U hlamusela maendlelo yo karhi yo olova</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa mahlanganisi, xik. Loko, kutani, sw. na sw. • U kota ku hambanisa swiphemu eka leswi heleleke <p>U tlanga ntlangu wa ririm</p> <ul style="list-style-type: none"> • U nyika swileriso • Va cincana • U tirthisan nkarhi wa sweswi <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <ul style="list-style-type: none"> • U titihova xo koma kumbe xinsin wana • U rungula mahungu ya yena <p>VHICKI RA 7-8</p>	<p>U hlaya xitsihuriwa xa maendelo</p> <ul style="list-style-type: none"> Xitsihuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe buku yo hlaya kumbe Fayili ya Switihisiwa swa Mudyondzisi (FSM) • Ku titulamisel a ku hlaya: U byumba/ kumbetela ku suka eka nhlokohaka na swifaniso • U tirthisa maqhingga yo hlaya, xik. ku kumbetela, vuthala bya mbangu • U kanela hi vuxokoxoko byo karhi bya xitsihuriwa • U kanela ndzandzelelano wa swileriso • U hlamusela leswi swi nga ta endliwa • U landzelela swileriso (loko swi koteka) <p>U endla nghingiriko wo kambela ntwisiso hi xitsihuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U titoloveta ku hlaya • U tirthisa nkharhi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi • U nyika nhluto wo koma hi nomo • U katsa timhaka ta nkoka, xik. Vito ra buku na nhlokohaka • U nyika mavonelo ya yena ya xitsihuriwa 	<p>U tsala swileriso</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa vuxokoxoko byo karhi lebyi lulameke • U tirthisa ndzandzelelano lowu lulameke hi ku tirthisa mahlanganisi, xik. Loko, kutani, sw. na sw. • U tirthisa nkarhi wa sweswi • U rungula ku tirthisa mabumabumeri • U ndlandlamuxa ku tirthisa mahlawuri <p>U tsala xihungwana xa maendelo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala nhlamuselo ya leswi faneleke ku endliwa kumbe mhaka ya ntviso leyi humeleleke, h.i. xihungwana xa maendelo ya swo karhi • U tsala xihungwana hi ndzandzelelano lowu amukelekaka • U tirthisa mahlanganisi • U nyika mavonelo hi maendelo lawa ya tirthisiweke <p>U rhekhoda/tsala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala swivulwa hi ku tirthisa marito kumbe tinhlamuselo ku kombisa nhlamuselo, na sw. na sw. 	<p>Mapeletelo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa dikixinari ku kamba mapeletelo na tinhlamuselo Ku tirtha hi marito na swivulwa • U sungula ku tirthisa masivinene (mina, hina, sw. na sw.) • U sungula ku tirthisa mabumabumeri • U ndlandlamuxa ku tirthisa mahlawuri <p>Ntivomarito eka mpangu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitsihuriwa lexi hlaiyweke hi un'weun we 	

GIREDI YA 5 KOTARA YA 1				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
<p>U yingisela xithhokovetselo/risimu</p> <p>Xitsihuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switihisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U vulavula hi xithhokovetselo (leswi xithhokovetselo xi vulaka swona) • U yelanisa na mintokoto ya yena • U kombisa ncino na ku yelana ka mimpfumawulo • U angula (leswi va swi lavaka/va nga swi laveki eka xithhokovetselo) <p>U hlaya xithhokovetselo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U vula marito hi ndlela leyi amukelekeke • U komba ntvisiso • U kombisa ncino <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <p>(Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tlanga ntlangu wo olova wa ririmi • U nyika na ku landzelela swiliseriso/ swiletelo swo olova • U rungula mahungu ya yena 	<p>U hlaya xithhokovetselo/ swithhokovetselo</p> <p>Xitsihuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi, buku yo hlaya kumbe Fayili ya Switihisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U kanela hi nhlokomhaka na mongo wa xithhokovetselo • U kanela hi marito lama yelana ka hi mimpfumawulo • U kanela hi marito lawa ya sungulaka hi mfpumawulo wo fana • U kanela hi marito lawa ya sungulaka hi mpfumawulo wo fana • U kanela hi marito lawa ya encenyetaka mimpfumawulo ya wona • U kanela hi swifananiso, xik "U yimbelela ku fana na xinyenyan'a", "I ngwenya" • U hlamula swivutiso hi xithhokovetselo, (swanomo kumbe ku tsala) <p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tlanga ntlangu wo olova wa ririmi • U nyika na ku landzelela swiliseriso/ swiletelo swo olova • U rungula mahungu ya yena 	<p>U tsala xi (swi)thhokovetselo leswi nga na rimba kumbe swivulwa leswi nga na mimpfumawulo leyi yelanaka:</p> <ul style="list-style-type: none"> • U vuyelela xivumbeko xin'we ku vumba ncino wa vuthhokovetseri na patironi • U tirthissa marito lawa ya encenyetaka mimpfumawulo ya wona • U tirthissa marito lama ya sungulaka hi mpfumawulo wo fana. • U tsala hi xi (swi) thhokovetselo • U hlamusela mongo wa xithhokovetselo • U humesa matitwelo hi xithhokovetselo <p>U rhekhoda/tsala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini.</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala swivulwa hi ku tirthissa marito kumbe tinhlamuselo ku kombisa nhlamuselo, na sw. na sw. <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlaiyiweke hi nkarhi wa ku hayaa a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U pimanisa tibuku/switoru switshuriwa leswi va swi hlayeke 	<p>Mapeletelo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U peleta marito ya ntolovelu hi mfanelo hi ku tirthissa dikixinari ya yena n'wini <p>Ku tirtha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthissa rimbewu (xinuna na xisati) ja maviti yo Karhi, (xik. num/a/nsati) • U tirthissa tinxaka to hambanahambana ta mahlawuri • Nkarhi wa riendl wa sweswi wo yisa emahlwani (U le ku hlayeni) <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitsihuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun'we 	

GIREDI YA 5 KOTARA YA 2				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
U yingisela eka xitori (Hlawula eka xitori xa sweswi xo ka xi nga ri xa ritiyiso/ndhavuko/ndzungulo wa leswi ku humeleteke/swa mafeny/a/milohlo/swa matimu) Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)	U hlaya xitori Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)	U tsala xitor xo olova hi rimba Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)	U tsala xitor xo olova hi rimba Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)	Mapeletelo • U tirhisa dikixinari ku kamba mapeletelo na tinhlamuselo ta marito • U tirhisa vutivi bya nongonoko wa maleteye ya alfabete na maleteye yo sungula ya rito ku kuma marito eka dikixinari. Ku tirha ni marito na swivulwa • U tirhisa maviti lawa ya nga vunyingi xik. mati, misava • U ndlandlamuxa eka ku tirhisa mahlawuri • U tirhisa mahlawuri yo hambanahambana • U tsala mahetelolo lamanene U tsala nhluto wa buku yo olova/ xitor hi rimba • U kanela ntivomarito lamantshwa • U komba ndzandzelelano wa leswi nga humeleta, mbangu na swimuhuhuhatwa • U endla swivutiso hi xitor • U katsa nhlokombhaka, swimuhuhuhatwankulu na kungu/ nhlokombhaka U endla nghingiriko wo kambela ntwisiso hi xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala) • U tirhisa dikixinari • U humesa matitwelo na mavonelo, xik. Hikokwalaho ka yini swi nga...? • U nyika mavonelo ya yena ya xitshuriwa U tekxa xiave eka mbulavurisano hi nhlokombhaka leyi nga tololeveka, a cinca ku suka eka ririm rin'wana ku ya eka rin'wana loko swi fanerile • U vutisa no hlamlula swivutiso • U xixima vadyondzikulobye hi ku va yingisela • U kondletetela vadyondzi van'wana ku vulavula

GIREDI YA 5 KOTARA YA 2				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
VHICKI RA 1-2	<p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endla xithhokovetselo xo koma kumbe xinsin'wana • U tlanga ntanglu wo olova wa ririmi • U nyika na ku landzelela swileriso/ swilefelo swo olova • U rungula mahungu ya yena • U rungula ntokoto wa yena lowu yelanaka na leswi a swi yingiseleke 	<p>U tsala nhamuselo yo koma ya (mi)inchumu/swimilana/swiharhi/tindhawu u tirhisa rimba</p> <ul style="list-style-type: none"> • U peleta marito lawa yo tololeteka hi ku tirthisa dikixinari • U tirthisa vutivi bya nongonoko wa maletere ya alifabete na maletere yo sungula ya rito ku kuma marito eka dikixinari. <p>U tirha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ndlandiamuxa eka ku tirthisa mavitavito, xik. maletere lamakulu • U ndlandiamuxa eka ku twisia na ku tirthisa nkarhi lowu takwa riendli • Nkarhi wa sweswi ku komba swilo leswi humelelaka nkarhi na nkarhi • “Ndzi hlamba meno ya mina masiku hinkwawo” 	<p>Mapeletelo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tlanga ntanglu wo olova wa ririmi • U rungula mahungu ya yena • U rungula ntokoto wa yena lowu yelanaka na leswi a swi yingiseleke 	
VHICKI RA 3-4	<p>U yingisela xitshuriwa xa mahungu, xik. Nhamuselo ya swa nomo ya (mi) inchumu wo karhi/swimilana/swiharhi/tindhawu.</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switshiriwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U komba (mi)inchumu wo karhi • U hlamusela leswi yi/wu tirthisawaka swona • U dirowa no xi lebula <p>U ntlawahata swilo ku ya hi swihlawulekisi swo fana na leswi swi tirthaka swona kumbe vuswikoti</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ava swilo hi mintlawa • U hlamusela leswaku hikokwalaho ka yini swilo swi famba swin'we • U hetisa tafula lerin ga na tinhlokohmaka leti faneleke 	<p>U hlaya xitshuriwa xa mahungu lexi nga na swo voniwa, xik. Tichati/ matafatua/taidayagiramu/mimepe ya miehleketo/mimepe/swifaniso/tigrafu</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switshiriwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U titulamisela ku hlaya: u bvumba no kumbetele eka nhlokohmaka na swifaniso/swo voniwa • U tirthisa maqhingga yo hlaya, xik. ku hlaya hi ku hatlsa ku kuma vuxokoxoko hi ku angarhelia • U hlaya hi ku hatlsa hi xikongomelo xo kuma mahungu/vuxokoxoko byo karhi, xik. matafula yo komba nkarhi kumbe tixedulu • U hlamula swivutiso hi xitsuriwa na swo voniwa 	<p>Mapeletelo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa vutivi bya nongonoko wa maletere ya alifabete na maletere yo sungula ya rito ku kuma marito eka dikixinari. • U tirthisa ntivomarito lamanene • U hikahata hi ndleta leyinene 	

GIREDI YA 5 KOTARA YA 2				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> U endla xithhokovetselo xo koma kumbe xinsin'wana U tlanga ntanggu wo olova wa ririmi yexé U nyika na ku landzelela swileriso/ swilefelo swo olova U rungula mahungu ya yena U rungula hi ntokoto wa yena wo yelana na leswi a nga swi yngisela <p>VHIKI RA 3-4</p>	<p>U endla nghingiriko wo kambele ntwisiso hi xitsuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <p>Ku titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlayela ehenhla hi mavulelo yo amukelekaka ya marito, nkhluko, na matitwelo <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlaiyiweke hi nkarhi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> U tlhela a rungula xitori lexi hlaiyiweke 	<p>U endla nkomiso wa mepe wa miehleketu wa xitsuriwa xa hungu ro koma.</p> <ul style="list-style-type: none"> U komba timhakankulu leti nga riki ehansi ka tinhairhu U tirhissa marito lawa ya nga khoma hungu U dirowa/hetisa no lebulu swoveniwa, xik. tichati/matafula/tidayagiramu/mimepe ya miehleketo/mimepe/swifaniso U tirhissa mahungu yo huma eka xitsuriwa xo tsariwa kumbe xo voniwa U katsa vuxokoxoko byo karhi U tirhissa ntivomarito lamanerie <p>U rhekhoda/tsala marito na tinhlamuselo ta wona eka dkixinari ya yena n'wini</p>	<p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> Mario lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitsuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun'we Mariofularha (marito lama nga na tinhlamuselo leti kanetanaka, xik. Famba/yuya) Ku engetela swirhangi na swilandzi eka rito

GIREDI YA 5 KOTARA YA 2				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
VHIKI RA 5-6	<p>U yingisela switori</p> <p>(Hiawula eka xitori xa sweswi xo ka xi nga ri xa ntiviso/ndhavuko/ndzungulo wa leswi ku humeleteke/swa mafeny/a/miloh/o/swa matimu)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlamula swivutiso swo kongoma • U angula eka leswi a swi yingiseleke • U hlamula swivutiso swo tikananya, xik. Hikykalaho kayini va nga....? A wu ta endla yini....? sw na sw • U humesa matitwelo, xik. Hikokwalaho ka yini u nga... • U lemuka mahungu lawa ya faneleke ya xitorri hi ku tirhisa marito lawa ya nga khoma mongo • U lebula/hetisa xitshuriwa xo voniwa, xik. dayagiramu kumbe tafula ro vulavula hi xitorri <p>U thela a rungula xitorri</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirhisa nkarhi lowu nga hundza • U tirhisa ndzandzelelano lowu faneleke • U tirhisa mahlanganisi <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <p>(Hiawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endla xithhokovetselo xo koma kumbe xinsin'wana • U tlanga ntlangu wo olova wa ritimi • U rungula hi ntokoto wa yena wo yelana na leswi a nga swi yingisela 	<p>U hlaya switori.</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ku titulamisela ku hlaya: U bvumba ku suka eka nhlokohaka na swifaniso • U hlaya ku kuma vuxokoxoko na ku tirhisa vuthala bya mbangu ku kuma nhiamuselo • U komba no nyika vonelo eka kungu • U nyika swivangelo xa leswi a swi endlaka • U twisia ntivomarito • U hlamula swivutiso swo huma eka xitorri • U thela u rungula xitorri hi ndzandzelelano lowu faneleke (swa nomo kumbe swo tsala) • U endla nghingiriko wo kambele ntvisiso hi xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala) <p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlayersa ehenhla hi mavulelo yo amukelekaka ya marito, nkhluklo, na matitwelo <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlaiyiweke hi nkarhi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U nyika matitwelo ya yena eka xitshuriwa lexhi hlaiyiweke • U yelanisa leswi a swi hlayeke na vutomi bya yena 	<p>U tsala xitorri hi ku tirhisa rimba</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala tindzimana leti nga riki ehansi ka timbirhi • U hlanganisa tindzimana hi ku tirhisa mahlanganisi • U tirhisa ntivomarito mantshwa na mahikanatelo lama ya dyondziweke • U tirhisa tithekiniki ta ku tsala ka vutumbuluxi, xik. U tirhisa mpimanyiso • U tirhisa ntivoririmi wo lulama, mapelelelo, mahikahatele na ntsalanganyo exikarhi ka tindzimana • U tirhisa dikixinari ku kamba mapelelelo na tinhlamuselo ta marito <p>Ku rhekhoda/tsala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala swivulwa hi ku tirhisa marito kumbe tinhlamuselo ku kombisa nhlamuselo, na sw. na sw. <p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlayersa ehenhla hi mavulelo yo amukelekaka ya marito, nkhluklo, na matitwelo 	<p>Mapeletelo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirhisa dikixinari ku kamba mapelelelo na tinhlamuselo ta marito • U tsemelela marito ya va hi swiphemu leswintsongonyana, xik. Mu-fa:na:tsu-tsutsu-mra <p>U tirha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirhisa tinxaka to hambarata mahlawuri • U twisia no tirhissa maendli ku hlamusela swiendlo • U tsala swivulwa swa nkarhi lowu takia • U sungula ku tirhisa mahlanganisi ya "loko" na "kutani" <p>Ntivoririmi eka mbangun</p> <ul style="list-style-type: none"> • Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexhi hlaiyiweke hi un'weun'we • Vamavizweni (Marito lama nga na tinhlamuselo to fana, xik. Mufana/jaha)

GIREDI YA 5 KOTARA YA 2				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U yingisela no angula eka swileriso swa nomo</p> <ul style="list-style-type: none"> Xitsuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhiswa swa Mudyondzisi (FSM) U landzelela swileriso U komba ku twissa marito ya ndzeriso U kombisa leswi nga ta humelela (loko swiletele nga landzeleriwi) <p>U encenyeta swiyimo leswi nga toloveleka,</p> <p>xik. Ku nyika swileriso</p> <ul style="list-style-type: none"> U nyika swileriso leswi nga riki ehansi ka 4 hi ndzandzelelano lowu faneleke <p>VHINKI RA 7-8</p>	<p>U hlaya xitsuriwa xa maendelo, xik. Rhisipi kumbe swileriso swo endla xo karhi Xitsuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhiswa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku titulamisela ku hiaya: U bvumba ku suka eka nhlokohaka na swifaniso U tirthisa maqhingga yo hlaya hi ku hatlisa ku kuma vuxokoxoko byo karhi U kanela vuxokoxoko byo karhi bya xitsuriwa U kanela ndzandzelelano wa swileriso U tirthisa ririmfunkwo leswi ngalihanshi U nyika swileriso leswi nga riki ehansi ka 4 hi ndzandzelelano lowu faneleke <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <p>(Hiawula xin'we ku titoloveta masiku hinkkawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> U endla xithhokovetselo xo koma kumbe xinsin'wana U tlanga ntlangu wo olova wa rirmi U nyika na ku landzelela swileriso/ swiletele swo olova 	<p>Ku tsala rhisipi kumbe swileriso swo endla swo karhi u tirthisa rimba</p> <p>Xitsuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhiswa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> U tirthisa rimba hi ndlela yo lulama U katsa nongonoko wa swichelachelana U katsa maendelo hi ndzandzelelano lowu faneleke U tirthisa ntivomarito lowu faneleke U tirthisa nkarihi wa sweswi wa riendli U peleta marito lama toloveleke hi ndlela leynene U tirthisa dikixinari ku kamba mapeletelo U hlamu swivutiso swa xitsuriwa U landzelela swileriso hi mfanelo <p>U endla nghingiriko wo kambela ntwiso hi xitsuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <p>U titoloveta ku hlaya</p> <p>(Hiawula xin'we ku titoloveta masiku hinkkawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> U pimanisa tibuku kumbe switsuriwa leswi va swi hlayeke U rungula hi ntokoto wa yena wo yelana na leswi a nga swi yngisela 	<p>Mapeletelo</p> <ul style="list-style-type: none"> U peleta marito lawa ya nga toloveleka hi ku tirthisa dikixinari ya yena n'wini U tirthisa maengeteri ya ndhawu (endwini, eDurban) U sungula ku tirthisa maengeteri ya mukhuva, xik. Ngopfu, swinene U tirthisa nkarihi lowu taka, (ndzi ta n'wi vona mundzuku) U sungula ku tirthisa mahlanganisi, xik ro komba ku hambana (kambe), xivangelo (hikuva) na xikongomelo (leswaku) U tirthisa mimfungho ya xivutiso U tirthisa xihlamalo <p>Ntivoririmini eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> Mario lawa ya humaka eka switsuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitsuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun'we <p>U tsala ndzungulo wo koma wa maendelo lawa ya landzeleriweke, h.l. timhaka ta ntijiso</p> <ul style="list-style-type: none"> U tsala ntirho lowu baseke u tirthisa xivumbeko xo amukeleka ku fana na tinhikomhaka Mario lawa ya humaka eka switsuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitsuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun'we <p>U ehleketa hi switsuriwa leswi hlaiyiweke hi nkarihi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> U tirthisa mafungu hinkkawo lawa ya faneleke U tsala mahungu hi ndzandzelelano lowu faneleke U nyika mavonelo hi maendelo lawa ya landzeleriweke <p>U rhekhoda/sala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> U tsala swivulwa hi ku tirthisa marito kumbe tinhlamuselo ku kombisa nhlamuselo, na sw. na sw.
				MAKAMBELELO YO SONGA DYONDZO
68	XITATIMENDE XA PHOLISI YA KHARIKHULAMU NA MAKAMBELELO (XIPHOKHAMA)			

GIREDI YA 5 KOTARA YA 3				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U yingisela nhlamuselo ya nomo ya tindhawu/vanhu</p> <ul style="list-style-type: none"> Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switshiswi swa Mudyondzsi (FSM) U tekela enhlokweni mahungu lawa ya faneleke yo huma eka xitori, xik. eka chatit/tafula U kombisa ku fana na ku hambana U yingisela na ku rungula leswi swi nga tsrama swi ku humelela U tsundzuka leswi a swi tokoteke hi ndzandzelano lowu faneleke U hlamula swivutiso hi leswi swi nga humelela eku sunguleni, ravumbirhi, sw. na sw <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawa xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> U endia xiththokovetselo xo koma kumbe xinsin wana U tlanga ntlangu wo olova wa ritimi U nyika na ku landzelela swileriso/ swiletelo swo olova U rungula mahungu ya yena 	<p>U hlaya xitori</p> <p>(Hlawaula eka xitori xa sweswi xo ka xinga ri xa ntlyiso/ndhavuko/ndzungulo wa leswi ku humeleleke/swa mafenyen/milorho/swa matimu)</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya switshiswi swa mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku tilulamiselka ku hlaya: U bvumba ku suka eka nhlomohaka na swifaniso U twisia swihlawulekisi swa xitshuriwa U tinhilamuselo ta wona eka dikkixinari ya yena r'nwina U tsala swivulwa hi ku tirthisa marito kumbe tinhilamuselo ku kombisa nhlamuselo, na sw. na sw. <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawa xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> U endia xiththokovetselo xo koma kumbe xinsin wana U tlanga ntlangu wo olova wa ritimi U nyika na ku landzelela swileriso/ swiletelo swo olova U rungula mahungu ya yena 	<p>U tsala xitori nakambe hi marito ya yena, a tirthisa rimba</p> <ul style="list-style-type: none"> U tirthisa dikixinari ya yena n'wini ku peleta marito lawa ya nga tolreveleka hi ndlela leynene <p>U tirha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> U twisia no tirthisa mavitavito, xik buku, tibuku U ndlandlamuxa eka ku tirthisa masivinene, (xik. Mina, yena) U ndlandlamuxa ku twisia no tirthisa mahlawuri U ndlandlamuxa eka ku tirthisa xitwananisi xa nhlomohaka U tirthisa xihlamalo <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin/we kumbe xitshuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun/we 	<p>Mapeletelo</p> <ul style="list-style-type: none"> U tirthisa dikixinari ya yena n'wini ku peleta marito lawa ya nga tolreveleka hi ndlela leynene <p>U tirha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> U twisia no tirthisa mavitavito, xik buku, tibuku U ndlandlamuxa eka ku tirthisa masivinene, (xik. Mina, yena) U ndlandlamuxa ku twisia no tirthisa mahlawuri U ndlandlamuxa eka ku tirthisa xitwananisi xa nhlomohaka U tirthisa xihlamalo <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin/we kumbe xitshuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun/we
VHIKI RA 1-2			<p>U hlaya ndzimana yo koma</p> <ul style="list-style-type: none"> U komba no kanela swimunuhuhawa <p>U endla nghingiriko wo kambela ntwisiso hi xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlayersa ehembla hi mavulelo yo amukelekaka ya marito, nkhluluko, na matitwelo U hlayersa ehembla hi mavulelo yo amukelekaka ya marito, nkhluluko, na matitwelo U kanela mhakankulu na vuxokoxoko byo karhi U tsala nkromiso no seketela xik. a hlawula nkromiso wa kahle <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlaiyiweke hi nkarchi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> U endla nhluto wo koma wa buku u tirthisa rimba leri faneleke 	

GIREDI YA 5 KOTARA YA 3				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
VHIKI RA 3-4	<p>U vulavula hi nhlokomhaka leyi nga tololeleka leyi a yi lulamiseke</p> <ul style="list-style-type: none"> U kunguhata no lulamisa tipoyinti ta nkoka U vula swivulwa leswi nga riki ehansi ka 5 hi nhlokomhaka. U hlamula swivutiso <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <p>(Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkawao)</p> <ul style="list-style-type: none"> U endla xithhokovetselo xo koma kumbe xinsin'wana U tlanga ntlangu wo olova wa ririmti swiletelo swo olova U nyika na ku landzelela swileriso/ <p>U rungula mahungu ya yena</p>	<p>U hlaya switshuriwa swa mahungu leswi nga na swifaniso, xik. Tichati/ matafula/idayagiramu/mimepe ya miehleketo mimepe/swifaniso/tigrafu Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku tilulamisela ku hlaya: u hlaya hi ku hatlisa ku kuma vuxokoxoko byo karhi bya nkoka U kanela mhaka ya nkoka lama nyikiweke na vuxokoxoko byo karhi U hlawula vuxokoxoko lebyi faneleke/ ku hlamula swivutiso <p>U endla nghingiriko wo kambela ntwisiso hi xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlayedla ehenhla hi mavulelo yo amukelekaka ya marito, nkuluiko, na matitwelo U rungula mahungu ya yena <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlayiweke hi nkarkhi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> U rungula xitshuriwa hi swivulwa leswi nga tlunki 5 	<p>U dirowa/hetisa na ku lebula switshuriwa swo olova swo voniwa, xik. Tichati/matafula tidayagiramu/ mimepe/swifaniso</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> U titisira mahungu ku suka eka xitshuriwa xo voniwa kumbe xo tsariwa U lulamisa mahungu hi ndlela yo basa U hunddzisa hungu hi ndlela leynene U tirthissa mimfungho leyi faneleke/ tidayagiramu <p>U endla nkomiso wa mepe wa miehleketo wa xitshuriwa xo koma</p> <ul style="list-style-type: none"> U komba tipoyinti ta nkoka leti ngariki ehansi ka tinharrhu U tirthissa xivumbeko lexinene <p>U rhekhoda/sala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> U tsala swivulwa hi ku tirthisa marito kumbe tinhlamuselo ku kombisa nhlamuselo, na sw. na sw. 	<p>Mapeletelo</p> <ul style="list-style-type: none"> U tirthisa dikixinari ku kamba mapeletelo na tinhlamuselo ta marito <p>U tirha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> U twisia no tirthisa mavitaswanakanayiwa U sungula ku tirthisa risivintalo ra hinkwa-, -xe, na sw- U tirthisa tinxaka to hambana ta mahlawuri <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hlayiweke hi un'weun we

GIREDI YA 5 KOTARA YA 3				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U yingisela switori (Hlawula eka xitori xa sweswi xo ka xi nga ri xa ntiviso/ndhavuko/ndzungulo wa leswi ku humeteleke/swa mafenyena/milorho/swa matimu)</p> <p>Xitsihuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Swtirhisiwa swa Mudyondzsi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U twisia leswi kungu na swimunhuhatwa swi nga yimelaka mavoneko yo karhi ya misava. • U hlamula swivutiso mayelano na xitori • U komba vunene/na hungunkulu ra xitori • U nyika angulo wa yena • U humesa no hlamusela vonelo ra yena <p>U thela a rungula xitori</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlamusela leswi nga humetela hi ndzandzeleano lowu faneleke • U kongonisa eka swimunhuhatwankulu • Ndzungulo wa leswi xitori xi vulavulaika hi swona lowu twalaka ya xitori • U ringanyeta mahetefelo man'wana • U tirthisa minkarhi ya maendli leyidyondzisiweke eka tigiredi leii hundzeke <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkawao)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endia xithhokovetselo xo komakumbe xinsin'wana • U tlanga ntangu wo olova wa ririmiyexe/na ku hlaya hi vambirhi • U nyika na ku landzelela swilero/swileteло swo olova • U rungula mahungu ya yena 	<p>U hlaya xitori lexi nga na n'wangulano Xitsihuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Swtirhisiwa swa Mudyondzsi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U twisia leswi kungu na swimunhuhatwa swi nga yimelaka mavoneko yo karhi ya misava. • U hlamula swivutiso mayelano na xitori • U komba vunene/na hungunkulu ra xitori • U nyika angulo wa yena • U humesa no hlamusela vonelo ra yena <p>U thela a rungula xitori</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlamusela leswi nga humetela hi ndzandzeleano lowu faneleke • U kongonisa eka swimunhuhatwankulu • Ndzungulo wa leswi xitori xi vulavulaika hi swona lowu twalaka ya xitori • U ringanyeta mahetefelo man'wana • U tirthisa minkarhi ya maendli leyidyondzisiweke eka tigiredi leii hundzeke <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkawao)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endia xithhokovetselo xo komakumbe xinsin'wana • U tlanga ntangu wo olova wa ririmiyexe/na ku hlaya hi vambirhi • U nyika na ku landzelela swilero/swileteло swo olova • U rungula mahungu ya yena 	<p>U tsala xitori xo olova ku katsa na n'wangulano</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala xitorixo tsakisa (Xitorix na masungulo, exikarti na mahetefelo) • U tirhissa nkarchi wa riendl lowu faneleke • U hlanganisa swivulwa hi "na" na "kambe" • U tirhissa mahikahatelo yo hambaranhambana, ku katsa na mintshaho ya mimfungho • U sungula ku tirhisa ku tsala hi ku landzelela magoza <p>U endla nghingiriko wo kambela ntvisiso hi xitsihuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlaya xi/swithhokovetselo • Ku tilulamisela ku hlaya: U bvumba eka nhlokohmaka na swifaniso • U tirhisa maqhingga yo hlaya, xik. Ku bvumba, a languta eka swifaniso hi vukhetia, a tirhisa vuthala bya mbangu • U kanela hi nhlokohmaka na mhakankulu • U kanela hi ncino na swifanansi • U humesa matiwelo ya yena lawa ya tlonthiweke hi xithhokovetselo <p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlayedla ehenhla hi mavulelo yo amukeleka ya marito, nkuluko, na matiwelo • U ehleketa hi switshuriwa leswi hlaiyiweke hi nkarchi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi • U yelansisa switshuriwa na vutomi bya yena • U nyika mavonelo ya yena eka xitsihuriwa 	<p>Mapeletelo na mahikahatelo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirhisa dikixinari ku peleta marito lawa ya nga tololeveka hi ndela leynene • U hikahata hi ndela ley faneleke: hefemulo, hikombirhi, hikwana, mimfungho ya mintshaho, mtungho wa xivutiso, xihiamalo, hiko <p>U tirha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U vumba xivulwa xo oloya a humesa nhlokohmaka, riendl, na xiendliwa, "Nyiko u hlaya bulku" • Nyiko/hlaya/buku <p>U tirhisa matsalelo ya ku landzelela magoza</p> <ul style="list-style-type: none"> • U sungula ku tirhisa mahlanganisu ku komba xiyimo (loko, kutani) • U ndlandlamuxa ku tirhisa marito ya muvulavuri. • U sungula ku lemuka na ku tirhisa maritonungulwa <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitsihuriwa lexu hlaiyiweke hi un'weun'we
VHICKI RA 5-6				

GIREDI YA 5 KOTARA YA 3

VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
U teka xiave eka mbulavurisano hi nhlokomhaka leyi nga toloveeka	<p>• U vutisa no hlamusela swivutiso</p> <p>• U xixima vadyondzi van'wana hi ku va yingisela</p> <p>• U kondlelela swirho swa ntawwa ku seketeala vadyondzikulobye</p> <p>• U tirthisa minongoti na ntivomarito lowu yelenaka na tidyondzo tin'wana</p> <p>• Ku cincea riimi rin'wana ku ya eka rin'wana loko swi fanerile</p> <p>U tlanga mintlangu ya riimi</p> <p>• U landzelela swiletiso hi ndleta leyi faneleke</p> <p>• U tirthisa ntivomarito wo hambanahambana</p> <p>• Va cincana, va nyika van'wana nkarchi wo vulavula</p>	<p>U hlaya xitshuriwa xa maendelo, xik. Swileriso swa xikambisiso/xiperimente xa sayense kumbe phurojeke</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Swtirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ku tilulamisela ku hlaya: u bvumba ku suka eka nhlokomhaka na swifaniso/swo voniwa • U tirthisa maqhinga yo hlaya, xik. Ku hlaya hi ku hatlisa ku kuma vuxokoxoko hi ku angarhela • U kuma vuxokoxoko byo karhi • U hlamusela swo voniwa • U hlamusela ndzandzelelano na xivumbeko • U landzelela swileriso <p>U titoloveta ku hlaya</p> <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <p>(Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endla xithhokovetselo xo koma kumbe xinsin'wana • U tlanga ntangu wo olova wa rirmi • U nyika na ku landzelela swileriso/ swiletelo swo olova • U rungula mahungu ya yena 	<p>U tsala xitshuriwa xa mahungu, xik. Xitshuriwa lexi tirthisiwaka eka tidyondzo tin'wana</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala tindzimana timbirhi kumbe tinhairhu • U lulamisa mahungu hi ndleta leyi faneleke • U tirthisa ririm i ra mafundza • U katsa vuxokoxoko byo karhi • U tirthisa marito ya riendli ra xitwisiwo hi ndleta leyi faneleke • U tirthisa dikixinari ku kamba mapeletelo na tinhlamuselo ta marito magoza • U twisia no tirthissa mbulavulo wa ndzungulo • U tirthisa mintshaho ku komba marito ya muvulavuri • U twisia no tirthisa nandzulo <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun'we <p>U engetela swirhangi na swilandzi eka rito</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala swivulwa hi ku tirthisa marito kumbe tinhlamuselo ku kombisa nhlamuselo, na sw. na sw. • U tirthisa maqhinga yo hlaya, xik. Ku hlaya hi ku hatlisa ku kuma vuxokoxoko hi ku angarhela • U kanelia timhakankulu na vuxokoxoko byo karhi • U hlamusela no kanelia hi swo voniwa 	<p>Mapeletelo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa dikixinari ya yena n'wini ku peleta marito lawa ya toloveriweke hi ndleta leynene • U tirthisa marito ya mpfumawulo wa dl- <p>U tirtha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ndlandlamuxa ku twisia no tirthisa mahlanganisi ku komba engetela, ndzandzelelano no hambanisa. • U sungula ku tirthisa mahlanganisi ku komba xivangelo na switandzhaku (leswaku) • U twisia no tirthissa mbulavulo wa ndzungulo <p>U tirthisa matsalelo ya ku landzelela magoza</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endla mbubutsa byongo hi ku tirthisa, xik. mimep ya miehleketo • U twisia no tirthisa nandzulo <p>U rhekhoda/tsala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala mpfapfarhuto wo sungula • U kamba mapeletelo • U tsala mpfapfarhuto wo hettelela
VHIKI RA 7-8				

GIREDI YA 5 KOTARA YA 3				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
VHIKI RA 7-8	<p>U endla nghingiriko wo kambela ntwisiso hi xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlayiweke hi nkarihi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U nyika mayonelo hi xitshuriwa 	<p>U hlaya ntlangu</p> <p>Xitsuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ku titulamisela ku hlaya: U bvumba ku suka eka nhlokohmaka • U tirhisa maqhingga yo hlaya • U kombisa leswi xitorixi vulavulaka hi swona • U kanela hi swimunhuhawta, mbangu na leswi swi humelelaka • U komba mattiwelo loku ku nthothiwicka hi xitshuriwa • U tirhisa no hlampula swivutiso swo tikanyana, xik. A wu ta endla yini? <p>U ntlangu wo olova</p> <p>Xitsuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirhisa vundzeni na ririmiri leri faneleke • U tirhisa marito ya muvulavuri • U ndlandlamuxa kungu ra xitorixi twalaka • U tirhisa rito na swirho ku humesa nhlamuselo • U vula marito hi ku twala no lulama 	<p>U tsala n'wangulano wo komatsalwa ra ntlangu u tirhisa rimba</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlawula swimunhuhawta leswi faneleke • U lulamisa n'wangulano na leswi humelatika hi mfanelo • U tirhisa marito ya muvulavuri • U tirhisa xitayili xa matsalelo ya nkamafundza • U tirhisa mahikahatelolamanene, xik. Hikombirhi, xihlamalo na mfungho wa xivutiso <p>U tirhisa matsalelo ya ku landzelela magoza</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endla mbubutsa byongo hi ku tirhisa mepe wa miehleketi • U humesa mpapfarhuto wo sungula • U pfuxeta • U hilayisia • U tsala mpapfarhuto wo hetelela • U tsala mpampfarhuto wo hetelela lowu nga basa, wo hilayeka, hi ntsalanganyo lowu lulameke • Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hilaya swin've we kumbe xitshuriwa lexi hilayiweke hi un'veun we 	<p>Mapeletelo na mahikahatelol</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirhisa dikixinari ku kamba mapeletelo na timhlamuselo ta marito ma-loko ya ya eka vunyingi • U tsala marito lwa ya sungulaka hi ma-loko ya ya eka vunyingi • U hikahata hi ndlela leyifaneleke: hefemulo, hikombirhi, hikwana, mimfungho ya mintshaho, mfungho wa xivutiso, xihlamalo, hiko <p>U tirhisa hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirhisa rimbewu (xinuna na xisati) ra maviti man'wana, (xik. Nku/mbhaha) • U pfuxeta mavitinkatsano • U tirhisa marito ya muvulavuri na marito yo rungula hi ndlela leyinene • U ndlandlamuxa eka ku twisa no tirhisa rkarhi lowu nga hundza • U ndlandlamuxa eka twisa no tirhisa rkarhi wa sweswi • U sungula ku tirhisa mahlanganisi <p>Ntivomarito eka mpbangu</p>
VHIKI RA 9-10				

GIREDI YA 5 KOTARA YA 3				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
VHICKI RA 9-10	<p>U titoloveta ku yingisela na ku vulavula (Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endla xithhokovetselo xo koma kumbe xinsin'wana • U tlanga ntangu wo olova wa ririmi • U nyika na ku landzelela swileriso/ swilefelo swo olova • U rungula mahungu ya yena <p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlayela ehenhla a komba matitwelo, ntwisiso wa xiishuriwa lamanene ya marito, rivilo na vholumu. <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlayiweke hi nkarti wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U pimarisa switshuriwa leswi a nga swi hlaya 	<p>U endla nghingiriko wo kambla ntwisiso hi xitsuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <p>U rhekhoda/tsala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala swivulwa hi ku tirhisa marito kumbe tinhlamuselo ku kombisa nhlamuselo, na sw. na sw. 		

GIREDI YA 5 KOTARA YA 4				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U yingisela eka xitori</p> <p>(Hlawula eka xitori xa ntiviso xa sweswi xa fikixinin/dhavuko/swinunguluwa swa wena/milorho/swa matimu swo ka swi nga tsimbisi)</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku titulamisela ku hlaya: u bvumba ku suka eka nhlokohaka na swifaniso U twisia switori U hlamura swivutiso swo kongoma U vutisa swivutiso leswi faneleke no angula eka swivutiso U hlamura no sungula ku vutisa swivutiso swo tikanayana, xik. Hikokwalaho ka yini swi nga ...? i yini? U ehleketa njhani....? U kanela hi ku pfumela eka leswa kahle na leswi ngari riki kahle, swa ta vanhu na timhaka ta nkoka eka xitori, a cincancinca tindzimi loko swi fanerile. <p>U tlanga ntlangu wa ririmis</p> <ul style="list-style-type: none"> U landzelela no nyika swileriso hi ndlala leyimene U tirhisa ntivoririm ro hambanahambana Va cincana, va nyiketana na van'wana hi nkahi wo vulavula 	<p>U hlaya xitori</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku titulamisela ku hlaya: u bvumba ku suka eka nhlokohaka na swifaniso U twisia maqhingga yo hlaya, xik. U tirhisa vuthala bya mbangu ku kuma nhlamuselo ya marito mantshwa U kanela mhakankulu na vuxokoxoko byin'wana. U komba ndzandzelelano wa swiendelko U komba mbangu na swimunuhuhatwa U hlamura no sungula ku vutisa swivutiso swo tikanayana, xik. hikokwalaho ka yini u nga...? i yini...? u swi ehleketa njhani....? U kanela hi ku pfumela eka leswa kahle na leswi ngari riki kahle (ethical), swa ta vanhu na timhaka ta nkoka eka xitori, a cincancinca tindzimi loko swi fanerile. <p>U tlanga ntlangu wa ririmis</p> <ul style="list-style-type: none"> U landzelela no nyika swileriso hi ndlala leyimene U tirhisa ntivoririm ro hambanahambana Va cincana, va nyiketana na van'wana hi nkahi wo vulavula 	<p>U tsala hi swiendleko leswi swi nga tshama swi ku humelela</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlawula nhlokohaka na vundzeni ku suka eka ntokoto wa yena U rungula swiendleko hi ndzandzelelano U humesa swivangelo na switandzhaku <p>U tsala xitori xo olova</p> <ul style="list-style-type: none"> U tirhisa xivumbeko xa xitorii U tirhisa ririmis hi ndlala yo ehleketa ntivoririm wo hambanahambana U hlanganisa swivulwa ku endla ndzimana leyi khomanekе hi ku tirhisa masivi, mahanganisi na mahikahatelo lamanene U tirhisa nkahi wa riendl hi ndlala leyi nga cincancincki U tirhisa dilixirinari ku kamba mapeletelo na tinhlamuselo ta marito landzelaka ku tsala xitori <p>U tirhisa magoza yo tsala lawa ya</p> <ul style="list-style-type: none"> U endla mbubutsa byongo hi ku tirhisa, xik. mepe wa miehleketo U tsala mpafapfarhuto wo sungula U thela a tsala endzhaku ka xivikotsundzuxo <p>U rhekhoda/tsala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlayers ehenhla hi mavulelo yo amukelekaka ya marito, nkuluko, na matiwele U tsala swivulwa hi ku tirhisa marito kumbe tinhlamuselo ku kombisa nhlamuselo, na sw. na sw. 	<p>Mapeletele</p> <ul style="list-style-type: none"> U peleta marito yo tololveka a tirhisa dikixinari ya yena n'wini Marito lawa ya helaka hi xilandzi – ana . xik, banana, tsikana U tirha hi marito na swivulwa A twisia no tirhisa mavitaswilo masivinenne, (xik. Mina, wena, hina) U ndlandlamuxa eka ku tirhisa mahlawuri U tirhisa tinxaka to hambarata mahlawuri U ndlandlamuxa eka xitwananisi nhlokohaka xik, mufana wa dya. Ntivomarito eka mbangu Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hayiweke hi un'weun'we
VHIKI RA 1-2				

GIREDI YA 5 KOTARA YA 4				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
VHIKI RA 1-2	<p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endla xithhokovetselo xo koma kumbe xinsin'wana • U tlangua ntlangu wo olova wa ririmi nyika na ku landzelela swileriso/ swilefelo swo olova • U rungula mahungu ya yena 	<p>U hlaya no oloxa xiphiqo xa xiphazamisamarito</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirhisa ntivomarito lowunene • U peleta marito hi ndlela leyimene • U hlamusela leswi marito ya vulaka swona'a ya tirhisa eswivulweni <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hayiweke hi nkarki wa ku hiaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tlhela a rungula xitor hi 5 kumbe 6 wa swivulwa • U endla nhluto wa buku wo koma hi nomo 		
VHIKI RA 3-4	<p>U teka xiave eka mbhurisan/ nkanerisan</p> <ul style="list-style-type: none"> • U kanele hi tinhlokohaka leti nga toloveleka ku katsa na to huma eka tidyondzo tin'wana • U tirhisa vuswikoti bya le hembla byo ehleketa xik. a kanelia hi leswi pfunaka na leswi swi nga pfuneki, a nyika mavoneeo • U tirhisa minongoti na ntivomarito wo huma eka tidyondzo tin'wana • U cincana na van'wana a komba ku xixima. U xixima na mavonelo ya van'wana 	<p>U hlaya xitsuriwa xa mahungu u atikili ya magazini kumbe xiviko xa mahungu.</p> <p>Xitsuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switthirihiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ku tilulamisela ku hlaya: U kumbetela/bvumba leswi xitsuriwa xi vulavulaka hi swona hi ku xi languta • U tirhisa maqhingga yo hambarahambana yo hlaya, xik. u hlaya hi ku hatlisa ku kuma vuxokoxoko hi ku angarheia, na ku hlaya hi ku hatlisa hi xikongomelo xo kuma swo karhi • U hlamlula swivutiso • U kanelia mhakankulu ya hungu na vuxokoxoko byo karhi • U twisia xivumbeko na nkhaviso wa switshuriwa swa swihangalasamahungu 	<p>U tsala xitsuriwa xa mahungu u tirhisa rimba</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlawula nhlokomhaka ya leyi faneleke • U katsa mahungu lawa ya faneleke • U katsa mahungu mayelana na vunene na vubihu • U lulamisa tafula leri kombaka vunene na vubihu <p>U tirhisa matsalelo ya ku landzelela magoza</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endla mbubutsaa byongo hi ku tirhisa, xik. mepe wa miehieketu • U tsala mpapfarhuto wo sungula • U thela a tsala endzhaku ka xivikontsundzxo 	<p>Mapeleleto</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirhisa dikixinari ku kamba mapeleleto na tinhlamuselo ta marito • U tirha hi marito lawa ya ngan na mpifumawulo wa tl- <p>U tirha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirha hi maviti lawa ya ngan na vunyingi ntsena, xik mati, malii ndlandlamuxa eka ku tirhisa masivikomba, xik. Lexi, lava, lavaya) • U ndlandlamuxa eka ku tirhisa mahlawuri ya le mahlweni ka riviti, xik. Lavakulu vafana va karhata • U tirhissa tinxaka to hambarata mahlawuri ku katsa lawa ya ngan na vuxaka na malembé

GIREDI YA 5 KOTARA YA 4				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> U endla xitlhokovetselo xo koma kumbe xinsin'wana U tlanga ntangü wo olova wa ririmi U nyika na ku landzelela swileriso/ swilefelo swo olova U rungula mahungu ya yena <p>V/HIKI RA 3-4</p>	<p>U endla nghingiriko wo kambela ntwisiso hi xitsuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlayersa ehenhla hi mavulelo yo amukelekaka ya marito, nkuluuko, na matitwelo <p>U hlaya no twisia phositora</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku titulamiselka ku hlaya: U kanelia hi swifaniso U nyika nhlamuselo ya mahungu U kanelia hi xikongomelo xa xitsuriwa U kanelia hi swin'wana swa matirhisele ya ririmii <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlaiyiweke hi nkarihi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> U komba matitwelo ya yena eka xitsuriwa lexi a xi hlayeke U yelansisa xitsuriwa na vutomi bya yena 	<p>U tirhisa dikixinari ku kamba mapeletelo na tinhlamuselo ta marito</p> <p>U endla phositora</p> <ul style="list-style-type: none"> U katsa mahungu lawa ya faneleke U katsa xifaniso U tirhisa sayizi ya nkandziyiso hindlela leynene <p>U rhekhoda/sala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> U tsala mpampfarhuto wo hetelela lowu baseke no hlayersa U tsala swivulwa hi ku tirhisa marito kumbe tinhlamuselo ku kombisa nhlamuselo, na sw. na sw. 	<p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitsuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun'we

VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	GIREDI YA 5 KOTARA YA 4		
		KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
VHIKI RA 5-6	<p>U yingisela eka xitori (Hlawula eka xitori xa ntiviso xa sweswi xa flikixin/ndhavuko/swinunguluwana swa wena/milorho/swa matimu)</p> <p>Xitsuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku tilulamisela ku hlaya: a bvumba ku suka eka nhlokohaka na swifaniso U tirthisa maqhingga yo hlaya, xik. U tirthisa vuthala bya mbangu ku kuma nhiamusela ya marito U kanela mhakankulu na vuxokoxoko byin'wana. U nyika nkomiso wa xitori lowu nga na rimba U nyika vonelo ra yena no nyika na xivangeli U tirthisa minkarhi ya maendli leyidyondziweke eka tigiredi ta le hansi, xik. Nkarhi lowu nga hundza na lowu taka <p>U rungula xitori</p> <ul style="list-style-type: none"> U katsa swimunhuhatwa na mbangu U katsa kungu ro olova Ndzandzelelano wa xitori lowu twalaka 	<p>U hlaya xitori</p> <p>Xitsuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku tilulamisela ku hlaya: a bvumba ku suka eka nhlokohaka na swifaniso U tirthisa maqhingga yo hlaya, xik. U tirthisa vuthala bya mbangu ku kuma nhiamusela ya marito U kanela mhakankulu na vuxokoxoko byin'wana. U komba ndzandzelelano wa swiendleko U tirthisa minkarhi ya maendli leyidyondziweke eka tigiredi ta le hansi, xik. Nkarhi lowu nga hundza na lowu taka <p>U rungula xitoro</p> <ul style="list-style-type: none"> U katsa swimunhuhatwa na mbangu U katsa kungu ro olova Ndzandzelelano wa xitori lowu twalaka 	<p>U rungula leswi swi nga tshama swi ku humeletla</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlawula nhlokohaka na vundzeni bya leswi a nga tshama a swi tokota ndzandzelelano U rungula swiendleko hi xitandzhanaku U hlamusela xivangelo na xitandzhanaku U tirthisa ntivoririmi, ntivomarito, na mapeleteo lama faneleke U kanela matsalelo ya ku landzelela magozza <p>U tsala nhluto wa buku wo olova a tirthisa rimba</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlawula vundzeni lebynene U tirthisa rimba hi ndiela leynene U komba no hlamusela mavonelo ya yena 	<p>Mapeleteo</p> <ul style="list-style-type: none"> Peleta marito lawa ya nga toloveleka, ku tirthisa dikixinari ya yena ni wini Ku tirtha hi marito na swivilwua U ndlandlamuxa eka matirhiseloya marnavi ya maendli U tirthisa maengeteri ya nkartihi (xik. Mundzuku, tolo) U tirthisa swirhangi na swiandzi ku komba vundhawu U tirthisa maengeteri ya mukhuya, xik. U vabya ngopfu. <p>Ntivomarito eka mpangue</p> <ul style="list-style-type: none"> Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitsuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun we

VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	GIREDI YA 5 KOTARA YA 4		
		KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> U endla xitthokovetselo xo koma kumbe xinsin'wana U tlanga ntanglu wo olova wa ririmi U nyika na ku landzelela swileriso/swilefelo swo olova U rungula mahungu ya yena U tsundzuka leswi humeleleke kumbe ntokoto hi rdzandzelelano lowunene <p>VHIKI RA 5-6</p>	<p>U endla nghingiriko wo kambela ntwisiso hi xitschuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <p>U hlaya xi (swi)thokovetselo</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku tilulamisela ku hlaya: u bvumba ku suka eka nhlokohaka na swifaniso U tirhisa maqhingga yo hlaya, xik. Ku tirhisa vuthala bya mbangu U tirhisa swivutiso mayelano na xiththokovetselo U humesa ku titwa ka loku nthothiwaka hi xitthokovetselo U kanelia hi yelano wa mimpfumawulo, marito lawa ya sungulaka hi mpfumawulo wo fana na swifananisi <p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlayela ehenhla hi mavulelo yo amukelekaka ya marito, nkhluko, na matitwelo <p>U ehleketa hi switschuriwa leswi hlayiweke hi nkarihi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> U endla nhluto wo koma wa buku hi nomo 	<p>U tirhisa matsalelo ya ku landzelela magoza</p> <ul style="list-style-type: none"> U endla mbubutsa byongo hi ku tirhisa nepe wa miehleketo kumbe minongonoko, sw. na sw. U tsala mpapfarhuto wo sungula xivikontsunduxo U tthela a tsala endzhaku ka <p>U tirhisa dikixinari ku kamba mapeletelo na tinhlamuselo ta marito</p> <p>U rhekhoda/tsala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> U tsala swivulwa hi ku tirhisa marito kumbe tinhlamuselo ku kombisa nhlamuselo, na sw. na sw. <p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlayela ehenhla hi mavulelo yo amukelekaka ya marito, nkhluko, na matitwelo <p>U ehleketa hi switschuriwa leswi hlayiweke hi nkarihi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> U endla nhluto wo koma wa buku hi nomo 	

GIREDI YA 5 KOTARA YA 4

VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
U teka xiave eka mbulavurisano	<ul style="list-style-type: none"> U vutisa no hlamula swivutiso U xixima vadyondzi van'wana U va yingisela no va hlohlotelu ku vulavula U cinca ririmu ku ya eka rin'wana loko swi fanerile <p>U teka xiave eka mbhurisano hi tinhlokohmaka leti nga toloveriwangiki ngopfu, xik. U ehleketa no hlamusela leswi swi nga humelelaka mayelana na xiymo xo bvumba, xo fana na leswi va nga swi endlaka hi R100-00</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlawula vundzeni lebyi faneleke U tirhissa maendlelo ya xipimelo <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <p>(Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkkawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> U endla xithhokovetselo xo koma kumbe xinsin'wana U tlanga ntlangu wo olova wa ririmi U nyika na ku landzelela swileriso/ swiletelo swo olova U rungula mahungu ya yena 	<p>U hlaya xitshuriwa xa mahungu xa le ka tidyondzo tin'wana, xik. Xiviko xo koma, nhlamuselo ku huma eka dyondzo yin'wana</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku tilulamisela ku hlaya: u hlaya no kanelia tinhlokohmaka na swifaniso U tirhissa maqhingga yo hlaya, xik. U hlaya hi ku hattisa ku kuma mongo eka manungu U tekela enhlokweni ntirho lowu endliwaka hi swifaniso na swinepe eka ku tisa nhlamuselo U hlamula swivutiso mayelano na xitshuriwa U komisa ndzimana hi rimba <p>U endla nghingiriko wo kambela ntwsiso hi xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <p>U hlaya no twisisa phositarra</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku tilulamisela ku hlaya: u kanelia hi swifaniso U twisisa hungu U hlamusela xikongomelo xa xitshuriwa U kanelia hi yan'wana ya matirhiselo ya ririmi 	<p>U endla phositora</p> <ul style="list-style-type: none"> U katsa mahungu lawa ya faneleke U katsa xifaniso U tirhissa tisayizi leti amukelekeke ta nkandzyiso U tsala mpfapfarhuto wo hetelela lowu baseke no hlayerska <p>U tsala xitshuriwa xa mahungu a tirhisa rimba</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlawula mahungu lawa ya faneleke U katsa chati, girafu kumbe dayagirmu loko swi fanerile U tsala tindzimana timbirhi kumbe tinhharu U tirhissa timhaka ta nkoka leti lulameke na ku lulamisa timhaka kahle U tirhissa riendlri ra xitwisiwo <p>Ntivomarito eka mbangue</p> <ul style="list-style-type: none"> Mario Lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hlayerske hi un'weun'we U tirhissa mapelelelo na mahikahatelo lama lulameke U tirhissa mahlanganisi <p>U tirhisa matsalelo ya ku landzelela magoza</p> <ul style="list-style-type: none"> U tsala mpfapfarhuto wo sungula U pfuxeta U hlaysisa 	<p>Mapelelelo</p> <ul style="list-style-type: none"> U tirhissa dikixinari ku kambela mapelelelo na tinhlamuselo ta marito Vun'we na vunyingi bya maviti <p>U tirha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> U ndlandlamuxa ku tirhisa mahlanganisi yo komba xivangelo na xikongomelo. U tirhissa maengeteri ya mukhuya, (xik. swinene, ngopfu) U tirhissa "ta" ku kombisa nkarhi lowu taka, xik. Ku ta va na mpfula namuntha U tirhissa maengeteri ya mukhuya Nkarhi wa riendlri wa sweswi wo yisa emahwieni, xik "Ndzha ha famba, ndza dya. <p>Ntivomarito eka mbangue</p> <ul style="list-style-type: none"> Mario Lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hlayerske hi un'weun'we

GIREDI YA 5 KOTARA YA 4				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWA NOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
VHIKI RA 7-8	U ehleketa hi switshuriwa leswi hlayiweke hi nkarti wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi <ul style="list-style-type: none"> • U nyika mavonelo hi xitshuriwa • U kala/pimanisa xitshuriwa na swin'wana leswi hlayiweke exikarhi ka lembe 	U ehleketa hi switshuriwa leswi hlayiweke hi nkarti wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi <ul style="list-style-type: none"> • U nyika mavonelo hi xitshuriwa • U kala/pimanisa xitshuriwa na swin'wana leswi hlayiweke exikarhi ka lembe 		
VHIKI RA 9-10	MAKAMBELELO YO SONGA DYONDZO			

GIREDI YA 6

VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	GIREDI YA 6 KOTARA YA 1		
		KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
VHIKI RA 1-2	<p>U yingisela eka xitori (Hlawula eka xitori xa sweswi xo ka xinga ri xa ntijiso/ndhavuko/ndzungulo wa leswi ku humeileleke/swa mafenyena/milorho/swa matimu)</p> <p>Xitsihuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe buku yo hlaya kumbe Fayili ya Switihisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlamula swivutiso swo kongoma ku kombisa ku twisia U nyika angulo/nhamulo ya yena eka xitori a xi yelanisa na vutomi bya yena n'wini <p>U tlanga ntlangu wa ririmu</p> <ul style="list-style-type: none"> U landzelela na ku nyika swileriso hi ndlela leyi lulameke U tirthisa ntivomarito wo hambana U cincama na van'wana a va nyika nkahi wa ku vulavula <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlaya xithhokovetselo U tlanga ntlangu wo olova wa ririmu U nyika na ku landzelela swileriso na swa swiletelo swa mathelo U kanelia hi nhlokohaka 	<p>U yingisela xitori (Hlawula eka xitori xa sweswi xo ka xinga ri xa ntijiso/ndhavuko/ndzungulo wa leswi ku humeileleke/swa mafenyena/milorho/swa matimu)</p> <p>Xitsihuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe buku yo hlaya kumbe Fayili ya Switihisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku tilulamiselka ku hlaya: a bvumba swo huma eka nhlokohaka na swifaniso U tirthisa maqhingga ya ku hlaya, xik; ku bvumba, tirthisa vuthala bya mimpfumawulo na mbangu U kanela ntivomarito wuntshwa wo huma eka xitsihuriwa lexi a xi hlayeke U kanela nhlokohaka, kunguna laha xitori xi humelelaka kona (mbangu) U hlamula swivutiso hi xitori <p>U endla nghingiriko wo kambela ntvisiso hi xitsihuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <ul style="list-style-type: none"> U endla nghingiriko wo kambela ntvisiso hi xitsihuriwa (swanomo kumbe swo tsala) U titoloveta ku hlaya U hlaya xithhokovetselo U tlanga ntlangu wo olova wa ririmu U nyika na ku landzelela swileriso na swa swiletelo swa mathelo U kanelia hi nhlokohaka <p>U endla xiphazamisamarito</p> <ul style="list-style-type: none"> U tithisa ntivomarito lowu faneleke U peleta marito hi ndlela yo lulama U paluxa tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena 	<p>U tsala xitori xo olova</p> <ul style="list-style-type: none"> U tirthisa rimba ro tsala ntsena loko swi fanelele U tirthisa mepe wa miehleketu kumbe chati yo kombisa ndzandzeleleno ku endla nkunguhato U hlawula nhlokohaka na vundzeni lebyi faneleke U tsala xivulwa xo sungula lexi faneleke U tirthisa mahlanganisi U tsala mahetelelo lama faneleke U tirthisa ntivoririmi, ntivomarito, mapeletelo na mahikahatelo lama faneleke <p>U tirthisa maendlelo yo tsala hi ku landzelela magoza</p> <ul style="list-style-type: none"> U kanela nhlokohaka, kunguna laha xitori xi humelelaka kona (mbangu) U hlamula swivutiso hi xitori <p>U tithisa maendlelo yo tsala hi ku landzelela magoza</p> <ul style="list-style-type: none"> U bubutsa byongo U tsala mpfapfarhuto wo sungula U endla mpfuxeto U hlela <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitsihuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun'we 	<p>Mapeletelelo</p> <ul style="list-style-type: none"> U peleta marito ya ntoloveloo hi mfanelo, a tirthisa dikixinari ya yena n'wini U ndlandlamuxa vutivi bya mimpfumawulo ku peleta marito, xik. ndlandlamuxa vuxaka bya marito ku ya hi leswi ma twakarisaka xiswona kumbe ku languteka. U ndlandlamuxa vutivi bya marito lama a ma tivaka loko a ma vona na lawa ma tirthisiwaka ngopfu <p>Ku tirtha hi marito na swivilwa</p> <ul style="list-style-type: none"> U tirthisa na ku twisia maviti lama hlayekaka, xik. (buku – tibuku) U ndlandlamuxa eka ku tirthisa masivineni (xik; Mina, wena, xona, hina, vona) U ndlandlamuxa eka ku tirthisa xitwananisi xa nhlokohaka, xik; Mutafana wa famba/Vafana va famba... U ndlandlamuxa eka ku twisia na ku tirthisa rkarhi lowu nga hundza. <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitsihuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun'we
		XITATIMENDE XA PHOLISI YA KHARIKHULAMU NA MAKAMBELELO (XIPHOKHAMA)		

GIREDI YA 6 KOTARA YA 1				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
VHICKI RA 1-2	<p>U ehleketa hi xitshuriwa lexi a xi hlayeke hi nkarchi wa ku hlaya a ri yexe/va ri vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endla nhluto wo koma wa buku hi nomo • U yelanisa/kombisa vuxaka exikarhi ka xitshuriwa na vutomi bya yena n'wini 	<p>U hlaya mahungu yo karhi yo olova lama humeleleke ya ntiyiso, xik.</p> <p>atikili ya mahungu kumbe leswi nga humeleleka swa ntiyiso</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe buku yo hlaya kumbe Fayili ya Switirhisiwa ya Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U twisia minongoti na ku tirhisa ntivomarito lowu nga na vuxaka na tidyondzo tin'wana • U hlamusela na ku kombisa mavoneleo ya yena • U kanela xitshuriwa 	<p>U tsala mahungu yo olova lama humeleleke ya ntiyiso</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirhissa rimba laha swi faneleke • U hlawula mahungu lama faneleke • U lulamisa mhakankulu na vuxokoxoko byo seketela • U tirhissa mahlanganisi, masivi hi mfanelo <p>U tsala papila ro olova ra xinghana</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirhissa rimba ro tsala • U hlawula vundzeni bya mahungu lebji faneleke • U kongomisa papila eka munhu loyi a faneleke, ku ya hi xikongomelo • U hela leswi a swi tsaleke hi ku lulamisa ririm, mahikahatele na swihoxo swa mapeletelo 	<p>Mapeletelo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirhissa dikixinari ku kamba mapeletelo na tinhlamuselo ta marito • U tirhissa vutivi bya nxanxamelo wa xialifabete na maletere yo sungula yarito ku kuma marito eka dikixinari. • U nthanthha marito yo leha hi swiphemu swintsongontsongo, xik. tsu-ts'u-ma <p>Ku tirhha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U twisia na ku tirhisa mahlawuri • U ndlandlamuxa eka ku twisia ku tirhisa nkarchi wa sweswi wo yisa emahlwiveni • U ndlandlamuxa eka ku tirhisa marhavi ya maendli, xik. 'nga' ku kombisa ku koteka • U tirhissa maengeteri ya nkarchi (mundzuku, namuntha) <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun'we
VHICKI RA 3-4	<p>U ya emahlwiveni na mbulavurisano hi nhlokohmaka leyi nga tololeleka</p> <ul style="list-style-type: none"> • U vutisana na ku hlamlula swivutiso • U xixima van'wana hi ku va yingisela na ku va kondietela ku vulavula 	<p>U ya emahlwiveni na mbulavurisano hi nhlokohmaka leyi nga tololeleka</p> <ul style="list-style-type: none"> • U kanelia ntivomarito wuntshwa wo huma eka xitshuriwa lexi hlaiyiweke • U hlamlula swivutiso hi xitshuriwa • U kombisa swivangelo na switandzhaku 		

GIREDI YA 6 KOTARA YA 1				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlaya xithhokovetselo • U tlanga ntlangu wa ririm • U nyika na ku landzelela swilero/swiletelo swa mathele • U kanelia hi nhlokomhaka <p>VHICKI RA 3-4</p>	<p>U endla nghingiriko wo kambela ntwisiso hi xitsuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <p>Ku hlaya xiishuriwa xa ta vanhu, xik; mapapila ya xinghana</p> <ul style="list-style-type: none"> • U kanelia mhakanekulu na vuxokoxoko byo karhi • U kombisa swihlawulekisi, xik; xivumbeko, maxewetelo, na sw. na sw. <p>U hlaya switshuriwa swa swihangalasamahungu, xik. Swinavetiso/timpafarulete/tiphoisitara</p>	<p>U tirthisa maendlelo yo tsala hi ku landzelela magoza</p> <ul style="list-style-type: none"> • U bubutesa byongo • U tsala mpfapfarhuto wo sungula • U endla mpfluxeto • U hlela • U tsala mpfapfarhuto wo hetelela lowu nga basa no hlayerska <p>Ku rhekhoda/tsala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena</p> <ul style="list-style-type: none"> • U kombisa hungurkulu • U kanelia matirhiselo ya xivumbeko xa xitsariwa, mihlovo ley tirthisiweke, makandziyiselo na swifaniso • U twisia hilaha swifaniso na marito swi tirthisiwaka ku nhohietela ku hlaya <p>U ehleketa hi xitsuriwa lexi a xi hlayeke hi nkarkhi wa ku hlaya a ri yexe/va ri vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endla nkomiso wa xitsuriwa hi swivulwa swintsongo • U nyika mayonelo eka xitsuriwa 	

GIREDI YA 6 KOTARA YA 1				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U yingisela xitor (Hlawula eka xitor xa sweswi xo ka xi nga ri xa ntiviso ndhavukondzungulo wa leswi ku humeleteke/swa mafeny/a/milorho/swa matimu)</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe buku yo hlaya kumbe Fayili ya Switthisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endla nkomiso wa xitor lexinga na rimba • U twisia na ku tirthisa swivutiso Xik. U ehleketa hi yini? Hikokwala ho ka yini? • U tsundzuka leswi in wi humeleteke na swiendleko hi ndzandzelelano wa kona <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkkawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlanya xithhokovetselo • U tlanga ntangu wa nirim • U nyika na ku landzelela swileriso/swiletejo swa matihelo • U kanelia hi nhlokomhaka yo karhi 	<p>U hlaya xitor (Hlawula eka xitor xa sweswi xo ka xi nga ri xa ntiviso ndhavukondzungulo wa leswi ku humeleteke/swa mafeny/a/milorho/swa matimu)</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe buku yo hlaya kumbe Fayili ya Switthisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U titolamiselia ku hlaya: u bvumba swo huma eka nhlokomhaka na swifaniso • U tirthisa maqhingga yo hlaya, xik. Ku bvumba, u tirthisa vuthala bya dyondzo ya mimpfumawulo na mbangu • U kanelia ntivomarito wuntishwa wo huma eka xitshuriwa lexi hlawayewe • U hlamlula swivutiso hi xitshuriwa • U kombisa nhlokomhaka, mbangu na kungu <p>U endla nghingiriko wo kambela ntiviso hi xitshuriwa (swanomo Kumbe swo tsala)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlanya xithhokovetselo • U tlanga ntangu wa nirim • U nyika na ku landzelela swileriso/swiletejo swa matihelo • U kanelia hi nhlokomhaka yo karhi 	<p>U tsala ku ehleketa hi yena n'wini, xik. ku tsala dayari a tirthisa rimba</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa rimba leri lulameke • U tirthisa xitayili xa nkamafundza • U hlawula vundzeni lebyi faneleke nhlokomhaka • U vula swiendleko hi nxanxamelio lowu faneleke/wo lulum • U tirthissa mahlanganisi • U tirthissa ririmi, mapeleletelo, mahikahatelo lama faneleke na ku siya mintsalanganyo exikarhi ka tindzimana <p>Ku rhekhoda/tsala marito na tinhlamuselo ta yena eka dixixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala swiivulwa hi ku tirthisa manto kumbe tinhlamuselo ku kombisa nhlamuselo, na sw. na sw. <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala swiivulwa hi ku tirthisa manto kumbe tinhlamuselo na nkomiso wa maviti ya vanhu • Marito lawa ya humaka eka swiitshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hlawayewe hi un'weun'we • Maletere lamakulu, eka mavitavito, tinhlokohhaka na nkomiso wa maviti ya vanhu • Marito lawa ya humaka eka swiitshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hlawayewe hi un'weun'we • Mafanapeletwa (marito lama peletiwaka ku fana kambe ma ri na tinhlamuselo to hambana) <p>U ehleketa hi xitshuriwa lexi a xi hlawaye ke hi nkarki wa ku hlaya a ri yexe/va ri vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlamlula mafonelo ya yena n'wini 	<p>Mapeletelo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U peleta marito lama nga tololeka hi ku lulama/nkahoxeko, a tirthisa dixixinari ya yena n'wini • U tirthissa vutivi bya nxanxamelio wa xialifabete na maletere yo sungula ya rito ku kuma marito eka dixixinari. <p>Ku tirthi hi marito na swiivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ndlandlamuxa eka ku tirthisa masivinen, (xik. Nlina, wena, vona) • U twisia na ku tirthisa maendli ku hlamselio swiendlo • U ndlandlamuxa eka ku tirthisa vundhawu (ehenhla, ehansi) • U tirthissa mahlanganisi engetelo na ndzandzelizerano (kutani) • U tirthissa swiivumbeko swa swiutiso, xik. I mani? I yini? Njhanii? Hikokwala ho ka yini? • Maletere lamakulu, eka mavitavito, tinhlokohhaka na nkomiso wa maviti ya vanhu
VHICKI RA 5-6				

GIREDI YA 6 KOTARA YA 1

VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U yingisela na ku nyika ndzandzelano wa swileriso</p> <ul style="list-style-type: none"> U angula hi ku endla swileriso swa ndzandzelano swo tika Swileriso leswi a swi nyikiweke swa twala U tirhisaa mahlanganisi U tirhisaa ku landzelelana ka swilo kahle U hlamusela endlelo/magoza yo karhi Mahungu lama nyikiweke eka nhlamuselo ya twakala U tirhisaa mahlanganisi U tirhisaa ku landzelelana ka swilo kahle U twisia minongoti na ku tirhisaa ntivomarito lowu yelenaka na tidyondzo tin'wana <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawa xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlava xithikovetselo U tlanga ntangu wa ririm U nyika na ku landzelela swileriso/ swiletelo swa matilelo U kanelia hi nhlokomhaka 	<p>U hlava xitshuriwa xa mahungu lexi nga na swo voniwa, xik. Tichati/ matafula/tdayagiramu/mimepe ya miehleketo/mimepe/swifaniso/tigrafu/ minkunguhato Xitsuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switthisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku titulamisela ku hlava: u bvumba eka vito, swifaniso na tinhlokomhaka to rhangela U tirhisaa maqhingga yo hlava: u hlava hi ku hattisa ku kuma mongo eka mahungu yo karhi U twisia swihlawulekisi swa swo voniwa, xik. Swiletelo, mimfungho, na sw. na sw. U hlamusela mahungu eka xitshuriwa xo voniwa U landzelela swileriso <p>U titoloveta ku hlava</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlava ehenhla hi mavulelo yo amukelekaka ya marito, nkuluiko, na matitwelo <p>U endla nghingiriko wo kambela ntwisiso hi xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <ul style="list-style-type: none"> U peleta marito kahle U nyika tinhlamuselo ta marito/u matirhisaa eswivulweni <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlayiweke hi nkarhi wa ku hlava a ri yexe/na ku hlava hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> U endla minkomiso ya xitshuriwa hi swivulwa swintsongo U nyika mayonelo ya yena hi xitshuriwa 	<p>U tsala nhlamuselo yo olova ya maendlelo yo karhi</p> <ul style="list-style-type: none"> Mahungu lama nyikiweke eka nhlamuselo ya twala U tirhisaa mahlanganisi U tsala hi ndzandzelano lowu faneleke U tirhisaa ririm ra mafundza U tirhisaa ntivomarito wa le ka tidyondzo tin'wana <p>U dirowa, a khavisa na ku hetisa xitshuriwa xo voniwa, xik. Tichati/ matafula/tdayagiramu/mimepe ya miehleketo/mimepe/swifaniso/tigrafu/ na swo kunguhatiwa</p> <ul style="list-style-type: none"> U engetela tilebulu leti lulameke U ngohenisa mahungu lama faneleke U tirhisaa marito ya nkoka <p>U tsala tinhlamuselo to olova hi ku tirhisa rimba</p> <ul style="list-style-type: none"> U titulamisela ku tsala: u dyondza tinhlamuselo to hambana U hiawula minchumu/swilo leswi a ngga ta swi hlamusela U tirhisaa swikombiso swo khomeka, leswi nga fanela U tirhisaa ntivomarito wo huma eka tidyondzo tin'wana U tsala hi nkachato <p>U rhekhoda/tsala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena</p> <ul style="list-style-type: none"> U tsala swivulwa hi ku tirhisa marito kumbe tinhlamuselo ku kombisa nhlamuselo, na sw. na sw. 	<p>Mapeletelo</p> <ul style="list-style-type: none"> U tirhisa dikixinari ku kamba mapeletelo na tinhlamuselo ta marito <p>Ku tirha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> U tirhisa xivumbeko xa riendi xo lerisa U tirhisa nkarhi lowu nga hundza wo yisa emahlwien/karhi lowu nga hundza wo yisa emahlwieni lowu hetisekeke U twisia xivumbeko xa nandzulo <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlava swin'we kumbe xitshuriwa lexhi hlavyeke hi un'weun we Vamavizweni (marito lama fanaka hi tinhlamuselo, xik. (xiluva/bulomu)
VHIKIRI 7-8				

GIREDI YA 6 KOTARA YA 1				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U yingisela xithhokovetselo/tinsimu</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switshiriwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlamsela hi nomo ku kombisa vanhu kumbe minchumu <p>U tlanga ntlangu wa ririmí</p> <ul style="list-style-type: none"> • U nyika na ku landzelela swileriso hi mfanelo • U cincana na van'wana • U hetisa ntlangu hi nkarhi lowu a pimeriweke wona <p>U endla nghingiriko wo kambela ntwisoso hi xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirkhisa dikixinari • U kanela marito yantshwa eka leswi a swi hlayeke eka xitshuriwa • U kanela marito yantshwa eka leswi a swi hlayeke eka xitshuriwa • U tirkhisa dikixinari <p>VHINKI RA 9-10</p>	<p>U hlaya swithhokovetselo</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switshiriwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U kanela hi nhlokomhaka na mhakankulu • U twisia hi ku olova swiphemu swa le ka vutthokovetseri, xik. Yelano wa mimpumawulo, ndzandzelelano mimpumawulo, ku yelana ka yona, vufananisi na vumunhuhati • U twisia hi ku olova swiphemu swa le ka vutthokovetseri, xik. Yelano wa mimpumawulo, ndzandzelelano mimpumawulo, ku yelana ka yona, vufananisi na vumunhuhati • U twisia hi ku olova swiphemu swa le ka vutthokovetseri, xik. Yelano wa mimpumawulo, ndzandzelelano mimpumawulo, ku yelana ka yona, vufananisi na vumunhuhati <p>U tsala nhlamuselo ya munhu</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlawula vundzeni lebyi faneleke • U kongomisa eka nhlamuselo ya xivumbeko • U tsala hi ndlela ya vutumbuluxi, a tirkhisa mahlawuri na maengeteri • U hela nitirho wa yena, a lulamisa swihoxo leswi a swi tsaleke • U tsala nhlamuselo ya nchunu/xihari/ximilana/ndhawu • U hlawula vundzeni lebyi faneleke • U kongomisa eka nhlamuselo ya xivumbeko • U tsala hi ndlela ya vutumbuluxi, a tirkhisa mahlawuri na maengeteri • U hela nitirho wa yena, a lulamisa swihoxo leswi a swi tsaleke <p>U rhekhoda/tsala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlaleka ehenhla hi mavulelo yo amukelekaka ya marito, nkuluko, na matiwele <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlayiweke hi nkarhi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U fananisa switshuriwa leswi a swi hlayeke <p>U tirkhisa matsalelo yo landzelala magoza:</p> <ul style="list-style-type: none"> • U bubutsa byongo • U tsala swivulwa a tirkhisa marito kumbe ku hlamsela hi ndlela yo humesa nhlamuselo, na sw. na sw. • A hlela • U endla mpfapfarhuto wo hetelela • U andlala mpfapfarhuto wo hetelela wo bassa no vonaka/hlayeka 	<p>Mapeletelo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U peleta marito ya ntolovelu hi mfanelo, a tirkhisa dikixinari ya yena n'wini <p>Ku tirkha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U twisia na ku tirkhisa maviti • U sungula ku tirkhisa maviti yo pfumala vunyngi, xik. Mapa, mati • U tirkhisa tinxaka to hambana ta mahlawuri • Nkarhi wa sweswi lowu hlamsuleka swiendo swa ntolovelu <p>Ntivomarito eka mpangu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hlayiweke hi un'weun we • Mavitinkatsano, xik. Mbutimahlanga 	

GIREDI YA 6 KOTARA YA 2				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
U yingisela eka xitor (Hlawula eka xitori xa sweswi xo ka xi nga ri xa ntiviso/ndhavuko/ndzungulo wa leswi ku humeleleke/swa mafenyi/miloho/swa matimu) Switshuriwa swo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)	U hlaya xitor Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)	<ul style="list-style-type: none"> Ku titulamisela ku hlaya: u hlaya na ku kanela hi nhlokomhaka na ku languta swifaniso U tirthisa maqhingga ya ku hlaya, xik. U bvumba, hi ku tirthisa vuthala bya mbangu U kanela hi ntivomarito wuntshwa U kombisa ku landzelelana ka swiendleko, mimbangu na swimunhuhatwa (xik. hlamusela matiwe lo ya swimunhuhatwa, na swivangelo swa swiendlo swa swona) U paluxa swivangelo na switandzhaku wa swiendlo swa swona U tirthisa dikixinari U endla nghingiriko wo kambela ntwisiso hi xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala) U titoloveta ku hlaya U tlanga ntlangu wa ririm U nyika na ku landzelela swileriso/switelolo swa matihelo U kanela hi nhlokomhaka 	<ul style="list-style-type: none"> U tsala xitor xo olova hi ku tirthisa rimba <ul style="list-style-type: none"> U tirthisa xivumbeko xa xitori eku endleni ka rimba U tsala xivulwa xa kahle xo sungula xitori xa yena U tirthissa mahlanganisi U tirthisa yan'wana ya mahlawuri U tsala a kombisa mahetelelo U tshama eka nhlokomhaka a nga humi U hlanganisa swivulwa swi va hi tindzimana hi ku tirthisa masivi, mahlanganisi na mahikahatele lama lulameke U tirthissa ntivoririmi, mpeleto na mahikahatele lama faneleke U tirthisa dikixinari ku kamba mpeleto na tinhamuselo ta marito U tsala ndzimana ku nyika na ku hlamusela mavonelo ya yena <ul style="list-style-type: none"> U tsala swivulwa swimbirhi ku ya eka swinhathu U hlawula mahungu ya nkoka U nyika mavonelo ya yena n'wini U hlamusela hi ndlela yo twala U rhekhoda/tsala marito na tinhamuselo ta le ka dikixinari ya yena n'wini <ul style="list-style-type: none"> U tsala swivulwa a tirthisa marito kumbe ku hlamusela hi ndlela yo humesa nhlamuselo, na sw. na sw. 	Mapeletele <ul style="list-style-type: none"> U peleta marito ya ntolovelu hi mfanelo, a tirthisa dikixinari ya yena n'wini <p>Ku tirtha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> U twisia na ku tirthisa maviti yo pfumala vunyingi (mapa, mati) U ya emahlweni u tirthisa masvikomba (xik. leswi, leswo, leti) U twisia na ku tirthisa nkarhi wa sweswi <p>Ntivomarito eka mbang</p> <ul style="list-style-type: none"> Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hlayiweke hi un'weun we

GIREDI YA 6 KOTARA YA 2				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
VHIKI RA 1-2			<p>U tirthisa matsalelo yo landzelela magoza:</p> <ul style="list-style-type: none"> • U bubutesa byongo • U tsala mpfapfarhuto wo sungula • U endla mpfluxeto • Ahela • U endla mpfapfarhuto wo hetelela • U andlala mpfapfarhuto wo hetelela wo basa no vonaka/hlayeka 	<p>U tsala ntlamuselo ya minchumu/swihari/swimilana/tindhawu</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa dikkixinari ku kamba mapeletelo na tinhlamuselo ta marito <p>Ku tirtha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa maviti lama nga na vunyingi, xik. Mali, mati • U sungula ku tirthisa masivinene (mina, yena, wena) • U ndlandlamuxa eka ku tirthisa mahlawuri (lama rhangelaka maviti), xik. Leyintsongo mbyana • U katsa vuxokoxoko bya swilo lebyi faneleke • U kanela hi xivumbeko • U tirthisa ntivomarito lowu faneleke • U hikahata hi mfamelo • U endla mpfapfarhuto, a kuma xivikontsundzuxo, a lulamisa/hlela a thela a swi tsala nakambe <p>U endla nkhaviso, a dirowa, a lebula xitshuriwa xo voniwa, xik. Tichati/matafula, dayigiramu/mimepe ya miehleketu/mimepe/swananiso/tigirafu/minkunguhato:</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa mahungu ku suka eka xitshuriwa xo tsariwa kumbe xo voniwa • U sungula ku tirthisa maengeter ya mukhura, xik. Ngopfu, khwatsi <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun'we • U tirthisa ntivomarito lowu faneleke
VHIKI RA 3-4		<p>U yingisela eka ntlamuselo ya nomo ya minchumu/swihari/swimilana/tindhawu</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switshiriswa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ku titulamisela ku titulamisela ku hlaya: u kanela nhlokohaka na ku pfuxeta ntivomarito wa nkoka • U hlaya ndzimana na ku lemuka mahungunkulu na xivulwa xa nhlokohaka • U hambanisa swphemu eka nchumu lowu hetisekeke • U dirowa na ku lebula • U tirthisa ntivomarito ku wu yelanisa na tidyondzo tin wana <p>U xopaxopa na ku ntialawahata swilo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U lemuka ku fana na ku hambana • U ava ku ya hi mintlawa • U hlamusela leswaku hikokwalaho ka yini swi ri eka ntlawu wun'we • U tirthisa ntivomarito wo katsa tidyondzo tin wana 	<p>U tirthisa switshuriwa leswi hlaiyiweke hi nkarhi wa ku hlaya hi riyexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endla minkomiso ya lewi a swi hlayeke hi swivulwa swintsongo 	<p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlaiyiweke hi nkarhi wa ku hlaya hi riyexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endla minkomiso ya lewi a swi hlaiyiweke hi swivulwa swintsongo • U katsa vuxokoxoko byo karhi • U tirthisa marito na swivulwana • U tirthisa ntivomarito lowu faneleke

GIREDI YA 6 KOTARA YA 2				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlaya xithhokovetselo • U tlanga ntanggu wa ririm • U nyika na ku landzelela swileriso/swiletelo swa matthelelo • U kanelia hi nhlokomhaka <p>VHIKI RA 3-4</p>	<p>U rhekhoda/tsala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala swivulwa a tirhisa marito kumbe ku hlamusela hi ndlela yo humesa nhlamuselo, na sw. na sw. <p>U tirhisa matsalelo yo landzelela magoza:</p> <ul style="list-style-type: none"> • U bubutsa byongo • U tsala mpfapfarhuto wo sungula • U endla mpfuxeto • A hlela • U endla mpfapfarhuto wo hetelela • U andlala mpfapfarhuto wo hetelela wo bassa no vonaka/hlayeka 	<p>Ku tirtha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirhisa maviti lama nga na vunyingi, xik. Maili, mati • U sungula ku tirhisa masivinene (mina, yena, wena) <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Marito lawa ya humaka eka swiishuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitsuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun'we 	<p>Mapeletelo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirhisa dikixinari ku kamba mapeletelo na tinhlamuselo ta marito

GIREDI YA 6 KOTARA YA 2				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U yingisela eka ndzungulo wa leswi humeleleke</p> <ul style="list-style-type: none"> U Kombisa timhakanikulu na vanhu U hlamula swivutiso hi leswi swi nga humelela ro sungula, ra vumbirhi, a rungula xiendleko xin'we <p>U yingisela xitori</p> <p>(Hlawula eka xitori xa sweswi xo ka xi nga ri xa rityiso/ndhavuko/ndzungulo wa leswi ku humeleleke/swa mafeny/a milorho/swa matimu)</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> U tilulamisela ku hlaya: u bvumba eka nhlokomhaka, na swifaniso U hlaya ku kuma vuxokoxoko u tirthisa vuthala bya mbangu ku kuma nhlamuselo U hlamula swivutiso swo kongoma U nyika mavonelo ya yena ya xitori, a yelanisa na vutomi bya yena U hlamuela mavonelo ya yena U vutisa na ku hlamula swivutiso a nyika mavonelo, xik. Hikokwala ho ka yini ? <p>U encenyyeta swiyimo swa ntoloveloo</p> <ul style="list-style-type: none"> U tirthisa ririm na swiendlo leswi faneleke U lalamisa vundzeni hi ndletya yo twisiseka 	<p>U hlaya switori</p> <p>(Hlawula eka xitori xa sweswi xo ka xi nga ri xa rityiso/ndhavuko/ndzungulo wa leswi ku humeleleke/swa mafeny/a milorho/swa matimu)</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> U tilulamisela ku hlaya: u bvumba eka nhlokomhaka, na swifaniso U hlaya ku kuma vuxokoxoko u tirthisa vuthala bya mbangu ku kuma nhlamuselo U hlamula swivutiso swo kongoma U nyika mavonelo ya yena ya xitori U hlamula swivutiso hi xitor U endla nghingiriko wo kambele ntwsiso hi xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala) <p>U titloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlayela ehenhla hi mavulelo yo amukelekaka ya marito, nkhluklo, na matiwele U hlaya switshuriwa swa mahungu ya munhu na swat a vanhu, xik. Dayari ya yena n'wini kumbe papila 	<p>U tsala papila ro olova ra xinghana</p> <ul style="list-style-type: none"> U tirthisa rimbba ro tsala U tirthisa xitayili xa nkamafundza U tsala tindzimana leti nga riki ehansi ka timbirhi U tirthisa ntivomarito yantishwa na mahikanatelo leswi a swi dyondzeke U tirthisa ntivoririmi lowu faneleke, mapeletelo, mahikahatele, ku siya ntsalanganyo exikarhi ka tinozimana U tirthisa matsalelo yo landzelela magoza: U kombisa na ku nyika mavonelo hi kungu U nyika swivangeli swa swiendlo U twisisa ntivomarito U hlamula swivutiso hi xitor U endla nghingiriko wo kambele ntwsiso hi xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala) <p>U rhekhoda/sala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> U tsala swiulwa a tirthisa marito kumbe ku hlamuselo hi ndlela yo humesa nhlamuselo, na sw. na sw. 	<p>Mapeletelo</p> <ul style="list-style-type: none"> U peleta marito ya ntoloveloo hi mfanelo, a tirthisa dikixinari ya yena n'wini U tirthisa vutivi bya trialifabete na maletere yo sungula ku kuma marito eka dikixinari. Marito yo sungula hi bv, mpfh, <p>Ku tirtha hi marito na swiulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> U yamahlweni u tirthisa masivinene (xik. Mina, wena, vona) U twisisa na ku tirthisa maendli ku hlamuselo swiendlo U tirthisa marito ya vuuhlanganisi ku komba engetelo na nandzelensano (na) (ku landzela, ku nga si), U tirthisa swivumbeko swa swivutiso, xik. I mani? I yini? Njani? Hikokwala ho ka yini? Maletere lamakulu, eka mavitavito, tinhlokohmaka na nkomiso wa maviti ya vanhu <p>Ntivomarito eka mpbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swiulwe kumbe xitshuriwa lexi hlayiweke hi un'weun we Maritofularha (marito lama nga na tinhlamuselo to kanetana, xik. Hlekarila) Mafanapeletwana lama twarisivaka kumbe ku peletiva ku fana kambe ma ri na tinhhamuselo to hambana (m'ati' mba', Matimba')
VHIKI RA 5-6				

GIREDI YA 6 KOTARA YA 2				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
VHIKI RA 5-6	<p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlaya xithhokovetselo • Utangga ntanggu wa ririm • U rungula switoru kumbe a rungula nakambe 	<p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlayiweku hi nkari wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlamusela hi ku hlamusela matitwelo ya yena ya xitshuriwa lexi a xi hlajeke • U yelanisa leswi a swi hlajeke na vutomi bya yena 		
VHIKI RA 7-8	<p>U endla ndzavisiso wa tilasi, xik. U endla inthavhiyu ya tilasi na vadyondzikuloni, a rhekhoda leswi na nga ta swi hlamura eka chati kumbe girafu</p> <ul style="list-style-type: none"> • U vutisa na ku hlamura swivutiso • U fambisa inthavhiyu kahle • U rhekhoda mahungu hi nkaqhato • U tirthisa xivumbeko xa mahungu kahle • U tirthisa marito ya nkoka na swivulwana <p>U yisa emahlweni mbulavurisano hi nhlokomhaka yo toloteleka</p> <ul style="list-style-type: none"> • U yingisela na ku nyika vadyondzikuloni nkari wa ku vulavula • U vutisa na ku hlamura swivutiso • U nyika mavonelo ya yena, xik. Hikokwalaho ka yini...? 	<p>U hlaya xitshuriwa xa mahungu lexi nga na swo yoniwa, xik. Xikombankarhi na minongonoko ya thelevhixini/tichati/matafula/ swidirowiva/mimepe ya mienleketo/ mimepe/swifaniso/tigirafu</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Faylii ya Swithirhisiwa swa Mudyondzisi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ku titulamisela ku hlaya: u kanelia hi nhlokomhaka na ku pfuxeta marito ya nkoka ya ntivomarito • U hlaya ndzimana na ku kombisa mhakankulu na nhlokomhaka • U hlamura swivutiso swa le ka xitshuriwa na swo voniwa • U hlaya hi ku hatlisa ku kuma vuxokoxoko bya mahungu yo karhi 	<p>U tsala tinhlamuselo to olova</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlawula mahungu lama faneleke • U nyika swikombiso • U tsala swa mafundza swi tlhela swi twakala • U tirthisa ntivomarito lowu yelanaka na tidyondzo tin'wana <p>U endla nonganoko wa swivutiso swa ndzavisiso wo olova</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala swivutiso swi va erivaleni/swo twala • U siya swindhawana swo tsala tinhlamulo • U tirthisa swivumbeko swa swivutiso hi ndlela leyi ulameke <p>U tsala ndzimana yo hlamusela mavonelo ya yena</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlamura swivutiso swa le ka xitshuriwa na swo voniwa • U hlaya hi ku hatlisa ku kuma vuxokoxoko bya mahungu yo karhi • U tsala 4 ku ya eka 5 wa swivulwa • U hlawula mahungu lawa ya nga fanela • U nyika mavonelo ya yena • U nyika hlamuselo yo twala 	<p>Mapeletelo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa dikixinari ku kamba mapeletelo na nhlamuselo ya marito • U tirthisa xirhangi ku vumba vunyngi <p>Ku tirtha hi marito</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa xivumbeko xa riendl xo lerisa • U tirthisa nkari lowu nga hundza wo yisa emahlweni/karhi lowu nga hundza wo yisa emahlweni lowu hetisekeke • U twisia xivumbeko xa nandzulo • U tirthisa maengeteri ya mukhuya <p>Ntivomarito eka mbangue</p> <ul style="list-style-type: none"> • Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hlaiweke hi un'weun'we • Mariotularha (marito lama kanetanaka xik. yima-tshama)

GIREDI YA 6 KOTARA YA 2				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U tlangu ntlangu wa ririm</p> <ul style="list-style-type: none"> • U nyika na ku landzelela swileriso • U cincana na van'vana <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlaya xithhokovetselo • U tlanga ntlangu wa ririm • U nyika na ku landzelela swileriso/ swiletelo swa matthelo • U kanela hi nhlokomhaka <p>VHICKI RA 7-8</p>	<p>U endla nghingiriko wo kambela ntwisiso hi xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U kombisa swihlavulekisi swa nkoka, xik. nhlokomhaka, swimunhuhatwa, nkomiso ma mpimo wo kambela • U kombisa matirhiselo ya ririm ku nyika timhaka ta ntiyiso na ku nyika mavoneko ya yena <p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlayela ehembla hi mavulelo yo amukelekaka ya marito, nkhluko, na matitwelo <p>U ololoxa xiphazamisamarito</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa ntivomarito lowu faneleke • U peleta marito kahle • U hlamusela nhlamuselo ya marito/u tirthisa marito eswivulweni • U tirthisa dikixinari <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlayiweke hi nkarkhi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U pimanisa tibuku na switshuriwa leswi a swi hlayeke 	<p>U tirthisa matsalelo yo landzelela magoza:</p> <ul style="list-style-type: none"> • U bubutesa byongo • U tsala mpfapfarhuto wo sungula • U endla mpfuxeto • A hlela • U endla mpfapfarhuto wo hetelela wo basa no vonaka/hlayeka • U andlala mpfapfarhuto wo hetelela wo basa no vonaka/hlayeka <p>U rhekhoda/sala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala swivilwa a tirthisa marito kumbe ku hlamusela hi ndlela yo humesa nhlamuselo, na sw. na sw. 	
				MAKAMBELELO YO SONGA DYONDZO
				VHICKI RA 9-10

GIREDI YA 6 KOTARA YA 3

VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
Ku yingisela eka xitori (Hiawula eka xitori xa sweswi xo ka xi nga ri xa ntiviso/ndhavuko/ndzungulo wa leswi ku humeleleke/swa mafeny/a/milorho/swa matimu) Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)	U hlaya xitori Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)	U tsala leswi nghenisiwaka eka dayari • U hlawula vundzeni lebyi faneleke bya nhlokohaka	U tsala leswi nghenisiwaka eka dayari • U hlawula vundzeni lebyi faneleke bya nhlokohaka	Mapeletelelo • U peleta marito ya ntolovelu hi mfanelo, tirthisa dikixinari ya yena Ku tirtha hi marito na swivulwa • U aka eka matirhiselelo ya mavitavito, xik. Lava ya nga na maletere lamakulu
VHIKIRA 1-2	Ku yingisela nhlamuselo ya nomo ya tindhawu/swihari/swimilana/minchumu/na sw. na sw. Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)	U hlaya xitoriori • U kumbisa tindzhawu • U tekela enhlokweni mahungu lama faneleke ya le ka chati: nongonoko wa swiendleko ku ya hi nkarchi • U endla nkomiso wa xitori U yingisela nhlamuselo ya nomo ya tindhawu/swihari/swimilana/minchumu/na sw. na sw. Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)	U tsala leswi nhlamuselo yo landzelela magoza: • U kumbisa na ku kanelia mbangu na swimunhuhatwa • U kumbisa na ku kanelia mbangu na swimunhuhatwa • U kanelia xivangelo na xitandzhaku eka xitori, xik. Ku humelerile yini loko....?, Hikokwala ko yini u ehleketa ta humelela? • U angula eka leswi humaka eka xitori • U yelanisa/hlanganisa leswi a swi hlayaka na ta vutomi bya yena U hlaya mapapila yo olova ya xinghana • U kumbisa mhakankulu ya xitori • U hlamula swivutiso swo kongoma/ollova	Mapeletelelo • U peleta marito ya ntolovelu hi mfanelo, tirthisa dikixinari ya yena Ku tirtha hi marito na swivulwa • U aka eka matirhiselelo ya mavitavito, xik. Lava ya nga na maletere lamakulu

GIREDI YA 6 KOTARA YA 3

VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
U yingisela eka ku vulavula hi mhaka yo karhi	U hlaya mahungu yo huma eka switshuriwa leswi nga na swo voniwa, xik. Tichati/mimepe ya miehleketo/mimepe/swifaniso/tigirafu. <ul style="list-style-type: none">U vutisa na ku hlampula swivutiso swo tikaU kanela mhakankuluU nyika mavonelo ya yenaU xixima van'wana hi ku va yingiselaU kondetela swirho swin'wana swa ntawla ku seketela van'wana U vulavula hi xihungwana lexi a xi lulamiseke <ul style="list-style-type: none">U hlawula nhlokohhaka na vundzeni bya xihungwanaU tshama eka nhlokohhakaU lalamisa vundzeni hi ku landzelelana	U tsala xitshuriwa xa mahungu na ku hetisalatatisa swo voniwa, xik. Tichati/matafula/dayagiramu/mimepe ya miehleketo/mimepe/swifaniso/tigirafu <ul style="list-style-type: none">Xitshuriwa xo hlaya lexi humaka eka buku ya muddyondzi kumbe Fayili ya Switshuriwa swa Mudyondzisi (FSM)Ku titulamisela ku hlaya: u hlaya hi ku hatlisa ku kuma vuxokoxoko bya nkokaU vutisa swivutisoU hlawula vuxokoxoko bya nkoka ku hlampula swivutisoU endla nkomiso wa mimepe ya miehleketo eka xitshuriwa lexi a xi hlawuleke U endla nghingiriko wo kambela ntwsiso hi xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala)	Ku tirha hi marito na swivulwa <ul style="list-style-type: none">Kitshuriwa xo hlava xo huma eka buku ya muddyondzi kumbe Fayili ya Switshuriwa swa Mudyondzisi (FSM)U hlaya xitshuriwa lexi xi hlawuriwekeU tirhisa mahungu yo huma eka xitshuriwa lexi nga na tilebulu to voniwa, xik. Matafula/tichati kumbe tigirafuU kombisa vuxaka exikarhi ka swo hambara swa tilebulu leti nga eka dayagiramu kumbe swin'wana swo voniwa U cinca xitshuriwa xi ya eka xiyumbeko xa swo mpampfarhutiwa, xik. U tirhisa mahungu ya tinotsi leti a ti hlengleteke <ul style="list-style-type: none">U cinca mahungu ya ya eka xiyumbeko xa swo mpampfarhutiwa tanhi tigirafu kumbe matafulaU xopaxopa mahungu U tsala xiviko xo koma xa mahungu lawa a ya hlengleteke <ul style="list-style-type: none">U pima nkoka wa mahungu na ku endla vuavanyisi a ri karhi nyika swivangelo swa mahungu lawa.U tirhisa xiyumbeko lexinene xa xivikoU ulamisa tindzimana hi ku hetiseka, tanhi ku seketela hi nhlokohhaka na swivulwa swo seketela	Mapeletelo <ul style="list-style-type: none">U tirhisa dikixinari ku kamba mapeletelo na nhlamuselo ya marito Ku tirha hi marito na swivulwa <ul style="list-style-type: none">U tirhisa rimbewuU aka na ku tirhisa mahlawuriU ndlandlamuxa eka ku tirhisa xitwananisi xa nhlokohhakaU tirhisa nkarti wa sweswi Ntivomarito eka mbangu <ul style="list-style-type: none">Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlava swin'we kumbe xitshuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun'weMarito lama welaka eka ndyangu wun'we, xik. 'Mbyana, ximanga', ya wela eka ndyangu wa 'swifubo'
VHIKI RA 3-4	U hlengileta mahungu, xik. u endla ndzavisiso wo olova <ul style="list-style-type: none">U hlawula swivutiso leswi nga ta vutisiwaU vutisa na ku hlampula swivutisoU rhekhoda mahungu tanhi tinotsi ta le ka swivutiso leswi endliweke U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula <ul style="list-style-type: none">(Hiawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)U hlaya xithhokovetseloU tlanga ntlangu wa rinimiU nyika na ku landzelela swileriso/swiletelo swa matheloU kanela hi nhlokohhaka	U titoloveta ku hlaya <ul style="list-style-type: none">U hlaya ehenhla hi mavulelo yo amukelekaka ya marito, nkhaluko, na matitwelo U endla xiphazamisamarito <ul style="list-style-type: none">U tirhisa ntivomarito lowu fanelekeU peleta marito hi mfaneloU hlampula tinhlamuselo ta marito a thela u ya tirhisa kahle eswivulweni U ehleketa hi switshuriwa leswi hlaiyiweke hi nkarti wa ku hlava a ri yexe/na ku hlava hi vambirhi <ul style="list-style-type: none">U endla nkomiso xitshuriwa hi yexe/na ku hlava hi vambirhiU tirhisa xiyumbeko lexinene xa xivikoU ulamisa tindzimana hi ku hetiseka, tanhi ku seketela hi nhlokohhaka na swivulwa swo seketela		

GIREDI YA 6 KOTARA YA 3				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U yingisela switori</p> <p>(Hlawula eka xitori xa sweswi xo ka xinga ri xa ntiviso/ndhavuko/ndzungulo wa leswi ku humeleteke/swa mafenyena/milohlo/swa matimu)</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku tilulamisela ku hlaya: u bvumba eka swifaniso U kanela hi nhlokomhaka, kungu, swimunhuhatwa na mbangu U hlamula swivutiso swo olova/kongoma U nyika angulo wa yena, lowu yelanaka na vutomi bya yena U hlamusela mavonelo ya yena U ringanyeta tindlela tin'wana ta mahetelelo, maehleketelolo na mahlamuseleo <p>U thela a rungula xitori</p> <ul style="list-style-type: none"> U tirthisa malongoloxelo ya swiendleko lama lulameke U kongomisa kahle eka ximunhuhatwa xa xitori U tirthisa minkarhi ya maendli leyidyondzisiweke eka tigiredi leti hundzeke U ringanyeta mahetelolelo man'wana 	<p>U hlaya xitori</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku tilulamisela ku hlaya: u bvumba eka swifaniso U kanela hi nhlokomhaka, kungu, swimunhuhatwa na mbangu U hlamula swivutiso hi xitori nga yimelaka mavonelo yan'wana ya swa misava U hlamula swivutiso hi xitori U komisa xitori hi nomo U kombisa mahungu lamanene ya xitori <p>U endla nghingiriko wo kambela ntwisiso hi xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p>	<p>U tsala xitor xo olova a tirthisa matsalelo yo landzelela magoza a ri yexe</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlawula vundzeni lebyi tsakisaka U tirthisa xivumbeko xa xitoritanihi rimba U tirthissa masungulo, exikarhi na le makumu U hlamusela swiendleko hi ndzandzelelano U tirthissa nkarhi wa riendlilowu faneleke a hlanganisa swivulwa hi "na" na "loko" U tirthissa mahikahatelo yo hambaranahambana, ku katsa na mimfungho yo tshaha U tirthissa mintsalanganyo exikarhi ka tindzimana <p>U tirthisa matsalelo yo landzelela magoza:</p>	<p>Mapeletele</p> <ul style="list-style-type: none"> U peleta marito ya ntolovelohi mfanelo, a tirthisa dikixinari ya yena n'wini U tirthissa nkromiso wa marito, xik. Nkulukumba – Nkul. <p>Ku tirtha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> U tirthissa masivinene (mina, wena) U aka eka matirhisele ya mahawuri a ngag si dyondzisa maviti, xik. Mybanya leyitsongo U tirthissa maengeteri ya ndhawu (exikolvjeni, ejoni) Nkarhi wa sweswi wo yisa emahwjeni, xik. Khensani u le ku dyeni U tirthissa nkarhi lowu hundzeke wo yisa emahwjeni kumbe nkari lowu hundzeke lowu hetisekeke wo yisa emahwjeni <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun'we U kamba mapeletele U tsala mpfapfarhuto wo hetetelela
VHIKI RA 5-6				

VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	GIREDI YA 6 KOTARA YA 3		
		KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
U yingisela risimu/xithhokovetselo xo olova. Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSSM)	<p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlayela ehenhla hi vutivi u ri karhi u kombisa ku swi twisisa • U hlayela ehenhla hi mavulelo yo amukelekaka ya marito, nkulu, na matitwelo • U kanelia mhakankulu • U swi yelanisa na vutomi bya yena/leswi a swi tokotekе • U kombisa yelano wa mimpfumawulo thontliweke hi xithhokovetselo • U yimbela risimu eka tindzimana leti hlawuriweke <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlaya xithhokovetselo • U tlanga ntlangu wa rinimi • U nyika na ku landzelela swileriso/swiletelo swa matthelo • U kanelia hi nhlokomhaka 	<p>U tsala ku titsakisa, xik. Xithhokovetselo xa mintila ya mune kumbe swivulwa leswi nga na yelano wa mimpfumawulo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlawula nhlokomhaka • U tsala swivulwa swa mintila ya yelano wa mimpfumawulo hi nhlokomhaka • U tirhissa xifananisi xin'we • U rhekhoda/tsala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini • U tsala swivulwa a tirhissa marito kumbe ku hlamusela hi ndlela yo humesa nhlamuselo, na sw. na sw. 		

GIREDI YA 6 KOTARA YA 3				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
7-8	<p>U yingisela na ku landzelela swileriso, Xik. Maendlelo ya xo karhi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • U endla nkumbetelo wa leswi swi nga ta landzelela eka nkarki lowu takaa • U kanelia vuxokoxoko bya xitsuriwa xo karhi • U kanelia ku landzelelana ka swileriso • U kanelia xivumbeko xa riendl ieri tirthisiweke <p>U tlangu ntlangu wa ririm</p> <ul style="list-style-type: none"> • U landzelela swileriso hi nkhaqhato • U tirthisa ntivomarito wo hambarahambana • U va na xiave eku vulavulen na ku nyika nkarki eka vanwana <p>U titloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <p>(Hiawula xin'we ku titloveta masiku hinkawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlaya xithhokovetselo • U tlangu ntlangu wa rinimi • U nyika na ku landzelela swileriso/ swiletelo swa mathelo • U kanelia hi nhlokomhaka 	<p>U hlaya xitsuriwa xa maendelo, xik. Rhisipi/swileriso swa xikambisiso xa sayensei swa phurojeke.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Xitsuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi na xa le ka ya mudyondzisi (FSM) • Ku tilulamisela ku hlaya: u bvumba eka nhlokomhaka na lavisia xitsuriwa, xik. vundzeni, phej ra nongonoko • U tirthisa maqhingga yo hlaya: u hlaya hi ku hattisa ku kuma vuxokoxoko hi ku angarhela • U hlamusela swo voniwa • U hlamusela swivutiso hi xitsuriwa • U hlamusela leswi swi lavaka ku endliwa • U kanela vuxokoxoko bya xitsuriwa xo karhi • U kanela xivumbeko xa xitsuriwa • U kanela ku landzelelana ka swileriso • U landzelela swileriso • U nyika na ku landzelela swileriso/ swiletelo swa mathelo • U kanelia hi nhlokomhaka 	<p>U tsala xitsuriwa xa mahungu, xik. Switsuriwa swo huma eka tidyondzo tin'wana</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala tindzimana timbirhi kumbe tinharhu • U hlengleleta mahungu hi ndlela ley faneleke • U tirthisa xivulwa xa nhlokomhaka na swo seketeia • U tirthisa ntivomarito lowu yelatanaka na tidyondzo tin'wana • U tirthisa rirmi ra mafundza • U katsa vuxokoxoko byo karhi • U tirthisa riendli ra xitvisiwo hi mfanelo <p>U endla nkomiso wa mepe wa miehleketo wa xitsuriwa xo koma</p> <ul style="list-style-type: none"> • U kombisa tipoyinti tinharru ta nkoka • U lulamisa mahungu hi ndlela leyinene • U tirthisa mimfungo/swidirowiwa/ na swin'wana swo mpfampfarhutiwa swo huma eka xitsuriwa • U kombisa vuxaka lebyi nga kona exikarhi ka swiphemu swa lexidirowiweke eka xifaniso na swo mpfampfarhutiwa • U tirthisa ntivomarito lowu faneleke • U xiyaxiya mapeletelo ya marito • U tirthisa dikixinari ku kamba mapeletelo na tinhiamuselo ta marito 	<p>Mapeletelo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa dikixinari ku kamba mapeletelo na tinhiamuselo ya marito • Nkomoiso wa marito, xik. Tatana yi va Tat. Manana yi va Man. TV yi va Thelevhixini <p>Ku tirtha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U aka eka ku twisia na ku tirthisa nkarki lowu hundzeke • U sungula ku tirthisa masivinene, (xik. Mina, wena, yena, hina, vona) • U sungula ku tirthisa masivintalo ya -swa (swanga, swavo) • U tirthisa tinxaka ta mahlawuri • U twisia na ku tirthisa maendli <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Marito lawa ya humaka eka switsuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitsuriwa lexi hilayiweke hi un'weun'we

GIREDI YA 6 KOTARA YA 3				
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
VHIKI RA 7-8		<p>U hlaya switshuriwa swa mahungu leswi katsaka tidyondzo hinkwato</p> <p>swo fana na xiviko xo koma/nhamuselo yo suka eka dyondzo yin'wana</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ku tilulamisela ku hlaya: u bvumba hi nhlokomhaka na ku lavisia xitshuriwa, xik. Vundzeni, pheji ra nongonoko • U tirthisa maqhinga yo hlaya, xik. U hlaya hi ku hatlisa ku kuma vuxokoxoko byo karhi • U hlamusela swo voniwa • U hlamusela swivutiso hi xitshuriwa • U nyika timhakankulu na vuxokoxoko byo seketela <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hilayiweke hi nkarhi wa ku hilaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U nyika timhakankulu • U kanela swihlawulekisi swa switshuriwa swin'wana leswi hilayiweke, xik. Tibuku to seketela leti nga na tipheji ta vundzeni na nongonoko wa tona 	<p>U tirthisa matsalelo yo landzelala magoza</p> <ul style="list-style-type: none"> • U bubutesa byongo hi ku tirthisa, xik. mimepe ya miehleketu • U tsala mpfapfarhuto wo sungula • U xiyaxiya mapeletele • U tsala mpfapfarhuto wo hetetele <p>U rhekhoda/tsala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikkixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala swivulwa a tirthisa marito kumbe ku hlamusela hi ndlela yo humesa hlamuselo, na sw. na sw. 	

GIREDI YA 6 KOTARA YA 3

VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U teka xiave eka mbulavurisano hi nhlokomhaka leyi nga toloveeka Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U vutisa swivutiso leswi nga fanela na ku svi hlamula • U yisa emahlweni mbhurisano wa vona • U hlamusela mavonelo ya yena • U xixima miehleketu ya van'wana • U kondiletelu vadyondzi van'wana ku vulavula hi riimi leiri ro engetela <p>U tlanga ntlangu wo olova</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa vundzeni na ririmu leri faneleke • U tirthisa marito ya muvulavuri • U hluvukisa/tumbuluxa ndlela leyi twalaka yo hlamusela leswi xitori xi vulavulaka hi swona • U tirthisa rito na matitvelo na swikoweto ku humesa nhlamuselo • U twarisita marito hi ndlela yo twala na ku va svi ri leswinene <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <p>(Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlaya xithhokovetselo • U tlanga ntlangu wa ririmu • U nyika na ku landzelela swilero/swiletelo swa mathelo • U kanelia hi nhlokomhaka 	<p>U hlaya ntlangu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM) • Ku tilulamisela ku hlaya hi ku bvumba hi nhlokomhaka • U tirthisa maqhingga yo hlaya • U kombisa mongo wa xitorii • U kanelia swimunuhuhatwa, mbangu na swiendlo • U hlamusela matitvelo lawa ya thonthiweke hi xitshuriwa lexi a xi hlayeke • U kanelia swihlawulekisi swa xitshuriwa ngopfungopfu mahikahateilo na xivumbeko xa xona <p>U endla nghingiriko wo kambela ntwisiso hi xitshuriwa (swanomo Kumbe swo tsala)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hluyelata ehenhla u ri karhi u lulumisa swihoxo • U humesa mpfapfarhuto wo sungula • U kuma xivikontsundzuko na mpfuxeto • U hluyisisa u ri karhi u lulumisa swihoxo • U endla mpfapfarhuto wo hetelela wo bassa no vonaka/hlayeka <p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hluyelata ehenhla u ri karhi u kombissa vutivi na ku twisia ka yena ka xitshuriwa • U hluyelata ehenhla hi mavulelo yo amukelekaka ya marito, nkhlukulo, na matitvelo <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlaiyiweke hi nkarchi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala swivulwa a tirthisa marito kumbe ku hlamusela hi ndlela yo humesa nhlamuselo, na sw. na sw. • U hlamusela hi ku komisa naswona hi nomo xiviko xa buku leyi a yi hlayeke, leyi nga na vundzeni na xivumbeko lexi faneleke • U nyika mayonelo ya yena 	<p>U tsala tsalwa ra xitorii xo koma, u tirthisa xitayili xa matsalelo ya nkamafundza</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlawula swimunuhuhatwa leswi faneleke • U hluvukisa mbulavulo na swiendlo hi ndlela leyi faneleke • U tirthisa marito ya muvulavuri • U tirthisa mimfungho ya mahikahateilo leyi faneleke, xik. Hikombirhi, mimfungho ya xihlamalo na swivutiso <p>U tirthisa maendlelo yo tsala hi ku landzelela magoza</p> <ul style="list-style-type: none"> • U bubutsa byongo hi ku tirthisa mimepe ya miehleketu • U humesa mpfapfarhuto wo sungula • U kuma xivikontsundzuko na mpfuxeto • U homonimi (marito lawa ya twarisawa kumbe ku peletiwa ku fana, kambe ya hambara hi tinhlamuselo, xik. Nsele – nsele, matimba – matimba <p>U rhekhoda/tsala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena r'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala swivulwa a tirthisa marito kumbe ku hlamusela hi ndlela yo humesa nhlamuselo, na sw. na sw. 	<p>Mapeletelo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa dikixinari ku kamba mapeletelo na tinhlamuselo ta marito • U aka eka vutivi bya dyondzo ya mipfumawulo ku peleta marito, xik. U aka marito ya ndyangu wun'we lawa ya fambelenaka na leswy ya twarisawa no vonakisa xiswona. <p>Ku tirtha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa tinxaka to hambana ta mahlawuri • U ndlandlamuxa ku tirthisa maengeteri <p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaya swin'we kumbe xitshuriwa lexi hlaiyiweke hi un'weun we
VHICKI RA 9-10				

GIREDI YA 6 KOTARA YA 4			
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA
U yingisela eka xitori (Hlawula eka xitori xa sweswi xo ka xi nga ri xa ntiviso/ndhawuk/o/dzungul/o wa leswi ku humeleleke/swa mafeny/a/milorho/swa matimu) Xitsihuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switihisiwa swa Mudyondzisi (FSM)	<p>U hlaya xitori</p> <ul style="list-style-type: none"> Xitsihuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe Fayili ya Switihisiwa swa Mudyondzisi (FSM) Ku tilulamisela ku hlaya: u bvumba ku suka eka nhlokomhaka na swifaniso U tirhisa maqhingga yo hlaya na vuthala byo kuma tinhlamuselo ta marito yantshwa U kanel a kungu, mbangu na swimunhuhatwa U kanel a ndzandzelcelano wa swiendlo, a hlamula swivutiso swo leswi nga humeela ro sungua na ravumbirhi U kanel a swa ndhawuk/o, swa ta vanhu, na ku xopaxopa timhaka extorini, a cinca na ririm i loko swi fanerie 	<p>U tsala xitori xo olova</p> <ul style="list-style-type: none"> U tirhisa xivumbeko xa xitor i tanhi rimba U tirhisa ririm i ro lava miehleketo ngopfungogpfu leri niga na ntivomarito wo hampanahambana U hlanganisa swivulwa swi va hi tindzimana a ri karhi a tirhisa masivi, mahlanganisi na mahikahtelo lama faneleke U tirhisa ntivoririmi, mapelelelo na mahikahtelo lama faneleke U tirhisa minkarhi hi mfanelo U tirhisa dikixinari ku kamba mapelelelo na tinhlamuselo ta marito 	<p>Mapelelelo</p> <ul style="list-style-type: none"> U peleta marito ya ntolovel o hi mfanelo, u tirhisa dikixinari ya yena n'wini U aka eka vutivi marito yo voniwa na marito lawa ya tirhisiwaka nogpufu U twissa na ku tirhisa marvit i, xik. (Buku – tibuku U aka eka masivikomba, xik. (Lexo, lexuya, lexiyani) U aka eka matihiselo ya malhawuri , xik. Myanya leytisongo U tirhisa xivumbeko xa ndzeriso xa riendl i, xik. Yimal! U tirhisa nkarhi lowu hundzeke wo yisa emahlw eni kumbe nk arhi lowu hundzeke lowu hetisekeke wo yisa emahlw eni U tirhisa maengeteri ya nk arhi, xik. mundzuku, tolo
VHIKI RA 1-2	<p>U rungula xitori xa yena</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlawula vundzeni na nhlokomhaka leswi faneleke U lulamisa swiendlo hi ku swi landzelerisa U vula swimunhuhatwa swa le xitorini U tirhisa mahlanganisi <p>U andlala nhluto wa buku hi nomo</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlawula vundzeni na xivumbeko leswi faneleke U hlamusela mavonelo ya yena U andlala xitsihuriwa hi nkhlukulo na vutitwi 	<p>U tirhisa matsalelo yo landzelala magoza:</p> <ul style="list-style-type: none"> U vutisa na ku hlamula swivutiso swo tika, xik. Hikokwala ho ka yini a n ga....? u ehleketa leswaku? U hlamusela mavonelo ya yena U kanel a hilaha swimunhuhatwa kombisaka mavonelo yo karhi ya misava U kanel a nkoka wa swifaniso swo voniwa eka leswi swi endliwaka U kanel a tindlela tin'wana to hlamusela swimunhuhatwa <p>U rhekhoda/tsala marito na tinhlamuselo ta wona eka dikxinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> U tsala swivulwa a tirhisa marito kumbe ku hlamusela hi ndlela yo humesa nhlamuselo, na sw. na sw. U tsala swivulwa a tirhisa marito kumbe xitsihuriwa l exi hlaiyweke hi unweun'we Maritofularha (marito lawa ya kanetanaka hi nhiamuselo, xik. Mufana na nhwanyana) 	<p>Ntivomarito eka mbangu</p> <ul style="list-style-type: none"> Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlaiyweke hi unweun'we Maritofularha (marito lawa ya kanetanaka hi nhiamuselo, xik. Mufana na nhwanyana)

VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	GIREDI YA 6 KOTARA YA 4		
		KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA	SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI
	<p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula (Hiawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlaya xithhokovetselo • U tlanga ntlangu wa riimi • U nyika na ku landzelela swileriso/swileteло swa mathelo • U kanelia hi nthiokomhaka <p>VHIKI RA 1-2</p>	<p>U endla ngingiriko wo kambela ntwisiso hi xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <p>U hlaya papila ra xinghana</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ku titulamisela ku hlaya: u bvumba swi kongomisiwe eka ku hlaya hi ku hattisa ku kuma hungu hi ku angarhela • U tirthisa maqhingga yo hlaya: u ri karhi u tirthisa vuthala bya mbangku kuma tinhlamuselo ta marito mantshwa • U kombisa mhakankulu na vuxokoxoko byo karhi • U kanelia hi xikongomelo xa papila • U kanelia xivumbeko xa papila <p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlayela ehenhla hi vutitiwi u ri karhi u kombisa ku twisia • U hlayela ehenhla hi mavulelo yo amukelekaka ya marito, nkuluko, na matiwello <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlayiweke hi nkarkhi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tihela a rungula xitor hi swivilwa swa 5 kumbe 6. 		

GIREDI YA 6 KOTARA YA 4			
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA
SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI			
	U teka xiave eka mbhurisano/ nkanerisano <ul style="list-style-type: none"> • U kanela vukahle na vubihu • U tirhisa minongoti na ntivomarito. Leswi yelenaka na tidyondzo tñ'wana • U cincana na van'wana • U xixima mavonelo ya van'wana • U hlohotela/kondletela van'wana ku vulavula U yingisela na ku kanela mbulavulo <ul style="list-style-type: none"> • U kanela timhakankulu na vuxokoxoko byo karhi • U rhekhoda mahungu yo karhi eka chati kumbe mimepe ya miehleketo U tlangu ntlangu wa ririmí <ul style="list-style-type: none"> • U landzelela swileriso hi nkachato • U tirhisa ntivomarito wo hambarahambana • U cincana na van'wana na ku nyika nkarchi eka van'wana U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula <p>(Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlava na ku ololoxa xiphazamisamarito • U tlangu ntlangu wa ririmí • U nyika na ku landzelela swileriso/ swilefelo swa matñehelo • U kanela hi nhlomhaka 	U hlaya xitshuriwa xa mahungu, xik. Swi huma eka tidyondzi tin'wana hi ku angarhelia. Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe yo hlava kumbe Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzsi (FSM) <ul style="list-style-type: none"> • Ku tilulamisela ku hlava:a hlava na ku kanela hi nhlomhaka na swifaniso • U tirhisa maqhingga yo hlava: xik. a hlava hi ku hatlisa ku kuma mahungu yo karhi • U lemuka ntirho wa swifaniso na swithombe eku vumbeni ka nhlamuselo • U hlamula swivutiso hi xitshuriwa • U komisia ndzimana leyi nga na rimba U endla nghingiriko wo kambele ntwisiso hi xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala) <ul style="list-style-type: none"> • U titoloveta ku hlava • U hlava ehenhla hi mavulelo yo amukelekaka ya marito, nkhaluko, na matitwelo U hlaya na ku ololoxa xiphazamisamarito <ul style="list-style-type: none"> • U peleta marito hi mfanelo • U kombisa ku twisia tsihlamusela ta marito • U tirhisa ntivomarito lowu ngafanela 	U tirhisa mahungu yo huma eka switshuriwa swo voniwa, xik. Tichatii/ matafula/dayagiramu/mimepe ya miehleketo/mimepe/sifaniso na tigirafu Ku ta tsala xitshuriwa: <ul style="list-style-type: none"> • U tsala tindzimana timbirhi kumbe tñharhu • U ulamisa mahungu a tlhela a ya longoloxa • U peleta na ku hikahata hi mfanelo U tsala xitshuriwa xa mahungu xo voniwa <ul style="list-style-type: none"> • U endla nkomiso wa mepe wa miehleketo wa xitshuriwa xo koma nhlamuselo • U ulamisa swo pfuna na leswi nga pfunki etafuleni U tsala tinhlamuselo leti nga na swikombiso <ul style="list-style-type: none"> • U hlawula swiphemu leswi faneleke ku swi hlamusela • U tirhisa swikombiso swo khomeka • U hlawula mahungu lawa ya faneleke • U tirhisa ntivomarito lowu yelanaka na le ka tidyondzo tin'wana U titolveta eka mbangú <ul style="list-style-type: none"> • Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlava swin'we kumbe xitshuriwa lexi hlavyeke hi un'weun'we Ntivomarito eka mbangú <ul style="list-style-type: none"> • Marito lawa ya humaka eka switshuriwa swa ku hlava swin'we kumbe xitshuriwa lexi hlavyeke hi un'weun'we
VHICKI RA 3-4			

GIREDI YA 6 KOTARA YA 4			
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA
VHICKI RA 3-4	<p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hilayiweke hi nkarchi wa ku hilaya a ri yexe/na ku hilaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlamusela vutivi hi switshuriwa leswi hilayiweke • U hlamusela hilaha xitsuhuriwa xi yelanaka hakona na ta vutomi bya yena 	<p>U hlaya xitorii</p> <p>(Hiawula eka xitori xa sweswi xo ka xinga ri xa nttyiso/ndhavuko/ndzungulo wa leswi ku humeileke/swa mafeny/a/milorho/swa matimu)</p> <p>Xitsuhuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe yo hilaya kumbe Fayili ya Switthiriwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ku tilulamisela ku hilaya:a bvumba ku suka eka nhlokomhaka na swifaniso • U tirthisa maqhingga yo hilaya: u tirthisa vuthala bya mbangu ku kuma nhlamuselo ya marito • U vutissa swivutiso na ku swi hlamuselo ya marito • U endla nkomiso wa xitorii • U hlamusela na ku sungula ku vutissa na ku hlamusela swivutiso swo tika, xik. Hikokwalafo ka yini...? U ta vona njhani...? • U kanela swa ndhavuko, swa ta vanhu, na ku xopaxopa timhaka exitorini, a cinca na ririmmi loko swi fanerile • U tirthisa minkarhi ya maendli leyidyondzweke eka tigiredi ta le hansi, xik. nkarchi lowu hundzeke na lowu taka 	<p>U tsala nhluto wa buku</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hiawula vundzeni na xivumbeko leswi faneleke • U hlamusela na ku kombisa mavoneolo ya yena • U katsa nhlokomhaka, swimunhuhattwa a endla na nkomiso <p>U tsala papila ra xinghana</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hiawula vundzeni lebyi faneleke fanerile • U tirthisa rimba loko ntsena swi fanerile • U kongomisa mahungu hi mfanelo faneleke • U ulamisa mahungu hi ndlela leyi faneleke • U tsala vito ra yena eku heteteleni • U tirthisa xitayili xa nkamafundza lexi swo tikanaya, xik. Hikokwalafo ka yini...? U swi vona njhani...? • U kombisaka xikongomelo xo karhi mavoneolo ya yena
VHICKI RA 5-6		<p>U tirtha hi marito na swivulwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tirthisa xivumbeko xa xivutiso, Mani? Yini? Rini? Xhi? Hikokwalafo? Njhani? • U tumbuluxa na ku tirthisa mahlanganisi yo komba xivangelo na xikongomelo • U tirthisa nkarchi lowu wa ha taka, xik. 'Ndzi ta n'wi vona mundzuku' • U tirthisa marito ya xivulavuri • U tirthisa mimfungo yo tshaha ya marito ya xivulavuri emahwenei 	

GIREDI YA 6 KOTARA YA 4			
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA
	<p>U yingiselia xithhokovetselo</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe yo hlaya kumbe Fayili ya Switshuriwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsundzuka mhakankulu • U kanela mhakankulu ya leswi a swi yingiseke • U yelansia na leswi nwi humeleleke • U kombisa yelano wa mimpfumawulo na marito lawa ya sungulaka hi mimpfumawulo yo fana • U kombisa na ku hlamusela (xik. Vufananisi) • U hlamusela switwi leswi thontthiweke hi xithhokovetselo • U yimbelela risimu kumbe mintila leyi hlawuriveke <p>VHICKI RA 5-6</p>	<p>U endla ngingiriko wo kambela ntwisiso hi xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <p>U hlaya swithhokovetselo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ku tilulamisela ku hlaya; a bvumba ku suka eka nhlokomhaka na swifaniso • U tirthisa maqhingga yo hlaya, xik. U tirthisa vuthala bya mbangu • U hlamula swivutiso hi xithhokovetselo • U kombisa switwi leswi thontthiweke hi xithhokovetselo • U kanela yelano wa mimpfumawulo na ndzandzelelano wa mimpfumawulo eka xithhokovetselo • U kanela vufananisi eka xithhokovetselo <p>U titoloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <p>(Hlawula xin'we ku titoloveta masiku hinkwawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlaya xithhokovetselo • U tlanga ntlangu wa riimi • U nyika na ku landzelela swilero/ swilelelo swa matthelo • U kanela hi nhlokomhaka • U rungula swiendeko kumbe leswi a swi voneke eka rongonoko • U rungula swiutiso swa leswi wo hlamula swiutiso swa leswi humeleleke ro sungula, ra vumbirhi na ravunharhu hi ndzandzelelano lowu faneleke 	<p>U tirthisa matsalelo yo landzelela magoza:</p> <ul style="list-style-type: none"> • U bubutsa byongo • U tsala mpfapfarhuto wo sungula • U endla mpfuxeto • A hlela • U endla mpfapfarhuto wo hetelela • U andiala mpfapfarhuto wo hetelela wo basa no vonakai/hlayeka • U tirthisa dikixinari ku kamba mapeletelo na nhlamuselo ya marito <p>U rhekhoda marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala swivulwa a tirthisa marito kumbe ku hlamusela hi ndlela yo humesa nhlamuselo, na sw. na sw. <p>U titoloveta ku hlaya</p> <ul style="list-style-type: none"> • U hlayedla ehenhla hi ndlela yo nyanyula u ri karhi u kombisa ku twisia • U hlayedla ehenhla hi mavulelo yo amukelkaka ya marito, nkuluuko, na matitwelo • U ehleketa hi switshuriwa leswi hlaiyiweke hi nkarkhi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi • U endla nhluto wa buku lowu nga na xivumbeko hi nomo

GIREDI YA 6 KOTARA YA 4			
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTISA	KU TSALA NA KU ANDLALA
SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI			
	<p>U teka xiave eka mbulavurisano</p> <ul style="list-style-type: none"> U vutisa swivutiso leswi nga fanela na ku swi hlamula U yisa emahlweni mbhurisano wa vona U hlamusela mavonelo ya yena U xixima miehleketo ya van'wana U kondletela vadyondzi van'wana ku vulavula hi ririm ieri ro engetela <p>U teka xiave eka nkanelisano</p> <ul style="list-style-type: none"> U ehleketa na ku hlamusela leswi kotekaza U tirhisla leswi nga na swipimelo U cincana na van'wana U xixima mavonelo ya van'wana U hlohlotel/a/kondletela van'wana ku vulavula <p>U titloveta Ku yingisela na Ku vulavula</p> <p>(Hiawula xin'we ku titloveta masiku hinklawo)</p> <ul style="list-style-type: none"> U hlaya xithokovetselo U tlanga ntlangu wa rrimi U nyika na ku landzelela swileriso/swileteло swa matheio U kanelia hi nhlokomhaka 	<p>U hlaya xitshuriwa xa swihangalasamahungu Magazini atikili/xiviko xa mahungu</p> <p>Xitshuriwa xo huma eka buku ya mudyondzi kumbe buku yo hlava kumbe Fayili ya Swithisiwa swa Mudyondzisi (FSM)</p> <ul style="list-style-type: none"> Ku tilulamisela ku hlaya: u bvumba leswi xitshuriwa xi vulavilaka hi xona hi ku xl languta U tirhisla maqhingga yo hambarahambana yo hlaya, xik. U hlaya hi ku hatlisa ku kuma vuxokoxoko byo karhi na manungu hi ku angarhela U hlamula swivutiso U kanelia mhakankulu na vuxokoxoko byo karhi U kanelia xivumbeko/vuandlalo na ku khavisiva ka buku/xitshuriwa U pimanisa xivumbeko na ku khavisiva ka yona na phephahungu <p>U endla ngingiriko wo kambela ntwisiso hi xitshuriwa (swanomo kumbe swo tsala)</p> <ul style="list-style-type: none"> U titloveta ku hlaya U hlayedla ehenhla hi mavulelo yo amukelekaka ya marito, nkhluko, na mattiweio U tlanga ntlangu wa rrimi U nyika na ku landzelela swileriso/swileteло swa matheio U kanelia hi nhlokomhaka 	<p>U tsala xiviko xa mahungu xo olova u tirhisa rimba</p> <ul style="list-style-type: none"> U katса mahungu lawa ya faneleke U nghenisa mahungunkulu eka xiviko xa yena U hluvukisa mahungu hi ku ya longoloxa U tirhissa mahlanganisi na ku lulamisa tindzimana kahe U tirhissa xivumbeko lexinene xa xiviko U tirhissa ntivoririmi, ntivomarito, mapeletelo na mahikahatelo <p>U khavisa phositara</p> <ul style="list-style-type: none"> U nghenisa mahungu lawa ya faneleke U nghenisa xifaniso laha swi faneleke U tirhissa xivumbeko xa maandalelo ya phositara U khavisa hi ku tirhissa swihlawulekisi swo fana na muhlovo na vukulu byo hambara byo tsala maletere (foto) U andla swi saseka, swi vonaka eka mpfapfarhuto wo hetelela <p>U tirhisa matsalelo yo landzelela magoza:</p> <ul style="list-style-type: none"> U tsala mpfapfarhuto wo sungula U endla mpfuxeto A hlela U endla mpfapfarhuto wo hetelela U andla mpfapfarhuto wo hetelela wo basa no vonaka/hlayeka

GIREDI YA 6 KOTARA YA 4			
VUSWIKOTI	KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)	KU HLAYA NA KU LANGUTUSA	KU TSALA NA KU ANDLALA
		<p>U hlaya na ku kombisa ku twisia swihangalasamahungu swa xitshuriwa xo mpfampfarhutiwa, xik.</p> <ul style="list-style-type: none"> • phositaro na xinavetiso • Ku tilulamisela ku hlaya:a kanela swifaniso • U hlamusela mahungu ya leswi a swi hlayeke • U kanela xikongomelo xa xitshuriwa • U kanela swin'wana swa matirhiselo ya ririmini • U lemuka na ku kanela swihlawulekisi swo khavisa buku swo fana na mihovo, na vukulu byo hambana kumbe swo kandziyisiwa tanhi vukulu bya matsalelo ya marito (foto) • U kanela xivumbelko xa buku • U fananisa switshuriwa swo hambarahambana, xik. phositaro na xinavetiso <p>U ehleketa hi switshuriwa leswi hlaiyiweke hi nkarhi wa ku hlaya a ri yexe/na ku hlaya hi vambirhi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U nyikana mavonelo hi switshuriwa 	<p>SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI</p> <p>U rhekhoda marito na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsala swivilwa a tirhisa marito kumbe ku hlamusela hi ndlela yo humesa nhlamuselo, na sw. na sw.
MAKAMBELELO YO SONGA DYONDZO			VHIKI RA 9-10

XIYENGE XA 4: MAKAMBELELO

4.1 MANGHENEO

Ku kambela i maendlelo lawa ya kunguhatiweke ya yaka emahlweni yo kombisa, hlengeleta na ku hlamusela mahungu hi tlhelo ra matirhelo ya vadyondzi, va ri karhi va tirhisa maendlelo yo kambela yo hambanahambana. Swi katsa magoza ya mune: ku hlengeleta na ku teka vumbhoni bya ku humelela, ku hlela/hlahluva vumbhoni lebyi, ku rhekodiwa leswi kumiweke na ku tirhisiwa ka mahungu lawa ku ta twisia na ku pfuna ku hluvukisa vadyondzi leswaku va ta antswisa endlelo ro dyondza na ku dyondzisiwa.

Makambelelo ya fanele ya va ya nkamafundza (Makambelelo ya ku dyondza) na ya mafundza (Makambelelo ya ku dyondza). Eka hinkwaswo leswi, xivikontsundzuxo xi fanele ku tshama xi ri karhi xi nyikiwa eka vadyondzi ku antswisa ntokoto wo dyondza.

Makambelelo eka tindzimi ya ya emahlweni naswona ya seketela ku kula na ku ndlandlamuka eka vadyondzi. Ya tlhela ya va xiphemu xa nkoka xa ku dyondzisa na ku dyondza tanih leswi ya nyikaka xivikontsundzuxo eka ku dyondzisa na ku dyondza. Ya fanele nakambe ya pfanganisiwa/nghenisiwa eka ku dyondzisa na ku dyondza ematshan'wini ya ku ma teka ya ri xiphemu xo hambana na swin'wana. Ku ya emahlweni, makambelelo ya ku pfanganisa swiphemu swo hambanahambana swa ririmia ya fanele ya tolvetiwa. Xikombiso, ku nga sunguriwa hi hi ku hlaya swo karhi kutani ku endliwa xikambelantwisiso. Swivutiso swa ririmia swo kambela vutivi swi nga nyikiwa swi kongomisiwe eka xitshuriwa xexo. Hi xitshuriwa xa le ndzhaku ka ku hlaya, vadyondzi va nga komberiwa ku angula eka xona , xikombiso, hi ku tsala papila hi timhaka leti nga vuriwa eka xitshuriwa kumbe ku tsala xitshuriwa xa vutumbuluxi hi vundzeni bya xona. Ku songa nghingiriko lowu, minkanerisano yi nga endliwa hi nhlokohmaka kutani hi ndlela leyi ku fikeleriwa vuswikoti hinkwabyo bya ririmia eka nghingiriko wun'we.

Ku kambela vuswikoti bya ririmia byo hambana a swi fanelanga ku tekiwa swi ri micingiriko yo hambana kambe swi va nghingiriko wun'we lowu hlanganisiweke. Tirhubiriki ta makambelelo ti fanele ku fikelela vuswikoti byo hambana bya ririmia eka ntirho.

Vuswikoti bya vadyondzi bya *ku yingisela*, *vuswikoti* bya *swanomo*, *ku kota* ku *hlamula swivutiso*, *ku nghenelela* eka *minkanerisano* na vuswikoti bya ku tsala loku rhekhodiweke laha swi faneleke byi fanele ku tekeriwa enhlokweni masiku hinkwawo.

Swi na nkoka nakambe leswaku *ku twisia ka* vadyondzi ka leswi va swi *hlayaka* ku kamberiwa, ku nga ri ntsena vuswikoti bya vona byo lemuka na ku ntlhantilha marito. Ku kambela ku hlaya ku fanele ku humelela minkarhi yo tala ku nga ri ntsena kan'we. Makambelelo ya mafundza ya ku hlaya ya fanele ku kongomisa eka ku hlayela ehenhla na micingiriko leyi nga ta kombisa leswaku mudyondzi u twisise ku fika kwihi, xikombiso, ku rungula xitori nakambe kumbe ku hlamula swivutiso.

Makambelelo ya ntirho lowu tsariweke wu ta kongomisa swintsongo eka vuswikoti bya mudyondzi bya ku hundzisa nhlamuselo, ku katsa na leswaku va tsale swona hi ndlela yihi, xikombiso, swivumbeko swa ririmia na matirhiselo, mapeletelo na mahikahateko hi ndlela leyi lulameke. Makambelelo hinkwawo ya fanele ku lemuka leswaku ku dyondza ririmia swi ta teka nkarhi wo leha na leswaku vadyondzi va nge humesi ntirho lowu lulameke hi nkarhi wo sungula/ wun'we. Hikwalaho magoza yo hambanahambana ya ku tsala ya fanele ku kamberiwa.

Loko ku nyikiwa ntirho wa makambelelo ya mafundza, ku ta va na nkongomiso eka vuswikoti byo karhi, xikombiso Ku yingisela na Ku vulavula kumbe Ku hlaya kumbe Ku tsala. Hambiswiritano, hi ku va ku dyondza ririmia swi nga maendlelo lama pfanganisiweke, ku ta tirhisiwa vuswikoti byo tlula byin'we. Swivumbeko swa ririmia swi ta kamberiwa

eka mbangu. Swi fanele ku tiyisisiwa leswaku makambelelo a ya endlili ntsena tanih ntirho wo tsala, kambe ya pfumelela ntirho wo endla kunene na swanomo. I swa nkoka ku kambela leswi vadyondzi va swi twisisaka ku nga ri leswi va nga swi belaka enhlokweni, kutani ke, a ku kamberiwe vuswikoti eka mbangu, xik; vadyondzi va nga peleta mavito ya vona hi ndlela leyi lulameke hi nkarhi wa xikambelwana hi Ravunthhanu, kambe xana va swi kota ku tirhisa marito walawo va ma peletile kahle loko va tsala/rhekhoda mahungu ya vona vinyi kumbe xitori?

Ku dyondzisa na makambelelo ya tindzimi ya fanele ku katsa vadyondzi hinkwavo, na maqhinga ya fanele ku kumiwa ku pfuneta vadyondzi hinkwavo ku kuma na ku humesa switshuriwa swa ririm. Vadyondzi van'wana lava nga na ku tikeriwa eka ku dyondza va nga tsandzeka ku fikelela swin'wana swa swikongomelo tanih laha swi kombisiweke eka Xitatimende xa Pholisi ya Kharikhulamu na Makambelelo.

Ku humelela ka vadyondzi va Ririm ro Engetela ro Sungula swi ya hi makambelelo ya minkarhi hinkwayo ya nkamafundza na xivikontsundzuxo xo huma eka mudyondzisi loko va tirha hi switshuriwa na migingiriko. Nkunguhato wa ku dyondzisa wu humesa vundzeni, vuswikoti na maqhinga lama lavekaka eka ku dyondzisa na ku dyondza hi lembe. Leswi hi swona swi nga ta kamberiwa hi swiyimo leswi engetelekaka swa nhluvuko (ku ya emahlweni). A hi hinkwaswo leswi nga dyondzisiwa swi lavaka ku kamberiwa swa mafundza. Hambiswritano, swi na nkoka leswaku ku humelela/ku ya emahlweni ka vadyondzi ku kamberiwa hi nonganoko wo kambela wa mafundza na wa nkamafundza, tanih leswi swi pfunetaka eka ku kunguhata.

Nonganoko wa makambelelo wu pfumelela makambelelo yo songa dyondzo, lowu nga tirhisaka xivumbeko xa xikambelwana kumbe xikambelo, hi ku hela ka kotara yin'wana na yin'wana. Ntirho lowu wu nga ta kamberiwa wu fanele wu endliwile eka kotara hinkwayo. Swiyenge swa makambelelo swi fanele swi va eka tilevhele to hambana ta matwisiselo ku tiyisia ku hlela ka ntiyiso.

4.2 KU KAMBELA KA NKAMAFUNDZA KUMBE KA SIKU NA SIKU

Ku kambela ku dyondza swi na xikongomelo xa ku tshamela ku hlengeleta mahungu ya ku humelela ka mudyondzi leswi nga ta tirhisiwa ku antswisa ku dyondza.

Ku kambela ka nkamafundza swi landzelerisiwa siku na siku eka ku kamba ku humelela/ku ya emahlweni ka mudyondzi. Leswi swi endlili hi ku xiyaxiya mintirho ya vona, minkanerisano, swo kombisiwa hi ndlela yo voniwa, khonferense ya mudyondzi-mudyondzisi, na ku vulavurisana ka nkamafundza ettilasini, na sw. na sw. Makambelelo yo pfumala mafundza ya fanele ku va hi ndlela yo olova tanih ku pfa dyondzo yi yimisiwa ku ta vona loko vadyondzi va ri eku landzeleleni kumbe ku ta kanela na vona loko va ri eku dyondzeni. Makambelelo ya vuswikoti bya ririm ya ta va hi xivumbeko xa ku xiyaxiya, switoloveto, migingiriko ya swanomo na ku vika, swikambelwana, ku hlayela ehenhla na swivumbeko swin'wana swa makambelelo. Nkambelo wa nkamafundza wu fanele ku tirhisiwa ku nyika xivikontsundzuxo eka vadyondzi na ku pfuneta/tivisa nkunguhato wa ku dyondzisa, kambe a wu lavi ku rhekhodiwa. A swi fanelanga ku tekiwa swi hambanile na migingiriko ya ku dyondza leyi humelelaka ettilasini naswona u nga tirhisa migingiriko ya wena yo dyondza yo tala ku kambela hi nkamafundza matirhelo ya vadyondzi. Eka minkarhi yin'wana, u nga lava ku lulamisa migingiriko ya muxaka wo karhi wa makambelelo ku hlohletela vadyondzi ku dyondza, ku fana na swikambelwana swa ku peleta swa minkarhi hinkwayo. Vadyondzi kumbe vadyondzisi va nga maka mintirho leyi.

Ku ringanyetiwa leswaku ku tirhisiwa mavhiki mambirhi lama yo sungula ya kotara ku endla makambelelo ya beyizilayini/masungulo ya vadyondzi. U fanele nakambe u tirhisa migingiriko leyi nyikiweke eka mavhiki mambirhi lama yo sungula ya minkunguhato ya ku dyondzisa ku endla makambelelo lama. Leswi swi ta ku pfumelela ku kuma leswi vadyondzi va wena va nga ta lava swona loko u ri karhi u ya emahlweni.

Ku tikambela na makambelelo ya tintangha/vadyondzikuloni ku endla leswaku vadyondzi va va na xiave eku tikambeleni. Leswi i swa nkoka tanihiloko swi pfumelela vadyondzi ku dyondza na ku ehleketa hi matirhelo ya vona vinyi. Mbuyelo wa mintirho ya makambelelo ya nkamafundza ya masiku hinkwawo a yi fanelanga ku rhekhodiwa handle ka loko mudyondzisi a swi lava hi ndlela yaleyo. Hambiswiritano, vadyondzisi lava tsakelaka ku hlayisa tirhekhodo ta vona ta nkamafundza ta ndlela leyi vadyondzi va nga ya emahlweni hi yona eka swiyenge swo hambana swa dyondzo, ku va pfuneta ku kunguhata na ku tiyisia leswaku mudyondzi un'wana na un'wana u hluvukisa vuswikoti lebyi lavekaka na ntwisiso. Mimbuyelo ya makambelelo ya mintirho ya siku na siku a yi tekeriwi enhlokweni eka ku ya emahlweni/pasa na ku kuma tisetifikheti ka vadyondzi.

4.3 MAKAMBELELO YA MAFUNDZA

Mintirho hinkwayo leyi endlaka nongonoko wa makambelelo wa mafundza ya lembe yi vuriwa Makambelelo ya Mafundza. Mintirho ya makambelelo ya mafundza yi makiwa na ku rhekhodiwa swa ximfumo hi mudyondzisi hi xikongomelo xa ku ya emahlweni. Mintirho hinkwayo ya makambelelo ya mafundza yi fanele ku modaretiwa hi xikongomelo xo tiyisia nkoka na ku tiyisia leswaku mimpimo leyi faneleke ya fikeleriwa.

Makambelelo ya mafundza ya nyika vadyondzisi ndlela leynene ya ku hlela ndlela leyi vadyondzi va yaka emahlweni ha yona eka giredi na le ka dyondzo yo karhi. Swikombiso swa makambelelo ya mafundza swi katsa swikambelwana, swikambelo, mintirho yo endla, tipurojeke, ku vika swanomo, swo kombisiwa (swo fana na ku rungula xitoria nakambe, ku fananisa), na swo endliwa va ri karhi va nyikiwa timaraka (swo fana no tlanga ntlangu), switsalwana, ku nghenelela eka mintirho ya swanomo (swo fana na n'wangulano, mimbulavurisano, minkanerisano), mintirho yo tsariwa (yo fana na ku hetisa phepha ro tirhela eka rona, ku tsala tindzimana kumbe tinxaka tin'wana ta switshuriwa), na sw. na sw.

Xikongomelo xa ku endla Nongonoko wa Makambelelo (NWM) i ku tiyisia leswaku i ya ntiyiso, tshembekile, ya le xikarhi na ku va ya enerile hi ku nyika ndzetelo lowu nga erivaleni, hi tinxaka ta migingiriko na tiphesente leti nga averiwa vuswikoti bya ririmeti eka ntirho wo karhi. Wu fanele nakambe wu kombisa/fikelela xikongomelo xa makambelelo, hileswaku, ndlela leyi mintirho yi kombisiwaka ha yona.

Eka makambelelo ya mafundza, tirhisa memorandamu (xikombatinhlamulo), tirhubiriki, nongonoko wo kambisisa na swikaloswa mpimo ku katsa na switirho swa makambelelo leswi faneleke ku xiyaxiya, kambela na ku rhekhoda tilevhele/swiyimo swa vadyondzi swa ku twisia na vuswikoti. Hlawula xitirho xa makambelelo lexi nga faneluxa wa nghingiriko. Xikombiso, rhubiriki hi yona yi nga faneluxa ku kambela xitsariwa xa vutumbuluxi ku tlula memorandamu. Memorandamu yi fanerile eka xikambelwana xa mapeletelo kumbe eka nghingiriko wa xikambelantwisisa xo hlaya.

4.3.1 Swilaveko swa makambelelo ya mafundza ya Ririmeti ro Engetela ro Sungula

Nongonoko wa makambelelo ya mafundza wa tiGiredi ta 4-6 wu na mintirho ya nkombo (7) leyi endlaka 75% ya timaraka to pasisa na xikambelo xa ku hela ka lembe xin'we xa 25%.

Swilaveko swa makambelelo ya mafundza ya Ririmeti ro Engetela ro Sungula hi leswi landzelaka:

- Mintirho mimbirhi ya makambelelo ya mafundza yi fanele ku endlia eka kotara yin'wana na yin'wana ya tinhahru leto sungula NA wun'we eka kotara ya vumune. Wun'we wa mintirho leyi wu fanele wu va xikambelo xa le xikarhi ka lembe. Ntsengo hinkwawo wa mintirho ya mafundza wu fanele ku va nkombo. Mintirho leyi ya nkombo ya mafundza yi endla 75% ya ntsengo hinkwawo wa Ririmeti ro Engetela ro Sungula eka tiGiredi ta 4, 5 na 6. Maraka leyi ya makambelelo ya mafundza yi ta katsa xikambelo xa le xikarhi ka lembe.
- Ntirho wo sungula wa makambelelo ya mafundza eka kotara yin'wana na yin'wana wu fanele ku va wu endliliwe exikarhi ka kotara, hi leswaku, vhiki ra vu5. Ntirho wa vumbirhi wa makambelelo ya mafundza eka

kotara yin'wana na yin'wana wu fanele ku va wu endliwile hi ku ya eku heleni ka kotara.

- Ku ta va na xikambelo hi ku hela ka lembe lexi nga ta endla 25% ya timaraka.
- Ntirho wun'wana na wun'wana wa makambelelo ya mafundza wu fanele ku endliya hi migingiriko leyi kambelaka Ku yingisela na Ku vulavula, Ku hlaya na Ku langutisa, Ku tsala na Ku andlala, na Swiaki na Milawu ya Matirhiselo ya Ririm; naswona wu fanele ku humelela hi nonganoko wa masiku yo hlayanyana. Swiaki na milawu ya matirhiselo ya ririm swi fanele ku kamberiwa eka mbangu wo karhi.
- Mintirho ya makambelelo ya mafundza yi fanele ku kambela swiyenge swo hambana swa vuswikoti bya ririm leswaku swiyenge swa nkoka swi ta kamberiwa hi ku famba ka kotara na lembe. Tiyisia leswaku swiyenge leswi swi kamberiwile hi ndlela ya nkamafundza na xivikontsundzuxo xi nyikiwile eka mudyondzi a nga si kamberiwa swa mafundza.
- Makambelelo hinkwawo eka Xiyimo xa le Xikarhi i ya le xikolweni.

4.3.2 Tinxaka ta makambelelo ya mafundza ya vundzeni bya Ririm ro Engetela ro Sungula

Tinxaka ta makambelelo leti tirhisiwaka ti fanele ku fambelana na malembe na ku kula ka vadyondzi. Ku tumbuluxa ka mintirho leyi ku fanele ku angarhela vundzeni bya dyondzo na ku katsa mintirho yo hambanahambana leyi nga tumbuluxiwa ku fikelela swikongomelo swa dyondzo. Yi fanele ku leteriwa hi vutivi na vuswikoti lebyi endliweke eka kotara. Tirhisa mikunguhato ya kotara eka giredi yin'wana na yin'wana ku hlawa tinxaka ta migingiriko na nhlengelo wa vuswikoti lebyi lavekaka eka xiphemu xin'wana na xin'wana xa mintirho ya makambelelo ya mafundza. Xikombiso, loko u seta ntirho wa vutumbuluxi eka giredi ya 4 eka kotara ya 1, nakona u lava vadyondzi ku tsala xitlhokovetselo, u nga va langutela ntsena ku ‘tsala swivulwa leswi nga leha ku fana leswi nga na mimpfumawulo leyi yelanaka’, tanihileswi ku nga ta va leswi u swi dyondziseke. Loko u seta xitshuriwaxa mahungu va fanele ku tsala hi ku tirhisa rimba leri faneleke. Swi tano na le ka Ku Yingisela na Ku Vulavula, u nge vutisi vadyondzi ku nyika mbulavulo wo koma eka giredi ya 4, kotara ya 1 tanihileswi sweswo swi dyondzisiwaka emahlweninyana.

Makambelelo ya mafundza ya fanele ku katsa mimpimo yo hambanahambana ya ku twisia tanihilaha swi kombiwaka hakona laha hansi. Tinxaka to hambanahambana ta swivutiso ku fana na swivutiso leswi tinhlamulo ta swona ti kumiweke eka leti longoloxeke, tinhlamulo to koma, to pimanisa na swivutiso swo kongoma ti fanele ku tirhisiwa.

Tafula ra Mimpimo ya ntwisiso

Mimpimo ya ntwisiso	Nghingiriko	Phesente ya ntirho
Nhlamuselonene / nhlamuselo yo kongoma (Mpimo wa 1)	<p>Swivutiso leswi tirhaka hi mahungu lawa ya nga lo tlangandla eka xitshuriwa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vula swilo/vanhu/tindhawu/swiphemu... • Vula swa ntiyiso/swivangelo/tipoyinti/miehleketo... • kombisa swivangelo/vanhu/..... • Longoloxa tipoyi/swa ntiyiso/mavito/swivangelo..... • Hlamusela ndhawu/munhu/ximunhuhatwa ... • Yelanisa mhangu/xiphemu/ntokoto..... <p>Swivutiso leswi lavaka ku xopaxopa, ku katsakanya kumbe ku lulamisa mahungu lama vuriweke eka xitshuriwa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Komisa timhakankulu/miehleketo/ku pfumela/ku kaneta ... • Ntlawahata leswi fanaka/... • Nyika ku fana/ku hambana ... • Nyika angarhelo wa 	Mimpimo ya 1 na 2: 40%
Ku lulamisa nakambe (Mpimo wa 2)		
Nkumbetelo (Mpimo wa 3)	<p>Swivutiso leswi lavaka leswaku mudyondzi a tirha hi mahungu lawa ya nga lo tlangandla eka xitshuriwa ku ya hi ntokokoto wa yena n'wini.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hlamusela hungunkulu ... • Pimanisa miehleketo/mavonelo/swiendlo ... • Xana xikongomelo/mavonelo/nhlohetelo/xivangelo xa mutsari (kumbe ximunhuhatwa..... • Hlamusela xivangelo/xitandzhaku xa ... • Xana xiendlo/ku kanelo/vonelo, na sw. na sw. swi humesa yini hi murunguri/ mutsari/ximunhuhatwa • Xana xigego/xifananisi/vuyimeri swi kucetela njhani ntwisiso wa wena ... • Xana u vona ku ri ku ta va yini mbuyelo/nkucetelo, sw. na sw. wa xiendlo/ xiyimo ... 	Mpimo wa 3: 40%

Mimpimo ya ntwisiso	Nghingiriko	Phesente ya ntirho
Ku hlela (Mpimo wa 4)	<p>Swivutiso leswi swi tirha na ku ahlula mayelano na nkoka. Leswi swi katsa ku ahlula mayelano na ntiyiso, ku tshembhisa, swa ntiyiso na mavonelo ya munhu, ku twala (lojiki) na maehleketelo, na timhaka to fana na ku laveka na ku amukeleka ka swiboho na swiendlo mayelano na mahanyelo lawa ya amukelekaka.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Xana u vona onge leswi swi nga humelela swa tshembhisa/swi na ntiyiso/ swa koteka ...? • Xana mavekelo ya mhaka hi mutsari ya na ntiyiso/ya twala/xi hela kahle ... • Hlamusela/nyika vonelo hi vuxoperi eka xiendlo/xikongomelo/swiringanyeto/ switandzhaku ... • Xana wa pfumelelana na vonelo/xitatimende/nhlamuselo..... • Hi mavonelo ya wena xana mutsari/murunguri/ximunhuhatwa a swi fanerile ku pimanyeta ku bumabumela leswaku(seketela nhlamulo ya wena). • Xana mavonelo/mahanyelo/swiendlo/swa ximunhuhatwa swa amukeleka eka wena. Seketela nhlamu ya wena. • Xana swiendlo/mavonelo ya ximunhuhatwa swi komba yini hi yena eka mbangu wa swa nkoka swa misava? • Kanelia hi ku xopaxopa eka vuahluri bya swa nkoka eka xitshuriwa. 	Mimpimo ya 4 na 5: 20%
Ku tlangela (Mpimo wa 5)	<p>Swivutiso leswi swi kongomisiwa eka nhlohlletelo lowu ku kambela swa miehleketo na swa vuxongi bya xitshuriwa swi nga na nhlonhletelo hakona eka mudyondzi. Swi kongomisa eka ku angula ka nyanyulo eka vundzeni, ku tixaxameta na swimunhuhatwa kumbe timhangu, na ku tlhontlhaka eka matirhiselo ya ririmii hi mutsari (ku fana na ku hlawula marito na vuyimeri).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kanelia miangulo ya wena eka xitshuriwa/mhangu/xiyimo/ntlimbo. • Xana u twela ximunhuhatwa? Xana a wu ta va u endlile yini loko a wo va eka xiyimo lexi fanaka? • Kanelia/Nyika vonelo hi matirhiselo ya ririmii ya mutsari ... • Kanelia hi ku tirhiseka ka xitayili/manghenelo/mahetelalo/swigego/matirhiselo ya vutlhokovetseri 	

4.4 NONGONOKO WA MAKAMBELELO

Nongonoko wa makambelelo wu endliwile ku hangalasa mintirho yo kambela ya mafundza eka tidyondzo hinkwato exikolweni eka kotara hinkwayo.

Swilaveko swa dyondzo

Swilaveko swa ku hlengeleta ntirho lowu swi kombisiwile hi tiphesente. Laha nongonoko wu kombisaka 20 wa tiphesente eka vuswikoti bya ririmii swi vula leswaku maavelo ya timaraka yo hetelela ya vuswikoti bya ririmii byebyo ya fanele ya va 20 wa tiphesente ya ntsengo ku nga ri 20 wa timaraka. Swikolo a swi bohiwi ku tirhisa mpimo wo karhi wa timaraka leti averiweke vuswikoti byo karhi bya ririmii, ntsena loko va landzelela mpimo wa ntirho wun'wana na wun'wana ku ya hi phesente leyi averiweke eka nongonoko wa makambelelo. Xikombiso, eka Giredi ya 4, xikambelwana xa vutivi bya ririmii xi nga setiwa xi va 20 wa timaraka kumbe ku tlula, ntsena loko mpimo wo hetelela wu nga hundzi lowu nga kombisiwa eka nongonoko wa makambelelo.

Eka ku tsala swiphemu swin'wana swa ku tsala hi ku landzelela magoza swi fanele ku kamberiwa kan'we hi kotara. Ku leha ka switshuriwa swo tsala tanahi laha swi kombisiweke eka Xiyenge xa 3.3 ku fanele ku landzeleriwa.

Swikambelo

Vundzeni bya xikambelo byi fanele ku humesiwa ku suka eka ntirho lowu endliweke ku nga si fika xikambelo naswona wu fanele wu va nhlawulo wa vuswikoti na mgingiriko leyi nga ta pfumelela mudyondzi ku komba leswaku u lulamile ku tirha hi ntirho lowu eka nkarhi/lembe leri taka.

Xikambelo xi ta va na leswi landzelaka:

- Xikambelantwisiso xo hlaya, ku katsa na ntirho wa ntivomarito
- Ku tsala xitshuriwa xo koma xa vutumbuluxi, ku katsa matirhiselo lama faneleke ya xivumbeko, ntivoririm, mahikahatelo na mapeletelo
- Ku tsala switsalwambiko swo koma (mahungu/vuhangalasamahungu/swa ta vanhu(ku hanyisana), ku katsa na matirhiselo lama faneleke ya xivumbeko, ntivoririm, mahikahatelo na mapeletelo
- Swiaki na milawu ya matirhiselo ya ririm iku komba vutivi na matwisiselo ya ntivoririm, mahikahatelo na mapeletelo
- Vuswikoti bya Ku yingisela na Ku vulavula a byi nga kamberiwi tanahi xiyenge xa xikambelo tanahi leswi swi kambelekaka kahle hi ku famba ka nkarhi wo leha. Hambiswiritano, ku languteriwile leswaku maraka leyi nga kongomisiwa eka makambelelo ya mafundza lama endliweke eka Ku yingisela na Ku vulavula, yi ta averiwa tanahi maraka ya xikambelo.

Matafula lama landzelaka ya nyika swilaveko swa makambelelo ya mafundza eka Tindzimi to Engetela to Sungula:

Tafula ra Nongonoko wa Makambelelo

KOTARA YA 1				KOTARA YA 2			
Giredi ya 4	%	Ntirho wa 1	%	Ntirho wa 2	%	Ntirho wa 3	%
Ntirho wa 1		Ntirho wa 5		Ntirho wa 2		Ntirho wa 1	
U yingisela na ku vulavula hi xitorii/ndzungulo wa leswi nga n'wi humelela kumbe leswi humeleleke swa ntiyiso	20	U yingisela na ku vulavula hi xitorii/ndzungulo wa leswi nga n'wi humelela kumbe leswi humeleleke swa ntiyiso/a va na xiave eka mbulavirisano kumbe ku encenyeta	15	U yingisela na ku vulavula hi xitorii/ndzungulo wa leswi nga n'wi humelela kumbe leswi humeleleke swa ntiyiso/a va na xiave eka mbulavirisano kumbe nkancerisano	15	U yingisela na ku vulavula hi xitorii/ndzungulo wa leswi nga n'wi humelela kumbe leswi humeleleke swa ntiyiso/a va na xiave eka mbulavirisano kumbe nkancerisano	15
U hilayela ehennha xitshuriwa lexi lulumisiweke	10	U hilayela ehennha xitshuriwa lexi lulumisiweke	10	U hilayela ehennha xitshuriwa lexi lulumisiweke	10	U hilayela ehennha xitshuriwa lexi lulumisiweke	10
Swiaki na milawu ya matirhiselo ya ririm eka mbangu	15	Swiaki na milawu ya matirhiselo ya ririm eka mbangu	15	Swiaki na milawu ya matirhiselo ya ririm eka mbangu	15	Swiaki na milawu ya matirhiselo ya ririm eka mbangu	15
Ku hilaya xikambelantviso xa xitorii/timhaka leti humeleleke ta ntiyiso/xitshuriwa xa mahungu	20	Ku hilaya xikambelantviso xa xitorii/timhaka leti humeleleke ta ntiyiso/xitshuriwa xa mahungu	20	Ku hilaya xikambelantviso xa xitorii/timhaka leti humeleleke ta ntiyiso/xitshuriwa xa swa vanhu	20	Ku hilaya xikambelantviso xa xitorii/timhaka leti humeleleke ta ntiyiso/xitshuriwa xa swa vanhu	20
U ehleketa hi switorii/xitshuriwa lexi a nga hilaya a ri yexe	10	U ehleketa hi switorii/xitshuriwa lexi a nga hilaya a ri yexe	10	U ehleketa hi switorii/xitshuriwa lexi a nga hilaya a ri yexe	10	U ehleketa hi switorii/xitshuriwa lexi a nga hilaya a ri yexe	10
U tsala ndzimana: ndzungulo wa leswi nga n'wi humelela a tirhisa rimba/nhamuselo ya vanhu a tirhisa rimba	25	U tsala ndzimana: ndzungulo wa leswi nga n'wi humelela a tirhisa rimba/nhamuselo ya vanhu a tirhisa rimba	30	U tsala tindzimana tinhharu leti kongomisiweke eka nkongomelo wa xitorii	30	U tsala tindzimana tinhharu leti kongomisiweke eka nkongomelo wa xitorii	30
Ntsengo	100	Ntsengo	100	Ntsengo	100	Ntsengo	100
Ntirho wa 2		Ntirho wa 2		Ntirho wa 2		Ntirho wa 2	
U yingisela na ku nyika swileriso/u hlamusela maendlelo/u hilaya xithhokovetselo kumbe u yimbela risimu hi ku komba ntvisiso	20	U yingisela na ku nyika swileriso/u hlamusela maendlelo/u hilaya xithhokovetselo kumbe u yimbela risimu hi ku komba ntvisiso	20	U yingisela na ku nyika swileriso/u hlamusela maendlelo/u hilaya xithhokovetselo kumbe u yimbela risimu hi ku komba ntvisiso	20	U yingisela na ku nyika swileriso/u hlamusela maendlelo/u hilaya xithhokovetselo kumbe u yimbela risimu hi ku komba ntvisiso	20
Ku hilaya xikambelantviso xa xitshuriwa xa maendlelo/xithhokovetselo/risimu	30	Ku hilaya xikambelantviso xa xitshuriwa xa maendlelo/xithhokovetselo/risimu	30	Ku hilaya xikambelantviso xa xitshuriwa xa mahungu/xithhokovetselo/risimu	30	Ku hilaya xikambelantviso xa xitshuriwa xa mahungu/xithhokovetselo/risimu	30
Swiaki na milawu ya matirhiselo ya ririm eka mbangu	20	Swiaki na milawu ya matirhiselo ya ririm eka mbangu	20	Swiaki na milawu ya matirhiselo ya ririm eka mbangu	20	Swiaki na milawu ya matirhiselo ya ririm eka mbangu	20
U tsala swileriso swo olova a tirhisa rimba/xithhokovetselo xo olova lexi nga na rimba	30	U tsala swileriso/ndzungulo wa leswi humeleleke swa ntiyiso/xithhokovetselo xo olova lexi nga na rimba	30	U tsala swileriso/ndzungulo wa leswi humeleleke swa ntiyiso/xithhokovetselo xo olova lexi nga na rimba	30	U tsala swileriso/ndzungulo wa leswi humeleleke swa ntiyiso/xithhokovetselo xo olova lexi nga na rimba	30
Ntsengo	100	Ntsengo	100	Ntsengo	100	Ntsengo	100

KOTARA YA 2			
Giredi ya 4	Giredi ya 5	Giredi ya 6	Giredi ya 7
Ntirho wa 1	Ntirho wa 1	Ntirho wa 1	Ntirho wa 1
U yingisela na ku vulavula hi xitshuriwa xa mahungu kumbe xitori/nyika na ku landzelela switelolo swa mathelo/hlamusela nchumu/ U hayela ehenhla xitshuriwa xa xijumana	U yingisela na ku vulavula hi xitshuriwa xa mahungu/xitori ku katsa na ku rungula xitorinakambe U hayela ehenhla xitshuriwa xa xijumana	U yingisela na ku vulavula hi xitshuriwa xa minchunu/swiharhi/ha sw. na sw./u yingisela ndzungulo wa leswi humeleleke unwana kumbe ku teka xiave eka encenyeto U hayela ehenhla xitshuriwa xa xijumana	U yingisela na ku vulavula hi xitshuriwa xa minchunu/swiharhi/ha sw. na sw./u yingisela ndzungulo wa leswi humeleleke unwana kumbe ku teka xiave eka encenyeto U hayela ehenhla xitshuriwa xa xijumana
Swiaki na milawu ya matirhiselo ya ririmieka mbangu	Swiaki na milawu ya matirhiselo ya ririmieka mbangu	Swiaki na milawu ya matirhiselo ya ririmieka mbangu	Swiaki na milawu ya matirhiselo ya ririmieka mbangu
Ku hayela xikambelantwisiso xa xitshuriwa xa mahungu/xitori	Ku hayela xikambelantwisiso xa xitshuriwa xa mahungu/xitori	Ku hayela xikambelantwisiso xa xitshuriwa xa mahungu/xitori/xitshuriwa xa swa vanhu	Ku hayela xikambelantwisiso xa xitshuriwa xa mahungu/xitori/xitshuriwa xa swa vanhu
U ehleketa hi switorixitshuriwa lexi a ngahayaa ri yexe	U ehleketa hi switorixitshuriwa lexi a ngahayaa ri yexe	U ehleketa hi switorixitshuriwa lexi a ngahayaa ri yexe	U ehleketa hi switorixitshuriwa lexi a ngahayaa ri yexe
U komisa xitshuriwa xa mahungu/u tsala xitoria tirhisa rimba	U tsala nhlamuselo ya minchunu/swimilana/sw. na sw. ley i nganrimba/u tsala xitoria tirhisa rimba	U tsala nhlamuselo ya minchunu/swimilana/na sw. na sw./u tsala papila ra xinghana/	U tsala nhlamuselo ya minchunu/swimilana/na sw. na sw./u tsala papila ra xinghana/
Ntsengo	100	Ntsengo	100
Ntirho wa 2 (xikambelwana xa Khotavuxika/xikambelo)	Ntirho wa 2 (xikambelwana xa Khotavuxika/xikambelo)	Ntirho wa 2 (xikambelwana xa Khotavuxika/xikambelo)	Ntirho wa 2 (xikambelwana xa Khotavuxika/xikambelo)
Papila ra 1: Swanomo: Ku hayela ehenhla, ku yingisela na ku vulavula	Papila ra 1: Swanomo: Ku hayela ehenhla, ku yingisela na ku vulavula	Papila ra 1: Swanomo: Ku hayela ehenhla, ku yingisela na ku vulavula	Papila ra 1: Swanomo: Ku hayela ehenhla, ku yingisela na ku vulavula
Papila ra 2 (tiawara ti2): Ku tsala: Xikambelantwisiso xo hlaya Ririmieka mbangu Ku tsala - tindzimana	Papila ra 2 (tiawara ti2): Ku tsala: Xikambelantwisiso xo hlaya Ririmieka mbangu Ku tsala - tindzimana	Papila ra 2 (awara yi1): Ku tsala: Ku tsala- tindzimana	Papila ra 2 (awara yi1): Ku tsala: Ku tsala- tindzimana
Ntsengo	100	Ntsengo	Ntsengo

Xiya: Maraka ya Papila ra 1 yi ta va makambelcelo yo songa ya ku dyondza/ku ya emahlweni ka mudyondzi ku fika eka nkahi wa xikambelo.

KOTARA YA 3					
Giredi ya 4			Giredi ya 6		
Ntirho wa 1	%	Ntirho wa 1	Giredi ya 5	%	Ntirho wa 1
U yingisela na ku vulavula hi xitshuriwa xa mahungu kumbe xitorii/teka xiave eka mbulavurisano/haya switlhokovetselo	20	U nyika mbulavulo wo koma/rungula xitorii nakambe	15	U nyika mbulavulo wo koma/rungula xitorii nakambe	15
U hlayela ehennla xitshuriwa lexi lulamisiweke	10	U hlayela ehennla xitshuriwa lexi lulamisiweke	10	U hlayela ehennla xitshuriwa lexi lulamisiweke	10
Swiaki na milawu ya matirhiselo ya ririm eka mbangu	15	Swiaki na milawu ya matirhiselo ya ririm eka mbangu	15	Swiaki na milawu ya matirhiselo ya ririm eka mbangu	15
Ku hlaya xikambelantwisiso xa xitshuriwa xa mahungu/xitshuriwa xo voniwa/xitorii/ xithhokovetselo	20	Ku hlaya xikambelantwisiso xa xitshuriwa xa mahungu lexi nga na swo voniwa/xitorii/ xithhokovetselo	20	Ku hlaya xikambelantwisiso xa xitshuriwa xa mahungu lexi nga na swo voniwa/xitorii/ xithhokovetselo	20
U ehleketa hi switori/xitshuriwa lexi a nga hlaya a ri yexe	10	U ehleketa hi switori/xitshuriwa lexi a nga hlaya a ri yexe	10	U ehleketa hi switori/xitshuriwa lexi a nga hlaya a ri yexe	10
U tsala nkomiso wa xitshuriwa xa mahungu lexi nga na rimba/xitorii u tirthisa rimba	25	U hetisa xitshuriwa xo voniwa/u endia nkomiso wa meppe wa miehleketu/u tsala xitorii xo olova lexi nga na n'wangulano	30	U hetisa xitshuriwa xo voniwa/u tsala xitorii xo olova	30
Ntsengo	100	Ntsengo	100	Ntsengo	100
KOTARA YA 4					
Ntirho wa 2	%	Ntirho wa 2	Giredi ya 5	%	Ntirho wa 2
U yingisela xitshuriwa xa mahungu/u yingisela na ku nlamusela tindhawu kumbe swimilana, na sw. na sw./	20	U teka xiave eka mbulavurisano/ntlangu	20	U yingisela na ku landzelela swileriso/teka xiave eka mbulavurisano/ntlangu	20
U encenyeta xiymo lexi nga tololeka					
Ku hlaya xikambelantwisiso xa xitshuriwa xa swo voniwa/xitshuriwa xa swa maendlelo/ ntlangu	30	Ku hlaya xikambelantwisiso xa xitshuriwa xa swa maendlelo/xitshuriwa xa mahungu/ ntlangu	30	Ku hlaya xikambelantwisiso xa xitshuriwa xa swa maendlelo/xitshuriwa xa mahungu/ ntlangu	30
Swiaki na milawu ya matirhiselo ya ririm eka mbangu	20	Swiaki na milawu ya matirhiselo ya ririm eka mbangu	20	Swiaki na milawu ya matirhiselo ya ririm eka mbangu	20
U tsala xitshuriwa xa mahungu/n'wangulano wo koma kumbe tsalwa ra ntlangu lexi nga na rimba	30	U tsala xitshuriwa xa mahungu/n'wangulano wo koma kumbe tsalwa ra ntlangu lexi nga na rimba	30	U tsala xitshuriwa xa mahungu/ntsalsa ra ntlangu wo koma	30
Ntsengo	100	Ntsengo	100	Ntsengo	100

KOTARA YA 4			
Giredi ya 4		Giredi ya 5	
Ntirho wa 1	%	Ntirho wa 1	%
U yingisela tilnthavhiyu kumbe mbulavulo wa ntshungu/u yingisela kumbe u nyika mahungu/ntwisiso wa xitori	20	U teka xiave eka nkanerisanou/rungula xitorii	15
U hlayela ehenhla xitshuriwa xa xijumana Swiaki na milawu ya matihisele ya ririmieka mbangu	10	U hlayela ehenhla xitshuriwa xa xijumana Swiaki na milawu ya matihisele ya ririmieka mbangu	10
Ku hlaya xikambelantwisiso xa xitshuriwa xa mahungu lexi nga na swo voniwa/xitshuriwa xo voniwa/xitori lexi nga na n'wangulano/dayari	15	Ku hlaya xikambelantwisiso xa xitshuriwa xa vuhangalasamahungu/phositaraxitori	15
U ehleketa hi switiori/xitshuriwa lexi a nga hlaya a ri yexe	10	U ehleketa hi switiori/xitshuriwa lexi a nga hlaya a ri yexe	10
U tsala ndzimana leyi nga na rimba/switchuriwa swata vanhuu endla xitshuriwa xa swo voniwa xik. Phositaraxitori lexi nga na n'wangulano	25	U tsala xitshuriwa xa mahungu lexi ngaa na rimba/ndzungulo wa leswi ngaa n'wi humelela/ endla phositaru/utsala nhluu wa buku lowu ngaa na rimba	30
Ntsengo	100	Ntsengo	100
KOTARA YA 6			
Ntirho wa 1	%	Ntirho wa 1	%
U teka xiave eka nkanerisanou/u yingisela xitori	15	U teka xiave eka nkanerisanou/u yingisela xitori	15
U hlayela ehenhla xitshuriwa xa xijumana Swiaki na milawu ya matihisele ya ririmieka mbangu	10	U hlayela ehenhla xitshuriwa xa xijumana Swiaki na milawu ya matihisele ya ririmieka mbangu	10
Ku hlaya xikambelantwisiso xa xitshuriwa xa mahungu/xitori/xithokovetselo	20	Ku hlaya xikambelantwisiso xa xitshuriwa xa mahungu/xitori/xithokovetselo	20
U ehleketa hi switiori/xitshuriwa lexi a nga hlaya a ri yexe	10	U ehleketa hi switiori/xitshuriwa lexi a nga hlaya a ri yexe	10
U tsala xitshuriwa xa mahungu lexi ngaa na rimba/ndzungulo wa leswi ngaa n'wi humelela/ endla phositaru/utsala nhluu wa buku lowu ngaa na rimba	30	U tsala xitshuriwa xa mahungu/tinhlamuseo na swikombiso/nhluto wa buku/papila ra xinghana	30
Ntsengo	100	Ntsengo	100
Ntirho wa 2 (Xikambelo xa ku hela ka lembe)			
Ntirho wa 2 (Xikambelo xa ku hela ka lembe)	%	Ntirho wa 2 (Xikambelo xa ku hela ka lembe)	%
Papila ra 1: Swanomo:		Papila ra 1: Swanomo:	
Ku hlayela ehenhla, ku yingisela na ku vulavula	30	Ku hlayela ehenhla, ku yingisela na ku vulavula	30
Papila ra 2 (tiawara ti2): Ku tsala:		Papila ra 2 (tiawara ti2): Ku tsala:	
Xikambelantwisiso xo hlaya		Xikambelantwisiso xo hlaya	
Ririmieka mbangu		Ririmieka mbangu	
Ku tsala – switchuriwa swa vutumbuluxi na switchuriwa swa switsalwambiko	25	Ku tsala – switchuriwa swa vutumbuluxi na switchuriwa swa switsalwambiko	25
Ntsengo	100	Ntsengo	100

Xiya: Maraka ya Papila ra 1 yi ta va makambelelo yo songa ya ku dyondza/ku ya emahlweni ka mudyondzi ku fika eka nkarhi wa xikambelo.

Tafula ra Makambelelo ya le Xikolweni (MYX) na Swikambelo ra Tigiredi ta 4 na 5

Nongonoko wa Makambelelo				
MYX hi Kotara				
MYX 75%	Kotara ya 1: Mintirho yi2	Kotara ya 2: Ntirho wun'we + Xikambelo xa le xikarhi ka lembe lexi nga na 2 wa mapapila: Papila ra 1: Swanomo: Ku hlayela ehenhla, ku yingisela na ku vulavula Papila ra 2 (tiawara ti 2): Ku tsala: Xikambelantwisiso xo hlaya, Ririm eka mbangu na ku tsala – switshuriwa swa vutumbuluxi na switshuriwa swa switsalwambiko	Kotara ya 3: Mintirho yi2	Kotara ya 4: Ntirho wun'we
SWIKAMBELO 25%				Xikambelo xa ku hela ka lembe lexi nga na 2 wa mapapila: Papila ra 1: Swanomo: Ku hlayela ehenhla, ku yingisela na ku vulavula Papila ra 2 (tiawara ti2): Ku tsala: Xikambelantwisiso xo hlaya, Ririm eka mbangu na ku tsala – switshuriwa swa vutumbuluxi na switshuriwa swa switsalwambiko

Tafula ra Makambelelo ya le Xikolweni (MYX) na Swikambelo ra Giredi ya 6

Nongonoko wa Makambelelo				
MYX hi Kotara				
	Kotara ya 1: Mintirho yi2	Kotara ya 2: Ntirho wun'we + Xikambelo xa le xikarhi ka lembe lexi nga na 2 wa mapapila: Papila ra 1: Swanomo: Ku hlayela ehenhla, ku yingisela na ku vulavula Papila ra 2 (awara yi 1): Ku tsala: Switshuriwa swa vutumbuluxi na switshuriwa swa switsalwambiko Papila ra 3 (awara yi 1): Ku tsala: Xikabelantwisiso xo hlaya na Ririm eka mbangu	Kotara ya 3: Mintirho yi2	Kotara ya 4: Ntirho wun'we
SWIKAMBELO 25%			Xikambelo xa ku hela ka lembe lexi nga na 2 wa mapapila: Papila ra 1: Swanomo: Ku hlayela ehenhla, ku yingisela na ku vulavula Papila ra 2 (awara yi1): Ku tsala: Switshuriwa swa vutumbuluxi na switshuriwa swa switsalwambiko Papila ra 3 (awara yi 1): Ku tsala: Xikabelantwisiso xo hlaya na Ririm eka mbangu	

Matafula ya Xivumbeko xa mapapila ya xikambelo ya Tigiredi ta 4-6**Tigiredi ta 4 na 5**

Nkomiso lowu ringanyetiweke wa mapapila ya xikambelo xa le xikarhi ka lembe na xa ku hela ka lembe eka Tindzimi to Engetela to Sungula eka Tigiredi ta 4 na 5 wu hi ndlela leyi:

PAPILA	NHLAMUSELO	%: GR.4 NA 5
1	Swanomo: Ku hlayela ehenhla, ku yingisela na ku vulavula	30
2 (tiawara ti2)	Ku tsala: Xikabelantwisiso xo hlaya, Ririm ieka mbangu Ku tsala – Switshuriwa swa vutumbuluxi na switshuriwa swa switsalwambiko	30 15 25
NTSENGO WA XIKAMBELO		100

Giredi ya 6

Nkomiso lowu ringanyetiweke wa mapapila ya xikambelo xa le xikarhi ka lembe na xa ku hela ka lembe eka Tindzimi to Engetela to Sungula eka Giredi ya 6 wu hi ndlela leyi:

PAPILA	NHLAMUSELO	%: GR.6
1	Swanomo: Ku hlayela ehenhla, ku yingisela na ku vulavula	30
2 (awara yi1)	Ku tsala – switshuriwa swa vutumbuluxi na switshuriwa swa switsalwambiko	30
3 (awara yi1)	Xikabelantwisiso xo hlaya Ririm ieka mbangu	25 15
NTSENGO WA XIKAMBELO		100

Xivumbeko lexi ringanyetiweke xa papila rin'wana na rin'wana ra xikambelo xa Tigiredi ta 4 na 5

PAPILA	XIYENGE	%	
1	Swanomo: ku hlaya/ku yingisela/ku vulavula	Gr 4	Gr 5
	A : Ku hlayela ehenhla	15	15
	B: Ku yingisela na ku vulavula: mbulavulo lowu lulamisiweke/mbulavulo lowu nga lulamisiwangiki/mbulavurisano/Inthavhiyu/njhekanjekisanano/ntlangu/encenyeto/minkanerisano/xikambelantwisiso xo yingisela/ku encenyeta hi ku tirhisa swirho	15	15
	NTSENGO WA PAPILA RA 1	30	30
2 (tiawara ti2)	Ririm eka mbangu	GR4	GR5
	A : Xikambelantwisiso (Switshuriwa swo hambarahambana swi nga tirhisiwa ku katsa switshuriwa swo voniwa kumbe swo dirowiwa)	30	30
	B : Ririm ▪Swivumbeko swa ririm (marito na swivulwa) swi fanele ku kamberiwa eka mbangu ku tirhisiwa switshuriwa swo hambarahambana	15	15
	Ku tsala		
	A : Xitshuriwa xa vutumbuluxi xin'we Tigiredi ta 4-6: xitshuriwa xa ndzungulo/nhlamuselo ku katsa na ndzungulo wa leswi n'wi humeleleke (Lemuka leswaku nomboro ya marito na tindzimana ta tigiredi to hambana ti kombisiwile)	15	15
	B: Xitshuriwa xin'we – xitshuriwa xa xitsalwambiko Mapapila yo ya eka maphephahungu/mapapila ya mafundza yo kombela, ya xivilelo, nchavelelo, yo rhamba, yo khensa, hoyozela, & mapapila ya bindzu/mapapila ya xinghana/tiatikili ta timagazini & tikholumu/timemorandamu/timinete & tajenda, tiatikili ta maphephahungu na tikholumu/matimu/Swiviko (swa mafundza & nkamafundza)/minhluto/mimbulavulo yo tsariwa ya mafundza & nkamafundza/ntsalwavutitivisi/mahungu ya vahleri/tiburochara/tilnthavhiyu to tsariwa/min'wangulano/ndzungulo wa timhaka ta ntiyiso/switshuriwa swa maendlelo/	10	10
	NTSENGO WA PAPILA RA 2	70	70
	NTSENGO HINKWAWO	100	100

Xivumbeko lexi ringanyetiweke xa papila rin'wana na rin'wana ra xikambelo xa Giredi ya 6

PAPILA	XIYENGE	%
1	Swanomo: ku hlaya/ku yingisela/ku vulavula	
	A : Ku hlayela ehenhla	15
	B: Ku yingisela na ku vulavula: mbulavulo lowu lulamisiweke/mbulavulo lowu nga lulamisiwangiki/mbulavurisano/Inthavhiyu/njhekanjekisano/ntlangu/encenyeto/minkanerisano/xikambelantwisiso xo yingisela/mbulavulo wo ndhundhuzela/ku encenyeta hi ku tirhisa swirho	15
	NTSENGO WA PAPILA RA 1	30
2 (awara yi1)	Ririm eka mbangu	
	A : Xikambelantwisiso	
	(Switshuriwa swo hambarahambana swi nga tirhisiwa ku katsa switshuriwa swo voniwa kumbe swo dirowiwa)	25
	B : Ririm <ul style="list-style-type: none">• Swivumbeko swa ririm (marito na swivulwa) swi fanele ku kamberiwa eka mbangu ku tirhisiwa switshuriwa swo hambarahambana	15
	NTSENGO WA PAPILA RA 2	40
3 (awara yi1)	Ku tsala	
	A : Xitshuriwa xa vutumbuluxi xin'we	
	Tigiredi ta 4-6: xitshuriwa xa ndzungulo/nhlamuselo/ndzungulo wa leswi n'wi humeleleke (Lemuka leswaku nomboro ya marito na tindzimana ta tigiredi to hambana ti kombisiwile ehansi ka 3.3.2 ya xitsariwa lexi)	15
	B: Xitshuriwa xin'we – xitshuriwa xa xitsalwambiko xo lehanyana Mapapila yo ya eka maphephahungu/mapapila ya mafundza yo kombela, ya xivilelo, nchavelelo, yo rhamba, yo khensa, hoyozela, & mapapila ya bindzu/mapapila ya xinghana/tiatikili ta timagazini & tikholumu/timemorandamu/timinete & tajenda (swi vutisiwa swi hlanganile), tiatikili ta maphephahungu na tikholumu/matimu/Swiviko (swa mafundza & nkamafundza)/minhluto/mimbulavulo yo tsariwa ya mafundza & nkamafundza/ntsalwavutitivisi/mahungu ya vahleri/tiburochara/tilnthavhiyu to tsariwa/min'wangulano/ndzungulo wa timhaka ta ntiyiso/switshuriwa swa maendlelo (Lemuka leswaku nomboro ya marito ya tigiredi to hambana ya kombisiwile ehansi ka 3.3.2 ya xitsariwa lexi)	15
	NTSENGO WA PAPILA RA 3	30
	NTSENGO HINKWAWO	100

4.5 KU RHEKHODA NA KU VIKA

Ku rhekhoda i endlelo leri mudyondzisi a tsalaka mintirho ya vadyondzi ehansi eka ntirho wo karhi lowu wu kamberiweke. Swi kombisa ku ya emahlweni ka ku dyondza ka mudyondzi laha a kombisaka ku va a kumile vutlhari lebyi hlamuseriwaka eka Xitatimende xa Pholisi ya Kharikhulamu na makambelelo xa Rixaka. Ku rhekhodiwa ka mintirho ya vadyondzi ku fanele ku komba vumbhoni bya mudyondzi bya ku ya emahlweni na ku dyondza eka giredi ya yena na ku tlakuseriwa eka giredi leyi taka. Ku rhekhoda mintirho ya vadyondzi yi fanele ku tirhisiwa ku kambisia nhluvukiso leswi swi endliweke hi mudyondzisi na vadyondzisi eku dyondzeni na ku dyondzisi.

Ku rhekhoda i endlelo ro tihlanganisa na mgingiriko ya mudyondzi, mutswari, xikolo, na swirho swin'wana. Mgingiriko ya mudyondzi yi nga vikiwa hi tindlela to hlaya. Leswi swi ta katsa tikhadi to vika, ku hlangana na vatsvari, ku endzela exikolweni, khonferense ya mutswari-mudyondzisi, riqingho, mapapila, mapapila ya mahungu ya tilasi kumbe xikolo. Vadyondzisi eka mintlawa hinkwayo va vika hi ku tirhisa tiphesente etlhelo ka dyondzo. Mipimo ya nkombo ya vuswikoti bya mudyondzisi yi hlamuseriwile kahle eka nongonoko wo sukela eka giredi R - 12 eka tafula leri nga ehansi

TIKHODI NA TIPHESENTE TO RHEKHODA NA KU VIKA

MPIMO WA KHODI	NHLAMUSELO WA VUSWIKOTI	PHESENTE
7	Vuswikoti bya le henhla swinene	80 – 100
6	Vuswikoti bya le henhla	70 – 79
5	Vuswikoti byo amukeleka	60 – 69
4	Vuswikoti bya ringana	50 – 59
3	Vuswikoti bya mpimo wa le xikarhi	40 – 49
2	Vuswikoti bya le hansi	30 – 39
1	A nga fikelelangi	0 - 29

Tsundzuka: Xikalo lexi xa mipimo ya nkombo xi fanele ku va na swo kombisa hi swona mipimo a leswi swi yi hlamuseleke hi ku twisiseka.

Vadyondzisi va ta rhekhoda timaraka ta ntiyiso etlhelo ntirho wun'wana na wun'wana hi ku tirhisa phepha ro rhekhodela na xiviko lexi tsariweke na hi tiphesente eka khadi yo vika.

4.6 NDZINGANISO/NXOPELO/MODAREXINI YA MINTIRHO YO KAMBELA

Ndzinganiso/modarexini swi yimela endlelo leri vonaka leswaku mintirho yo kamberiwa yi va kahle, vutirheki na vutshembeki. Ndzinganiso wu fanele ku tirhisiwa eswikolweni, disitiriki, xifundzhankulu na le tiko hinkwaro. Swi fanele ku endlifa kan'we hi kotara.

Ndzinganiso/modarexini wu fanele ku vona leswaku makambelelo ya kahle, ya tirheka, ya tshembeka, na ku ringanelia. Vutshembeki hiloko makambelelo ya ntirho lowu dyondzisiweke wu fikelerile swikili leswi kombisiweke eka tsalwa ra Xitatimendhe xa Pholisi ya Kharikhulamu na Makambelelo. Ntirho wu languteriwa ku pima vuhumeleri eka swikili swo karhi. Loko u vutisa swivutiso swo lava ntwisiso, hileswaku u lava ku kambela vadyondzi ku ntlhantla na ku katsakanya mahungu yo huma eka xitshuriwa ku nga ri ku vutisa sivutiso swo lava mahungu ya swin'wana na swin'wana.

Vandzinganisi/timodaretara va le swikolweni va fanele ku nyika mbhumabumelowa swihlawulekisi leswi kongomisiweke eka swilaveko leswi ku endlela leswaku ku titoloveta hi ku kambela ku ta fikeleriwa. Ndzinganiso wu nga ka wu nga landzelerisiwi tanihi switoloveto ku kambela nomboro ya mintirho na loko memorandamu yi tirhisaiwiele hi mfanelo.

Eka tindzimi swi vula leswaku mundzinganisi u ta nyika swibumabumelo leswinene, laha eka swona ku nga ta va na mpimo wo vutisa swivutiso swo twisiseka, mhaka ya ku tsala, swihlawulekisi swa switirhisiwa swo kambela na nkarhi wo tantswisa wo tindlandlamuxa laha ku nghenelela ka mudyondzisi na tibuku ta mudyondzi na vumbhoni bya mudyondzi bya vuswikoti.

Maendlelo lama ya ndzinganiso ya fanele ku tiyisa leswaku mimpimo leyi nyikiweke ya fana eka titlilasi hinkwato ta giredi, na tigiredi hinkwato ta xiyimo (phase). Xikombiso, mpimo wa 3 lowu nyikiweke hi mudyondzisi un'we wu fanele ku yimela levhele yo fana ya vuswikoti na vutivi tanahi mpimo lowu nyikiweke hi mudyondzisi un'wana. Hikwalaho swi na nkoka ku va Tinhloko ta Tindzawulo ku endla ndzinganiso wa le xikolweni hi minkarhi hinkwawo.

4.7 VUANGARHETO

Tsalwa leri ri fanele ku hlayiwa xikan'we na:

4.7.1 *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12 ; na*

4.7.2 *Tsalwa ra pholisi ra, National Protocol for Assessment Grades R-12 .*

DLIOSARI

- 1) Angarhela – Ku katsa, hi xitalo, swilo hinkwaswo
- 2) Angula – Hlamula, ku va na rito eka mhaka
- 3) Dikixinari – Xihlamuselamarito
- 4) Dlilosari – Nxaxamelo wa marito kumbe matheme lama tirhisiweke eka xitsariwa, na tinhlamuselo ta wona
- 5) Dyondzo ya le hansi – Tidyondzo ta xikolo to sukela eka Giredi ya R ku fika eka Giredi ya 12
- 6) Encenyeta – Vuyeleta leswi vuriweke kumbe leswi endliweke hi un'wana kumbe hi xin'wana
- 7) Fayili ya Switirhisiwa swa Mudyondzisi (FSM) - Fayili leyi mudyondzisi a hlengeletaka kumbe ku fayila swi tirhisiwa leswi a nga ta swi tirhisa
- 8) Fonimi – Letere leri vangaka ku cinca ka nhlamuselo ya marito lama fanaka hi mpeleto
- 9) Hlela – Ku pima nkoka, ku lavisia ntiyiso wa mhaka, ku pfuxeta switshuriwa hi xikongomelo xo swi antswisa
- 10) Tumbuluxa – Antswisa, kurisa
- 11) Inthavhiyu – Ku vutisa swivutiso ku lava ku kuma ntiyiso wa xiheri lowu munhu a nga na wona mayelana na timhaka to karhi
- 12) Ku andlala – Ku veka timhaka erivaleni, ku hlamusela timhaka
- 13) Ku dyondza ka nkarhi na nkarhi – Ku va munhu a tshama a ri karhi a dyondza minkarhi hinkwayo
- 14) Ku hlaya swin've – Ku hlaya hi mintlawa ya mbirimbirhi kumbe ku tlula
- 15) Kungu – Pulani
- 16) Ku kunguhata – Ku lulamisela ku endla xo karhi kumbe ku endla mpfapfarhuto
- 17) Ku tirhisa marito yo tika – Ku tirhisa marito lama nga twisisekiki
- 18) Ku tsala swin've – Ku tsala hi mintlawa yi mbirimbirhi kumbe ku tlula
- 19) Ku va na xiave kumbe ku teka xiave – Ku hoxa xandla eka micingiriko yo karhi
- 20) Ku yisa mburhisano emahlweni – Ku yisa mhaka emahlweni kusuka laha yi gimeteweke kona
- 21) Kombisa (ndzemuko) – Ku tsundzuka xanchumu lexi u nga tshama u xi vona; ku tiva xo karhi loko u xi vona
- 22) Mafundza – Ku landzelela maendlelo yo karhi lama vekiweke/amukelekaka
- 23) Makambelelo yo aka mudyondzi – I makambelelo man'wana lama tirhisaka hi xikongomelo xo kombisa mudyondzi mbuyelo wa leswi a swi kumeke
- 24) Makambelelo ya le xikolweni (MYK) – Makambelelo lawa ya lulamisiwaka hi vadyondzisi va xikolo xexo

- 25) Makambelelo yo kamberiwa hi tintangha – I makambelelo laha vadyondzi va nyikiwaka nkarhi wo kambelana mintirho ya vona vini
- 26) Makambelelo yo andlalela – I makambelelo man'wana na man'wana lama lavisisaka mpimo wa vutivi bya mudyondzi na leswi a nga kotaka ku swi endla
- 27) Makambelelo yo katsakanya – I makambelelo ya mafundza lama endliwaka hi ku hela ka n'hweti, kotara kumbe yuniti
- 28) Makambelelo yo nyika mintirho – I makambelelo yo nyika vadyondzi mintirho yo karhi ku kambela vuswikoti na vutshila bya vona
- 29) Makambelelo yo tikambela – I makambelelo laha mudyondzi a nyikiwaka nkarhi wo kambela ntirho wa yena n'wini
- 30) Makambelelo yo tirhisisa swikambelwana – I makambelelo lama hlengeletaka vumbhoni bya mudyondzi hi ku landzelela maendlelo yo karhi naswona vadyondzi va kamberiwa hi nkarhi wun'we hi ndlela yo fana
- 31) Makambelelo yo xiyaxiya – I makambelelo yo teka vumbhoni bya mudyondzi nkarhi wun'wana na wun'wana lowu a nga eku dyondzeni
- 32) Makambelelo yo xopaxopa swiphiko – I makambelelo man'wana na man'wana lama tirhisaka ku paluxa swirhalanganyi na ku lava tindlela to swi lulamisa
- 33) Manyokanyokana – Matsalelo yo gombonyoka lawa van'wana va nga kotiki ku ya hlaya
- 34) Mbangu – Ndhawu kumbe matshamelo ya swilo eka switshuriwa, ndhawu laha ririmiri ri tirhisaka kona
- 35) Mbulavurisano – Maendlelo man'wana na man'wana lama tirhisaka ku nyiketana na ku hangalasa mahungu exikarhi ka vanhu
- 36) Mbulavurisano wo nyiketana – Ku vulavula hi ku siyerisana
- 37) Mbuyevelo – Ku vuyelela mpfumawulo / letere / rito / xivulwa
- 38) Mfanelo – Ku va swilo swi ri hi ndlela leyi swi lavekaka hi yona kumbe leyi amukelekaka
- 39) Mfuwo – Swilo swa ndhavuko
- 40) Milawu – Milawu ya matsalelo na mapeletelo
- 41) Misinya – Milawu
- 42) Moya – Xiyimo lexi muvulavuri a nga eka xona
- 43) Mpanganiso – Nkatso kumbe vuxaka bya swilo swo hambarahambana hi ndlela yo nghenelelana
- 44) Mpfelelo wa marito – Ku tumbuluxa ka marito yo huma eka man'wana
- 45) Mpumawulo – Mpumawulo lowu vumbaka xiphemu xa mbulavulo wa vanhu
- 46) Mpimaniso – Ku kuma ku fana na ku hambana

- 47) Mpimohansi - minimamu
- 48) Mpimohenhla - makizimamu
- 49) Ncino – Mbuyelelo wa mimpfumawulo leyi fanaka
- 50) Ndzima – Ku leha ka ntirho lowu faneleke ku endliwa
- 51) Ndzungulo – Ku rungula timhaka leti nga humeleta
- 52) Nkamakholo – Xigaririm xo pfumala nyanyulo
- 53) Nkanakaniso – Nhlamuselo leyi nga riki erivaleni
- 54) Nkandzinganelo – Ku ka vanhu va nga khomiwi ku fana
- 55) Nkatsakanyo – Nkomiso wa timhaka hi marito ya yena n'wini
- 56) Nkhapelano – Ku komba ku nyiketana ka mithwaso kumbe swiyenge swa mithwaso eka magondzo yo dyondza
- 57) Nkhaqato – Ku tirhisa kumbe malongoloxelo ya timhaka hi ndlela leyi amukelekaka na hi mfanelo
- 58) Nkheteckanyo – Ku ava swilo ku ya hi vuxaka bya swona
- 59) Nkhulukelano – Ku komba vuxaka na vun'we bya miehleketo kumbe timhaka eka xitshuriwa
- 60) Nkhuluko – Mavekelo ya timhaka hi ndlela yo ka yi nga ri na ku kanakana
- 61) Nkongomelo – Mongo wa mhaka kumbe dyondzo ya mhaka kumbe mhakankulu
- 62) Nkongomo – Leswi munhu a kongomeke ku swi endla, leswi a langutaneke naswona ntsena
- 63) Nsongavutivi – Buku kumbe xikatsa xa tibuku lexi nyikaka timhaka hi xiyenge xin'wana na xin'wana xa vutivi kumbe tinhlokomhaka to hambanahambana (ensayitlilophediya)
- 64) Ntivomatsalelo – Dyondzo ya milawu ya matsalelo na mapeletelo ya ririmi
- 65) Ntivontsalo – Dyondzo ya ku tsala maletere na mimfungho ya ririmi
- 66) Ntlangu – Encenyeto - migingiriko yo encenya eke ntlangu
- 67) Ntlawahata – Ku ava swilo ku ya hi vuxaka bya swona
- 68) Ntokoto – Ku tiva swilo hi ku va u swi vonile kumbe u swi endlile yena n'wini handle ko twa hi van'wana
- 69) Ntshikilelo – Ku tiyisisa mhaka yo karhi / ku tshikelela mhaka yo karhi
- 70) Nxopaxopo wa xihenhla – Ku langutisa hungu ro karhi xihenhla; ku nga ri hi vuxokoxoko
- 71) N'watindzimi – Munhu loyi a tivaka tindzimi to tlula rin'we; mudyondzi(si) wa swa tindzimi
- 72) Peletwana – Xiphemu xa rito lexi ku hefemuriwaka endzhaku ka xona loko rito ri twarisiwa hi ku nonoka, xik: rito 'nonoka' ri na mapeletwana manharhu, ku nga: no-no-ka

- 73) Phewa – Mhaka yo ka yi nga twali
- 74) Phofula – Ku humesa matitwelo
- 75) Qhinga – Ndlela yo kongoma yo endla swo karhi
- 76) Rimba ra mithwaso – Xitirho xo pima vuswikoti bya munhu
- 77) Rimba ra ntirho – Pulani ya ntirho
- 78) Ririm'i ra le kaya – Ririm'i leri mudyondzi a ri tirhisaka laha a kuleleke kona naswona leri a ri tivaka na ku ri vulavula handle ko tilumaluma. Mudyondzi a nga ha va na tindzimi to tlula rin'we ta le kaya
- 79) Ririm'i ra mfanelo – Ku vula timhaka hi ndlela leyi amukelekaka
- 80) Ririm'i ra swikoweto – Ku tirhisa swirho ku vula mhaka, ku fana na ririm'i leri tirhisaka hi timbheveve
- 81) Ririm'i ro engetela – Ririm'i rin'wana na rin'wana leri dyondzisiwaka ku engetela Ririm'i ra le Kaya
- 82) Swa nomo – Leswi runguriwaka/vuriwaka hi nomo
- 83) Swiaki swa ririm'i – Swihluvi swa mbulavulo ku katsa marito man'wana
- 84) Swiaki swa swivilwa – Swiphemu hinkwaswo leswi tirhisaka ku vumba swivilwa ku nga va swinembeletwana kumbe swihluvi swa mbulavulo
- 85) Swihlamuselamarito – Tidikixinari na tibuku minonganoko yin'wana ya tinhlamuselo
- 86) Swihoxaxandla – Vanhu lava nga na xiave eka timhaka to karhi
- 87) Switirhisiwa kumbe switirho – Swilo leswi tirhisaka loko ku endliwa swilo swo karhi tanihi ku tsala, ku vulavula na swin'wana na swin'wana
- 88) Switiviso – Timhaka leti tivisiwaka vanhu hi nomo kumbe ti tsariwile
- 89) Tinxaka ta swivilwa – Swivilwa swi na tinxaka to hambarahambana to fana na swivilwa swa ntoloveloo, swivilwa leswi nga ka nandzulo na swivilwa swo vutisa
- 90) Tsotsosela – Ku tshikelela
- 91) Vaamukeri va mahungu – Vayingiseri, vahlaleri na vahlayi va switshuriwa
- 92) Vamavizweni – Marito ya tinhlamuselo to fana
- 93) Vambanisa – Longoloxa na ku veketela minchumu yo karhi eka ndhawu yin'we hi xikongomelo xo lava ku vona kumbe ku kuma ku yelana kumbe vuxaka bya yona
- 94) Vitonkomiso – Vito ro twarisiwa hi maletere kumbe mapeletwana yo sungula yo fana na HURIRIXI (Huvo ya Rixaka ya Ririm'i ra Xitsonga)
- 95) Vonelo – Matwisiselo ya mhaka
- 96) Vufanisi – Marito yo humesa swifaniso swa le miehleketweni ku fana na xigego, xihlambanyiso na swin'wana

- 97) Vugimuntsongo – Mpimo wo karhi wa xiymo xa le hansi lowu fikelelekaka
- 98) Vugimunkulu – Mpimo wo karhi wa xiymo xa le henhla lowu fikelelekaka
- 99) Vundzeni – Leswi faneleke ku dyondzisiwa
- 100) Vutshila – Vuswikoti kumbe vuxongi
- 101) Xifaniso – Mpafapfarhuto wo yimela xo karhi lexi voniwaka
- 102) Xiletelo xa makambelelo – Xitirho xo letela lava kambelaka matirhelo ya mudyondzi eka ntirho wo karhi (rhubiriki)
- 103) Ximunhuhatwa – Mutlangi eka xitshuriwa
- 104) Yelanisa – Ku komba ku yelana ka swilo
- 105) Xiphokhama – Xitatimende xa Pholisi ya Kharikhulamu na Makambelelo
- 106) Xiphorikhama – Xitatimende xa Pholisi ya Rixaka ya Kharikhulamu na Makambelelo

